

Б.М. Пентюк, І.І. Назаренко, М.М. Вірник

ОСНОВИ ПАТЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Б.М. Пентюк, І.І. Назаренко, М.М. Вірник

Основи патентознавства та інтелектуальної власності

Затверджено Вченою радою Вінницького національного технічного університету як навчальний посібник для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 0902 - „Інженерна механіка” всіх спеціальностей. Протокол № 6 від 25 січня 2007 р

Вінниця ВНТУ 2007

УДК 347.77/78
П25

Рецензенти:

Ю.М.Кузнецов, доктор технічних наук, професор
П. С. Берник, доктор технічних наук, професор
В. С. Павленко, кандидат технічних наук, доцент

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України.

Пентюк Б.М., Назаренко І.І., Вірник М.М.
П25 **Основи патентознавства та інтелектуальної власності.**
Навчальний посібник. - Вінниця: ВНТУ, 2007 -195 с.

У посібнику викладено основи патентознавства та інтелектуальної власності. Висвітлено питання, пов'язані з оформленням та поданням заявки на одержання патенту на винахід (корисну модель), процедуру розгляду заявки в патентному відомстві. Розглянуто основні відомості про патентну інформацію і документацію, міжнародну співпрацю у сфері охорони інтелектуальної власності.

В додатках подано корисний термінологічний словник, зразки документів і приклади заявок на винаходи, що полегшує самостійну роботу студентів.

Рекомендовано для студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів усіх форм навчання і може бути використаний магістрами, аспірантами, інженерно - технічними працівниками.

УДК 347.77/78

© Пентюк Б.М., Назаренко І.І., Вірник М.М., 2007

Зміст

Вступ	5
1 Система інтелектуальної власності	8
1.1 Характеристика основних понять.....	8
1.2 Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності.....	10
1.3 Авторське право і суміжні права та їх правова охорона.....	12
1.4 Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності.....	16
1.5 Історія та еволюція інтелектуальної власності.....	18
1.6 Законодавча база та правові засади інтелектуальної власності.....	23
1.7 Структура національної системи охорони інтелектуальної власності.....	25
1.8 Міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності.....	28
1.9 Запитання для самостійного контролю.....	31
2 Об'єкти промислової власності	33
2.1 Винаходи, їхні ознаки та об'єкти	33
2.2 Корисні моделі	37
2.3 Промислові зразки	38
2.4 Знаки для товарів і послуг.....	39
2.5 Запитання для самостійного контролю	45
3 Патентна інформація, документація та патентні дослідження	46
3.1 Джерела інформації та патентна документація.....	46
3.2 Міжнародні класифікації об'єктів промислової власності.....	52
3.3 Методи винахідницької й пошукової роботи при створенні винаходу та патентні дослідження.....	57
3.4 Запитання для самостійного контролю.....	62
4 Порядок оформлення заявки на винахід	64
4.1 Склад заявки та загальні вимоги до змісту і оформлення заявки.....	64
4.2 Опис винаходу та вимоги до нього	65
4.3 Формула винаходу і вимоги до неї	66
4.4 Ілюстративні матеріали.....	70
4.5 Реферат.....	70
4.6 Вимога єдності винаходу	71
4.7 Запитання для самостійного контролю	71
5 Подання заявки на одержання патенту на винахід.....	72
5.1 Подання і пріоритет заявки	72
5.2 Експертиза заявки на винахід	74
5.3 Загальні положення внесення змін в заявку за результатами її експертизи	76
5.4 Оскарження рішення експертизи.....	78
5.5 Порядок отримання патенту в Україні.....	78
5.6 Запитання для самостійного контролю.....	80

6	Правова охорона об'єктів промислової власності.....	82
6.1	Загальні положення.....	82
6.2	Суб'єкти права промислової власності.....	86
6.3	Обмеження прав власника патенту та визнання патенту недійсним..	88
6.4	Основні джерела правової охорони об'єктів промислової власності.	89
6.5	Запитання для самостійного контролю.....	93
7	Використання об'єктів промислової власності.....	96
7.1	Класифікаційні ознаки ліцензій.....	96
7.2	Нормативні положення ліцензійної діяльності в Україні.....	97
7.3	Ліцензування об'єктів інтелектуальної власності.....	100
7.4	Ліцензійні платежі.....	112
7.5	Запитання для самостійного контролю.....	115
	Список використаної та рекомендованої літератури.....	117
	Додаток А Міжнародна патентна класифікація.....	119
	Додаток Б1 Приклад опису заявки на корисну модель.....	124
	Додаток Б2 Заява про видачу патенту.....	132
	Додаток Б3 Деклараційний патент на корисну модель.....	134
	Додаток Б4 Опис деклараційного патенту на корисну модель.....	135
	Додаток В1 Приклад опису заявки патенту на винахід.....	138
	Додаток В2 Рішення про видачу патенту.....	148
	Додаток В3 Патент на винахід.....	149
	Додаток В4 Опис до патенту на винахід.....	150
	Додаток Г1 Договір щодо продажу – купівлі не виключної ліцензії.....	153
	Додаток Г2 Видавничий договір на літературний твір.....	161
	Додаток Д Перелік основних міжнародних конвенцій, договорів, угод і національних нормативних актів з питань охорони інтелектуальної власності	166
	Додаток Е Нормативні акти.....	167
	Додаток Ж Короткий термінологічний словник.....	168
	Додаток И Найвідоміші винаходи XX століття.....	186

ВСТУП

Перехід України до ринкових відносин зумовив багато нових проблем, пов'язаних з тим, що вітчизняна промисловість повинна забезпечувати випуск машин, обладнання, матеріалів та іншої продукції, яка має відповідати за своїми техніко-економічними показниками світовому рівню. Всі країни з високорозвинутою ринковою економікою вирізняються високим рівнем освіти, науки і культури. Від інтелектуального рівня суспільства і рівня його культурного розвитку в кінцевому підсумку залежить і успіх вирішення проблем, що стоять перед ним.

Сьогодні, щоб успішно розв'язувати конкретні задачі з прискорення науково-технічного прогресу, кожний грамотний інженер, науковець повинен володіти відповідними знаннями та навичками у сфері науково-технічної діяльності. Наукова діяльність – це творчий процес. За кінцевими результатами розрізняють творчість технічну, художню, літературну, наукову, виробничу тощо. За цілеспрямованістю творчість умовно розподіляють на два основних види: науково-технічна і духовна. Результати науково-технічної творчості підпадають під поняття „промислова власність”, а духовної – результати художньої творчості (твори літератури, мистецтва, науки). Суттєво зросла роль результатів розумової (творчої) праці людини в розвитку суспільства, до яких відносяться: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, твори літератури, науки і мистецтва, секрети виробництва тощо. Ці та інші результати розумової праці мають назву „об'єкти інтелектуальної власності” або „інтелектуальна власність”.

Наймасовішим видом інтелектуальної власності є винахідництво. Сучасний інженер (з латини – „здатний, винахідливий”), магістр, випускник вузу повинен володіти певними знаннями в області винахідницької діяльності. Відсутність таких знань у інженера або наукового співробітника призводить до значного зниження ефективності їх праці, а іноді до втрати пріоритету нашої держави в деяких розробках. Недостатньо тільки розробити певний технічний об'єкт (механізм, машину, споруду, речовину, тощо). Потрібно вміти забезпечити цьому об'єкту належну правову охорону, тобто сучасний випускник вузу повинен отримати основи патентних знань та знань, пов'язаних із захистом інтелектуальної та передусім промислової власності.

Викладання у вузах основ науково-дослідної роботи, патентознавства, інтелектуальної власності є настійною вимогою сьогодення. Цього потребує реальне життя. Виробничий процес здійснюється людьми не ізольовано, а в суспільстві, де всі залежать одне від одного. Об'єкти інтелектуальної власності створюються творчою працею людей. У зв'язку зі створенням і використанням об'єктів

інтелектуальної власності неминуче виникають відносини правового характеру. Для стимулювання розвитку науки, техніки, мистецтва, освіти людство винайшло і використовує такі речі, як патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок, свідоцтво на товарний знак, копірайт на художні і літературні твори.

Для того, щоб навчитися вчасно виявляти у своїй продукції, розробках створювані при цьому об'єкти інтелектуальної власності, необхідно набути певних знань у зазначеній сфері. Для цього потрібно вирішити такі основні завдання:

- покращити систему науково-технічної інформації й патентно-ліцензійну роботу;
- сприяти подальшому розвитку творчості винахідників.

Суттєво змінилося відношення до інтелектуальної власності. Якщо раніше виключне право розпоряджатися інтелектуальною власністю належало державі, то тепер воно належить, насамперед, творцю цієї власності. Ця важлива норма відтворена в основному законі – Конституції України, згідно з якою: „Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності...”. Одне з найважливіших завдань сучасної вищої школи – навчити майбутніх науковців, конструкторів, технологів і виробників реалізовувати це право.

Питання використання і охорони інтелектуальної власності в сучасних умовах відіграють важливу роль у комерційній, підприємницькій і виробничій діяльності. Для тих, хто займається або готується до такого роду діяльності, необхідним стає розуміння, що таке інтелектуальна власність, у чому полягає її сутність, як вона охороняється в сучасному світі. Багато аспектів підготовки майбутніх спеціалістів до цієї діяльності не знайшли відповідного висвітлення в навчальній літературі.

Саме така мета ставилася при написанні даного посібника – ознайомлення з загальними питаннями патентної діяльності, основами з питань інтелектуальної власності та охорони прав на винаходи. З огляду на те, що вузівський курс „Інтелектуальна власність” є невеликим за обсягом, у посібнику розглядаються основні аспекти цієї дисципліни.

Мета курсу:

- надбання знань системи інтелектуальної власності у винахідницькій і патентно-ліцензійній діяльності, міжнародного співробітництва в області інтелектуальної власності, а також системи патентної інформації;
- уміння провести патентно-інформаційні дослідження в певній області техніки та оформити заявку на об'єкт промислової власності, використати патентну інформацію і документацію при проведенні науково-дослідницьких та інших науково-технічних робіт з метою створення конкурентоспроможної продукції;

– отримання навичок роботи з патентною документацією, нормативно–правовими актами в оформленні матеріалів заявки на об’єкт промислової власності (винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг), а також ліцензій на використання винаходів і інших договорів на створення та використання об’єктів інтелектуальної власності;

– прогнозування розвитку об’єктів інтелектуальної власності і, зокрема, промислової власності на основі наукової інформації та патентної документації.

Навчальний посібник складається з семи розділів, матеріал яких дозволяє отримати уявлення про основні поняття патентознавства та інтелектуальної власності. У ньому послідовно розглянуті поняття: патентна інформація та патентні дослідження; об’єкти промислової власності; система інтелектуальної власності.

Звертається особлива увага на порядок оформлення та подання заявки на винахід. Окремі розділи присвячені правовій охороні а також передачі прав за ліцензійними договорами. Розглядається міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності. Особливу увагу бажано звернути на „Додатки”, які стануть у пригоді під час самостійної роботи. Контрольні запитання до кожного розділу охоплюють не лише теоретичний матеріал а й матеріал додатків.

Формою атестації студентів з курсу “Інтелектуальна власність” є диференційований залік з написанням реферату та прикладу оформлення заявки на винахід (корисну модель, промисловий зразок, товарний знак). Бажана участь у цій роботі не тільки викладачів, що читають курс, але і керівника випускної роботи (дипломного проекту, магістерської атестаційної роботи).

1 Система інтелектуальної власності

1.1 Характеристика основних понять

Інтелект (з лат. – «пізнання», «розуміння», «розум») – це здатність до мислення, раціонального пізнання, це здатність регенерувати нову інформацію, тобто таку, якої не було.

Творчість – це цілеспрямований процес пошукової діяльності людини, результатом якої є щось якісно нове, з притаманною йому неповторністю, унікальністю, оригінальністю тощо. Творчість може мати різні результати своєї матеріальності. Залежно від результатів її поділяють на духовну (художня, літературна), науково-технічну (виробнича, технічна, наукова), виконавську (майстерність артистів, дикторів), комбіновану тощо (рис. 1.1).

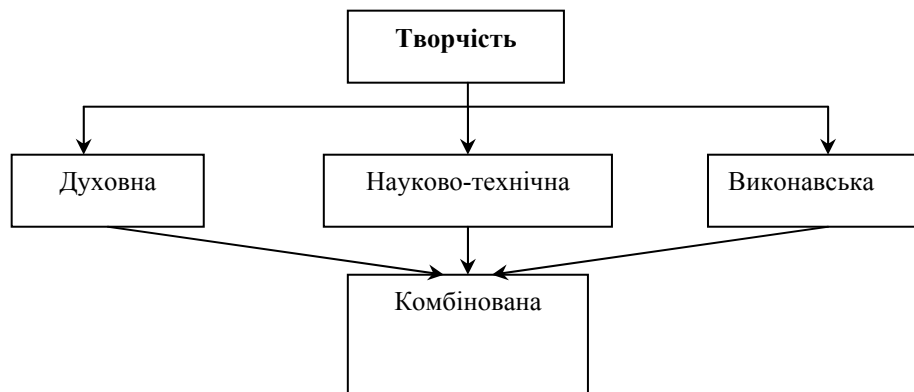

Рисунок 1.1 – Класифікація творчості

Важливим є поняття інтелектуальної власності, яке поєднує у собі терміни *інтелект* та *творчість*.

Інтелектуальна власність (ІВ) – це права на результати розумової діяльності людини у науковій, виробничій, інформаційно-технологічній та інших сферах, які є об’єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Інтелектуальна власність може бути майнова і немайнова.

Майнова ІВ – це право, що виникає у творця на досягнутий результат творчої діяльності, подібне до права власності, яке виявляється в особі, працею котрої створено матеріальну річ (пристрій, прилад, механізм, нові інформаційні технології тощо). Можна сказати, що це економічний результат інтелектуальної праці людини.

Немайнова ІВ – це сукупність особистих моральних, психічних, логічних, духовних та інших прав людини, які не можуть відчужуватися від їх власника внаслідок самої природи.

ІВ може бути подана такими засадами (рис. 1.2):

- авторське право і суміжні права;
- право на об'єкти промислової власності;
- право на нетрадиційні об'єкти ІВ.

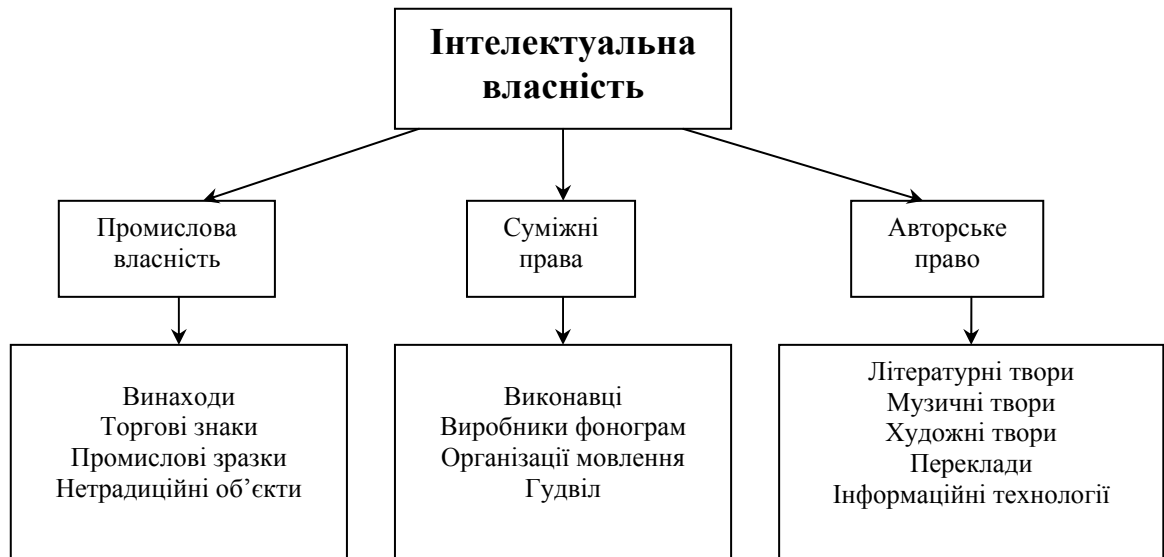

Рисунок 1.2 – Класифікація інтелектуальної власності

Авторське право і суміжні права – це комплекс відносин, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням літературних, музичних, художніх, кінематографічних творів, а також наукових праць.

Суміжні права – це права на такі об'єкти як виконавська діяльність артистів, фонограми, передачі організацій ефірного і кабельного мовлення тощо.

Промислова власність (ПВ) – це твори людини у будь-якій сфері її діяльності, які оцінюються передусім з позицій промислової значущості, економічної ефективності, отримання прибутку під час їх використання у виробничій діяльності. Об'єктами ПВ є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні вказівки походження товарів тощо.

На об'єкти ПВ можуть видаватися патенти, які захищають зміст цих рішень, які знайдені авторами.

Право на нетрадиційні об'єкти ПВ – це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як, наприклад, сорти рослин, комерційна таємниця (секрети виробництва, зокрема ноу-хау) тощо.

Гудвіл (імідж, ділова репутація) – це об'єкт суміжних прав, комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутків за рахунок використання

нових ідей та технологій, іміджу фірми, компанії; менеджерських здібностей тощо.

Наукове відкриття – визнання, усвідомлення нових явищ, властивостей, заходів матеріального світу які досі не були пізнані.

Винаходи – це нові розв’язки окремих задач, які ґрунтуються на властивостях або законах матеріального світу. Винахід – це новий продукт, пристрій, речовина, спосіб тощо.

Патент (від лат. «patens» - відкритий, очевидний) – документ, що засвідчує авторство на винахід та виключне право на використання його протягом певного строку.

Ліцензія (від лат. «licentia» - дозвіл, право) – дозвіл власника патенту давати право іншій особі на використання винаходу на наявних умовах.

1.2 Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності

Походження виразу «інтелектуальна власність» пов’язують із французьким законодавством кінця XVIII ст. і з теорією природного права (праці філософів-просвітителів Вольтера, Дідро, Руссо), згідно з якою право творця будь-якого творчого результату (літературного твору або винаходу) є його невід’ємним природним правом «й існує незалежно від визнання» цього права державною владою. У вступній частині до французького патентного закону від 7 січня 1791 р. відзначалося, що «будь-яка нова ідея, проголошення і здійснення якої може бути корисним для суспільства, належить тому, хто її створив, і було б обмеженням прав людини не розглядати новий промисловий винахід як власність цього творця».

Найважливішою характеристикою власності є те, що її власник може використати свою власність так, як він бажає, і ніхто інший не може законним чином використати його власність без його дозволу. Законодавче врегулювання таких економічних відносин утворює «право власності», яке авторитетом держави гарантує відповідне привласнення речей.

Інтелект речей не виробляє, і тому результати інтелектуальної діяльності не є об’єктами відносин власності у класичному розумінні. Неможливо встановити фізичне панування над ідеєю, твором науки, літератури, мистецтва, винаходом та іншими результатами інтелектуальної праці.

У загальному розумінні «інтелектуальна власність» - це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об’єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися

результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом нематеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодження з ними, крім винаходів, зазначених в законі.

Інтелектуальна власність має *подвійну* природу. З одного боку, творець (автор) об'єкта інтелектуальної власності має виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати це право іншим особам, тобто воно подібне з правом власності на матеріальні об'єкти (*майновим* правом). З іншого боку, поряд з майновим правом існує деяке духовне право творця на результат своєї творчої праці, так зване *авторське право*. Тобто автор має одночасно сукупність особистих немайнових (моральних) прав, що не можуть відчужуватися від їхнього власника в силу їхньої природи та майнових прав. Іншими словами, якщо майнове право на результат творчої праці може бути відділеним від творця і ніколи не може бути передане іншій особі. Двоєкість права – найважливіша особливість інтелектуальної власності.

Іншою особливістю об'єктів інтелектуальної власності є те, що права на них обмежені в часі. Наприклад, тимчасовий термін охорони винаходу – 20 років. Охорона майнових прав на об'єкти авторського права в Україні діє протягом всього життя автора і додатково 70 років після його смерті. А особисті немайнові права автора охороняються безстроково.

Якщо є поняття інтелектуальної власності, то і є поняття права інтелектуальної власності. Не може бути власності без права власності. За законом України «Про власність» будь-які результати інтелектуальної діяльності визначаються об'єктами права власності. Цивільний кодекс України дає таке визначення: «*Право інтелектуальної власності* – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим кодексом та іншим законом».

Право власності прийнято розглядати в об'єктивному і суб'єктивному значенні.

В *об'єктивному* значенні права інтелектуальної власності – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини в процесі створення і використання результатів інтелектуальної діяльності.

У *суб'єктивному* значенні права інтелектуальної власності – особисті немайнові і майнові права, що відповідно до чинного законодавства належать авторам того чи іншого результату інтелектуальної діяльності.

У 1967 р. у Стокгольмі було підписано конвенцію, що заснувала всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), згідно з якою до понять інтелектуальної власності відносять:

- промислову власність, що головним чином охоплює винаходи, товарні знаки і промислові зразки;
- авторське право, яке стосується літературних, музичних, художніх, фотографічних і аудіовізуальних творів.

1.3 Авторське право і суміжні права та їх правова охорона

Основними напрямками духовної творчості народу є наукова діяльність, література і мистецтво. Об'єктивні результати цих видів творчої діяльності людини і є предметом правової охорони.

Авторське право – особисті (немайнові) і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням наукових, літературних і мистецьких творів.

Особисті (немайнові) права автора:

- вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
- вибирати псевдонім, зазначати й вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;
- вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі й репутації автора.

Особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Майнові права автора:

- виключне право на використання твору;
- виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

Майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчужені) іншій особі, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права.

Виключне право на використання твору автором (чи іншою особою, яка має авторське право) дає йому змогу використовувати твір у будь-якій формі й будь-яким способом.

Виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:

- відтворення творів;
- публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- публічну демонстрацію і публічний показ;
- будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо його здійснює інша організація, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- переклад творів;
- переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни творів;
- включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або здаванням у майновий найм чи у прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору;
- подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором;
- здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі або у формі, зчитуваній комп'ютером;
- імпорт примірників творів.

Авторське право на твір, створений спільною працею двох і більше осіб (співавторів), належить всім цим особам. Відносини ж між співавторами визначають угодою, укладеною між ними. У цьому разі авторське право на колективний твір належить всім авторам незалежно від творчого внеску кожного із співавторів і характеру твору. При цьому і колективний твір, і співавторство можуть бути нероздільними й роздільними. Якщо співавторство нероздільне, твір являє собою єдине нерозривне ціле, частини якого не мають самостійного значення; у цьому разі авторські права як на сам твір, так і на окремі його частини, належать, усім співавторам. Якщо співавторство розподільне, що, як правило, вказується в вступній частині твору, використання колективного твору в цілому також погоджують усі співавтори, проте кожний співавтор має право самостійно без згоди інших співавторів розпоряджатися своєю частиною твору.

Авторське право на твір починає діяти від дня створення твору. В Україні воно діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті (в США і державах Європейського Союзу цей термін становить 75 років).

Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора. Якщо весь твір публікують (оприлюднюють) не водночас, а послідовно томами, частинами, випусками тощо, строк дії авторського права визначають окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору. Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування. Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права на неоприлюднений твір вперше його оприлюднює, користується захистом, рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був уперше оприлюднений.

Для захисту охорони авторського права у творах, як правило, використовують знак охорони авторського права, який проставляється на кожному примірнику твору і являє собою латинську літеру С (від англ. *copyright*) у колі - ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

Правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Комп'ютерні програми охороняються так само, як і літературні твори, незалежно від способу чи форми їх вираження. Підлягають охороні також технічні креслення і фотографічні твори.

Об'єктами авторського права є літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характер (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних; музичні твори з текстом і без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва; твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; фотографічні твори, зокрема твори, виконані способами, подібними до фотографії; твори ужиткового мистецтва, зокрема твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; сценічні обробки літературних письмових творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; похідні твори; збірники творів, збірники обробок

фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; тексти перекладів для дублювання, озвучування, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; інші твори.

Не є об'єктом авторського права: повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації; твори народної творчості (фольклор); видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади; державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій; грошові знаки; розклади руху транспортних засобів, програми телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *suigeneris* (своєрідне ярмо, право особливого роду).

Суб'єктами авторського права після смерті автора стають його спадкоємці. Авторські права успадковують або згідно із законом, або за заповітом. Якщо ж померлий автор не мав законних спадкоємців і не залишив заповіту, його авторські права припиняються.

Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання. Твори, які стали суспільним надбанням, може вільно, без виплати авторської винагороди, використовувати будь-яка особа за умови дотримання особистих немайнових прав автора.

Суміжні права – права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення.

Об'єктами суміжних прав є:

- виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- фонограми, відеограми;
- передачі (програми) організацій мовлення.

Суб'єкти суміжних прав:

- виконавці творів, їхні спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;
- виробники фонограм, їхні спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;
- виробники відеограм, їхні спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;

– організації мовлення та їхні правонаступники.

Права суб'єктів суміжних прав поділяють на особисті немайнові та особисті майнові.

Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Особисті немайнові права виконавців охороняються безстроково.

Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограму (відеограму) не опубліковано протягом зазначеного часу.

Організації мовлення користуються правами протягом 50 років від дати першого публічної трансляції передачі.

Закінчення строків захисту суміжних прав настає 1 січня року, наступного за роком, у якому закінчилися передбачені лише строки захисту.

Виконавці реалізують свої права за умови дотримання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм і відеограм мають дотримуватися прав суб'єктів авторського права й виконавців, а організації мовлення - прав суб'єктів авторського права, виконавців і виробників фонограм (відеограм).

Виробники фонограм (відеограм) і виконавці, з метою охорони своїх прав, можуть на всіх примірниках фонограм (відеограм) або на їх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав, який складається з латинської літери R у колі - ®, імені (назви) особи, якій належать суміжні права, і зазначення року першої публікації фонограми (відеограми).

До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні трансляції, а також право на одержання винагороди в межах установленого строку.

Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав здійснюють відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також порядком, що установлений адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

1.4 Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності

Об'єкт інтелектуальної власності, а точніше – об'єкт права інтелектуальної власності – це законодавчо визначений таким результат інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній сферах, що надає його автору особисті немайнові права, а також пов'язану з цим сукупність виключних прав майнового характеру.

Об'єкти інтелектуальної власності є результатом творчої праці людини. Розрізняють два види творчості – технічну і художню. Відповідно до цього всі об'єкти інтелектуальної власності умовно поділяють на дві групи: об'єкти промислової власності і об'єкти авторського права та суміжних прав. В окрему групу виділяють так звані нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Класифікацію об'єктів інтелектуальної власності наведено на рис. 1.3.

Рисунок 1.3 – Класифікація об'єктів інтелектуальної власності

Перша група – *об'єкти промислової власності* - переважно використовується у сфері виробництва і надання послуг і сприяє підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечує конкурентоздатність вироблених товарів і послуг.

Друга група – *об'єкти авторського права і суміжних прав* – використовується в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Ця група об'єктів інтелектуальної власності, в свою чергу, поділяється на дві частини – власне *об'єкти авторського права* – це твори науки, літератури, мистецтва, і об'єкти

суміжних з авторськими *прав*, до яких відносяться права виконавців творів, виробників фонограм, організацій мовлення.

Отже, *об'єкт* інтелектуальної власності – це нематеріально виражений результат інтелектуальної діяльності, зафіксований на матеріальному носії, що надає його автору або особі, визначеній чинним законодавством, виключне право власності на цей результат, яке набувається, здійснюється та захищається відповідно до законодавчо встановлених норм і правил.

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) – автор, виконавець, винахідник тощо. Суб'єктами права інтелектуальної власності визначаються громадяни (фізичні особи), юридичні особи та держава.

1.5 Історія та еволюція інтелектуальної власності

Саме поняття „інтелектуальна власність” виникло в процесі тривалої (починаючи з XVII ст.) практики юридичного закріплення за певними особами їх прав на результати інтелектуальної діяльності в сфері виробництва, науки, мистецтва, літератури тощо.

Щоб одержати ту чи іншу користь від об'єктів інтелектуальної власності, необхідно спочатку створити об'єкт інтелектуальної власності, а для цього потрібно затратити фінансові, людські та інші ресурси. Тому, якщо на даному підприємстві розроблена нова технологія одержання виробів з використанням власного об'єкта інтелектуальної власності, а конкурент почав незаконно виробляти такі самі вироби за цією технологією, то його вироби виявляться дешевшими, тому що він не буде нести витрати на розроблення технології, а отже, і конкурентоздатнішими. Таким чином, творець об'єкта інтелектуальної власності опиниться у не вигідному стані.

Уже на початку XIV століття в Англії королівською владою присвоювалися особливі привілеї особам, що займалися створенням нових виробництв. Класичним прецедентом стала „справа виробників сукна з Іпсвіча” (1615р.), при слуханні якої було заявлено: „Але якщо людина привнесла в королівство новий винахід або нове ремесло, ризикуючи при цьому життям і майном, і затративши свої засоби тощо, чи якщо людина зробила нове відкриття, то в подібних випадках король своєю милістю і прихильністю у відшкодування його витрат може подарувати йому *привілей* користуватися таким ремеслом чи промислом тільки певний час, оскільки спочатку люди королівства не мають уявлення про це ремесло і не мають ні знань, ні навичок, щоб користуватися ним. Але коли термін *патенту* минає, король може знову продовжити його”.

В подальшому система патентного права була багато в чому удосконалена. Але уже на початку XVII століття були закладені його основи.

Перші патентні закони з'явилися наприкінці XVIII - на початку XIX століття одночасно з розвитком і становленням правових положень в державах світу. Перший Конгрес США прийняв Патентний Закон в 1790 році. Потрібно відмітити, що в англійських колоніях у Північній Америці застосували англійське патентне законодавство королеви Єлизавети I, яке зберігалось ще декілька років і після завершення війни за незалежність (1775-1783 рр.). Патентне законодавство США від 1836 року затвердило його патентну систему.

Перший патентний закон у Франції був прийнятий в 1790 р., у Росії – 1812 р. Винахідницька система виникла в тих країнах, котрі раніше за інших запровадили патентні закони (США, Франція, Англія, Німеччина), і передбачає видавання патенту справжньому автору винаходу. Заявкова система виникла в країнах, які запровадили патентні закони пізніше (Бельгія, Греція, Люксембург) і передбачає видавання патенту особі, котра подала заявку незалежно від участі в створенні винаходу.

В деяких державах патентне законодавство тільки зароджується. Так, в Афганістані, Саудівській Аравії, Судані винаходи охороняються шляхом так званих попереджувальних публікацій, котрі наводяться в офіціальних виданнях з метою закріпити за автором пріоритет і право на використання винаходів.

Історія виникнення патентних законів нерозривно пов'язана із загальним розвитком та впровадженням нових галузей народного господарства, технологій, техніки і т.п. Так, патентні закони про атомну енергію виникли в Англії в 1946 р., в США - 1954 р., в Індії - 1962 р.

Щодо України, то в історичному минулому наша держава ніколи не мала власної правової бази законів, які стосувалися інтелектуальної власності. У дореволюційній Росії (до якої належала більша частина території нинішньої України) патентні закони з'явилися, як це було зазначено вище, у 1812 році.

З отриманням незалежності правова система законів патентування значно змінилася і наблизилася до законів європейських держав.

В Україні об'єкти права інтелектуальної власності записані в Законі України "Про власність" від 26 березня 1991 року. Складовими інтелектуальної власності є промислова власність, авторське право та суміжні права.

Нині основними джерелами законодавства України про промислову власність є закони України "Про наукову технічну інформацію" від 25 червня 1993 року, "Про охорону прав на винаходи і моделі" від 15 грудня 1993 року та інші.

Особливий інтерес в історичному сенсі становить розгляд питання про охорону інтелектуальної власності.

Так, майже до середини XIX століття одержати охорону інтелектуальної власності у різних державах світу було досить важко, оскільки закони в цих державах, як уже відмічалось вище, дуже відрізнялися один від одного. Більше того, патентні заявки доводилося подавати у всіх державах, у яких здійснювалося патентування, в один і той самий час з метою уникнення передчасної публікації заявок в одних державах, що позбавляло новизни об'єкта в інших. Крім того, у міру того, як дедалі більше держав водночас створювали свої системи захисту об'єктів інтелектуальної власності, виникло загальне бажання гармонізувати відповідні закони на міжнародному рівні.

Початком реалізації цих ідей вважають 1873 р., коли уряд Австро-Угорської імперії запропонував іншим державам взяти участь у першій міжнародній виставці винаходів у Відні. Тоді деякі держави відмовилися від участі в ній через неадекватну правову охорону винаходів, що демонструвалися на виставці. Занепокоєний станом у цій сфері Віденський конгрес з патентних реформ цього ж року прийняв головні принципи патентування винаходів.

Як наслідок Віденського конгресу, у Парижі 1878 р. було проведено Міжнародний конгрес з промислової власності, результатом якого стало рішення про скликання міжнародної конференції з метою розроблення гармонізованих вимог до національних законодавств у цій сфері. Така конференція відбулася 1880 р. у Парижі. На ній було підготовлено проект документа, який незабаром став основою однієї з найважливіших угод - Паризької конвенції з охорони промислової власності. Цю конвенцію було остаточно схвалено й прийнято 1883 р. у Парижі.

Пізніше було прийнято ще п'ять спеціальних угод, які стали розвитком ідей і принципів, закладених Паризькою конвенцією:

- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (Мадридська угода, 1891 р.);
- Мадридська угода про недопущення фальшивих або таких, що можуть ввести в оману, позначень товарів (1891 р.);
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (Гаазька угода, 1925 р.);
- Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг з метою реєстрації знаків (Ніццька угода, 1957 р.);
- Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародної реєстрації (Лісабонська угода, 1958 р.)

На Дипломатичній конференції в Стокгольмі 1967 р. підписано конвенцію, що заснувала *Всесвітню організацію інтелектуальної власності*. З 1974 р. ВОІВ одержала статус спеціалізованої установи ООН.

Діяльність ВОІВ спрямовано на сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами й міжнародними організаціями, а також на забезпечення адміністративного співробітництва між союзами у сфері охорони інтелектуальної власності.

В колишньому СРСР охорона інтелектуальної власності здійснювалася, як правило, через авторські свідоцтва, які засвідчували виняткові права держави.

І тільки 31 травня 1991 року Верховна Рада СРСР прийняла Закон "Про винаходи в СРСР", а 10 липня 1991 року - "Про промислові зразки", що стало початком повернення приватної власності на винаходи і промислові зразки. В "Тимчасовому положенні про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні" від 18 вересня 1992 року було зроблено спробу окреслити майбутній механізм охорони об'єктів промислової власності в незалежній Україні й "перекинути місточок" між правовою їх охороною в колишньому СРСР та новій Україні.

15 грудня 1993 року Верховна Рада України прийняла три Закони України з промислової власності.

Цікавою є історія формування правових засад охорони знаків для товарів і послуг та зазначень про походження товарів в Росії та колишньому СРСР.

Охорона товарних знаків започаткована в Росії за царя Олексія Михайловича відповідно до Новоторговельного статуту (1667 р.).

Указом Сенату від 13 березня 1744 року було запроваджено фабричні тавра й цей Указ вважається першим російським законом з товарних знаків. У 1830 році було прийнято "Закон про товарні тавра". "Правила про товарні знаки" ухвалили 26 лютого 1896 року.

У Росії традиційно складалося так, що гарантією для споживача був не стільки товарний знак, скільки прізвище купця. Основним фоном торговельних вулиць і площ слугували прізвища купців, а не товарні знаки, як було узвичаєно в Європі.

Російський закон 1896 року не мав визначення товарного знака. Наводився довгий перелік того, що могло бути товарним знаком.

Згідно з декретом Раднаркому від 15 серпня 1918 року дореволюційні товарні знаки підлягали перереєстрації. Постанова Вищої Ради Народного Господарства (1919 р.) "Про товарні знаки державних підприємств" передбачала, що нові товарні знаки мали лише інформаційний характер.

Декрет Раднаркому РРФСР "Про товарні знаки" від 10 листопада 1922 року повернув приватну власність на товарні знаки.

Постанова ЦВК та Раднаркому СРСР "Про виробничі марки і товарні знаки" від 7 березня 1936 року встановлювала обов'язкове

маркування виробів виробничими (фабричними) марками й факультативне (тобто необов'язкове) маркування товарними знаками.

У 1940 році реєстрацію товарних знаків було централізовано й покладено відповідальність на Наркомат торгівлі, а в 1959 році – на Комітет у справах винаходів і відкриттів. "Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік", прийняті Верховною Радою СРСР 8 грудня 1961 року, закріпили право підприємств і організацій на товарний знак.

Постановою Ради Міністрів СРСР "Про товарні знаки» від 8 січня 1962 року (№ 442) було затверджено "Положення про товарний знак" та зобов'язано підприємства і організації, які не мали товарних знаків, упродовж 6 місяців забезпечити розроблення своїх товарних знаків.

Отже, формальної перерви у правовій охороні товарних знаків між дореволюційною Росією і СРСР ніби й не було, але до 1962 року товарний знак у СРСР не був у пошані.

Держкомвинаходів Ради Міністрів СРСР 1 травня 1974 року затвердив "Положення про товарні знаки".

3 липня 1991 року Верховна Рада СРСР прийняла Закон "Про товарні знаки і знаки обслуговування", хоча через дезінтеграцію СРСР він не набрав чинності.

"Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні" від 18 вересня 1992 року стосувалося й товарних знаків. Згідно з актами, прийнятими відповідно до цього положення, було передбачено механізм надання правової охорони в Україні товарним знакам колишнього СРСР, продовження діловодства за заявками, поданими на реєстрацію товарних знаків СРСР, подання заявок на реєстрацію товарних знаків України. А далі був Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг", який Верховна Рада України прийняла 15 грудня 1993 року.

Ліцензійне використання об'єктів права інтелектуальної власності в історичному аспекті бере свої початки з розвитком торгових відношень між державами і найкраще розкрито у відповідних документах США, серед яких можна згадати. "Антитрестівські настанови для ліцензування інтелектуальної власності", схвалені 6 квітня 1995 року Федеральною торговельною комісією США та Міністерством юстиції США, а також "Правило Комісії Європейського Співтовариства про застосування статті 85 (3) (Римського) договору до деяких категорій патентних ліцензійних угод" від 23 липня 1984 року. Саме до Римського договору було створено в 1957 році Європейське Економічне Співтовариство.

В умовах колишнього СРСР протягом 1931-1991 років фізичні та юридичні особи практично не застосовували внутрішнього патентування своїх винаходів і промислових зразків.

Формально така можливість існувала, але майже у 100% випадків виняткові права на їх використання брала на себе держава, видаючи заявникам не патенти, а так звані авторські свідоцтва на винаходи та свідоцтва на промислові зразки.

В окремі роки були лише поодинокі випадки, коли радянські громадяни подавали заявки на одержання патентів. В основному в колишньому СРСР патенти на винаходи і промислові зразки видавалися закордонним заявникам, оскільки вони патентуванням у СРСР своїх винаходів і промислових зразків захищали свій промисловий експорт і змушували купувати в них ліцензії на відповідні технічні та художньо-технічні рішення.

Ліцензії за часів колишнього СРСР укладалися із закордонними партнерами. Діяльність у цьому напрямку регламентувалася, зокрема, "Инструкцией о порядке работы по продаже лицензий и оказанию услуг типа инжиниринг", затвердженою наказом Держкомвинаходів СРСР від 26 січня 1979 року (№ 11).

У липні 1990 року на зміну "Указаниям о порядке патентования советских изобретений за границей" прийшов "Временный порядок патентований за границей". Процедура патентування була дещо спрощена. Можливо, найголовнішою рисою цього нормативного документа, створеного Держкомвинаходів, стало запровадження деяких елементів госпрозрахунку у відносинах між радянським патентним відомством і вітчизняними заявниками на одержання зарубіжних патентів. Принагідно зазначалось, що одержання патенту в якійсь державі дає можливість укласти з фірмою цієї держави патентну угоду на використання нею відповідного запатентованого винаходу. Якщо ж патенту немає, то ліцензійна угода вважатиметься безпатентною і її предметом можуть стати секрети виробництва (*ноу-хау*).

Механізм закордонного патентування винаходів і корисних моделей в Україні наведений в «Інструкції про розгляд заявки про наміри здійснювати патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах». Вона була затверджена наказом Держпатенту України від 22 травня 1995 року (№ 81) і зареєстрована в Міністерстві юстиції України 1 червня 1995 року за (№ 164/700).

В даний час в Україні напрацьована ціла низка актів, документів нормативної бази ліцензійної діяльності, що розглянуто у відповідному розділі посібника.

1.6 Законодавча база та правові засади інтелектуальної власності

Законодавство України з питань інтелектуальної власності базується на Конституції України, Цивільному кодексі та законах України стосовно правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

В Україні діють 10 спеціальних законів щодо сфери інтелектуальної власності. Це закони України:

- „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”;
- „Про охорону прав на промислові зразки”;
- „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”;
- „Про охорону прав на сорти рослин”;
- „Про охорону прав на зазначення походження товарів”;
- „Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем”;
- „Про авторське право і суміжні права”;
- „Про захист економічної конкуренції”;
- „Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм”;
- „Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів господарювання, пов’язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування”.

Основним джерелом патентного права є закон, який, як правило, складається із основних положень патентного права. Щодо об’єму і повноти розгляду відношень в законах про патентне право, то вони в різних державах є різними.

В деяких державах (Аргентина, Бельгія, Ірак) патентне законодавство включає тільки загальні положення і регламентуються найважливіші питання, а в деяких державах (Англія, США, Японія та ін.) патентні закони достатньо повно регулюють майже всі відношення щодо створення винаходів, отримання прав на них та практичної реалізації.

Так чи інакше діючі патентні закони включають в себе розгляд таких питань:

- умови патентоспроможності винаходів;
- об’єм вимог, що висуваються при отриманні прав на винахід;
- порядок розгляду винаходів у патентному відомстві і вирішення спірних питань, які виникають при отриманні прав на винахід;
- об’єм прав і обов’язків патентоутримувача;
- поняття порушення прав, що впливають із патенту і санкції за їх порушення.

Окрім згаданих питань в законах деяких держав (Австрії, Канади, США) регламентується окрім вищезгаданого і діяльність патентних відомств, визначаються статус патентних повірених, їх права і обов’язки. В Японії та Бразилії патентним законом регулюють такі питання, як дієспроможність фізичних та юридичних осіб, службові винаходи, процедура вирішення спірних питань про порушення патентів, підсудність спірних питань, відношення та права іноземців, форма визначення патенту недійсним і т.п.

Різний підхід до методології та методик формування патентних законів обумовлюється особливостями історичного і економічного розвитку держав, їх юридичними традиціями.

Поряд із законами у всіх державах діють нормативні акти, що видаються урядовими органами, головним чином міністерствами і патентними відомствами. Такі нормативні акти називаються підзаконними. Документами такого роду є декрети, правила, інструкції, регламенти тощо. Особлива роль належить підзаконним актам в тих державах, де патентні закони були прийняті давно або їх нормативна база недостатньо охоплює відношення, які пов'язані із створенням і використанням винаходів.

Підзаконні акти більш докладно регламентують питання, які відносяться до патентоспроможності заявлених винаходів, порядок їх проходження в патентному відомстві, видачу охоронних документів і цілого ряду питань, що відносяться до оформлення і правової охорони винаходів.

Важливими актами, що видаються патентними відомствами, є патентні правила, за допомогою яких докладно регламентується діяльність патентного відомства, що відноситься до процесу отримання прав на винахід. В Швеції, наприклад, поряд з Декретом про патентні формальності від 1 грудня 1967 р. мають і патентні правила, котрі містять докладні вимоги для оформлення патентної заявки і її проходження у відомстві.

В США, Англії, Канаді патентні правила є основним актом, утримуючим повну регламентацію про порядок застосування патентного закону.

Крім цього патентні відомства видають безліч різних циркулярів, розпоряджень, інструкцій з окремих питань в котрих вказується, яким чином патентне відомство тлумачить те чи інше розпорядження закону і як воно передбачає його застосування.

Велике значення мають керівні вказівки і інструкції із експертизи заявок, котрі регламентують порядок її здійснювання і складають детальне тлумачення встановлених законом вимог патентоспроможності винаходів та інші питання. Ці акти формально призначаються для керівництва діяльністю експертів, однак оскільки в них розглядаються такі питання, як патентоспроможність винаходів, вимоги, що висувуються до патентних заявок, вони без сумніву становлять інтерес і для заявників. Наприклад, патентний закон Італії включає тільки два критерії патентоспроможності - новизну і промислову застосовність. Вимоги рівня винахідницької творчості встановлюються інструкцією про проведення експертизи патентних заявок.

Підзаконні акти охоплюють широке коло патентоправових питань і мають велике практичне значення при оформленні патентних прав. За їх

допомогою виконавчі органи держав через патентні відомства здійснюють патентну політику, обумовлену економічним і технічним розвитком країни.

Поряд із законом, підзаконними актами, розпорядженнями тощо існують різні міжнародні угоди, конвенції, договори, які головним чином віддзеркалюють правові положення охорони винаходів, кооперацію, класифікацію промислових знаків тощо.

Ліцензійна діяльність в Україні формується на основі нормативних актів, а також відповідних ліцензійних договорів.

1.7 Структура національної системи охорони інтелектуальної власності

В Україні створена Державна система правової охорони інтелектуальної власності (рис. 1.4), за здійснення політики у сфері інтелектуальної власності відповідає Міністерство освіти і науки України.

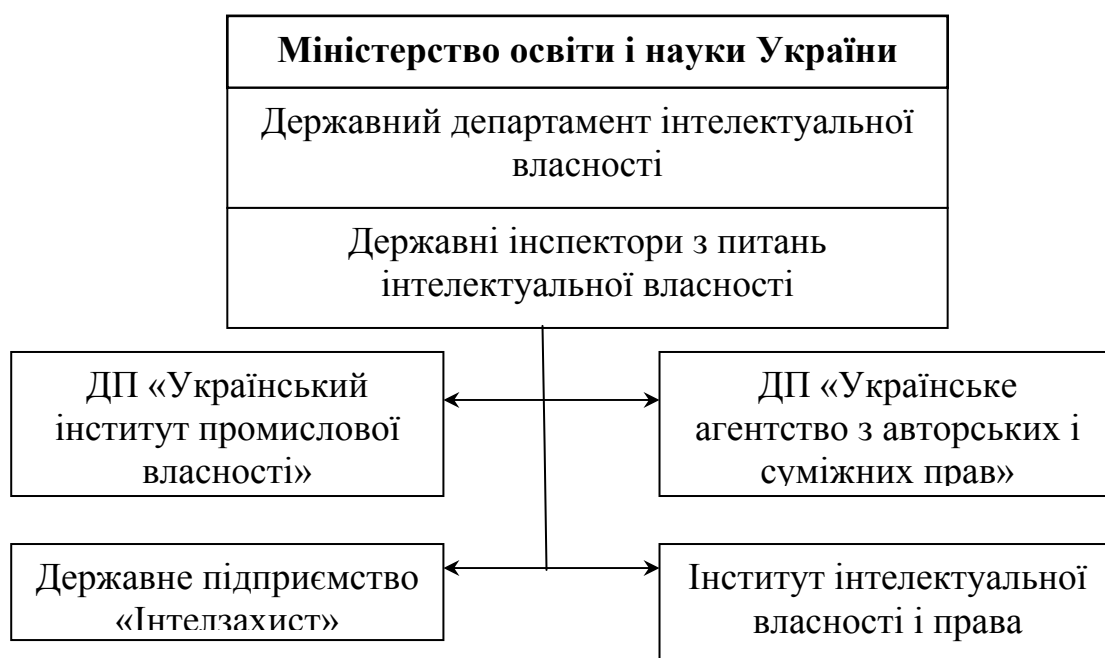

Рисунок 1.4 – Структура Державної системи охорони інтелектуальної власності

Виконання конкретних функцій у цій сфері Міністерство делегувало *Державному департаменту інтелектуальної власності*, який є урядовим органом державного управління, що уповноважений представляти, реєструвати і підтримувати на території України права та винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, баз

даних тощо. Держдепартамент проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

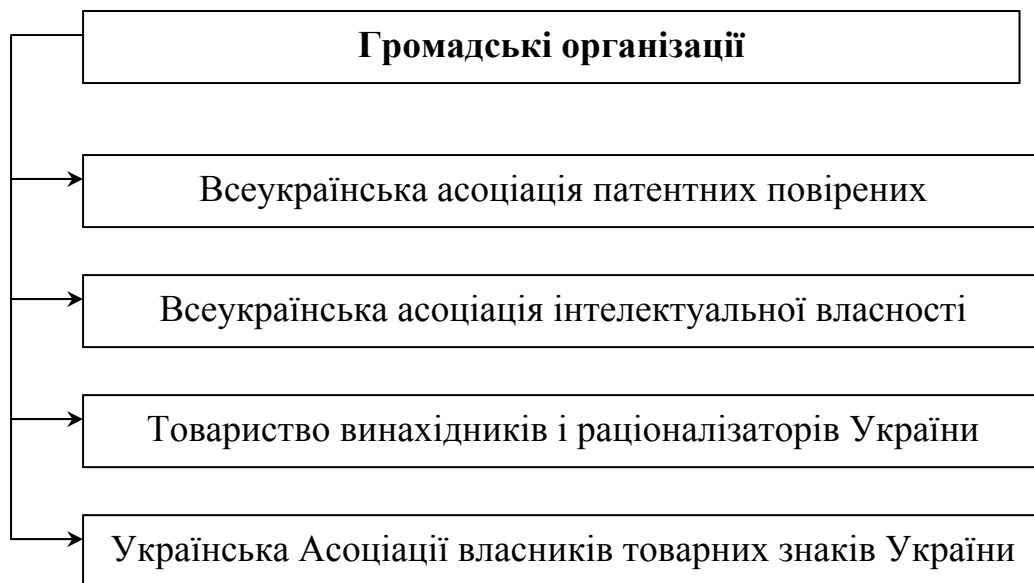

Рисунок 1.5 – Громадські організації з питань інтелектуальної власності

Він виконує роботу із удосконалення законодавчої і нормативної бази, міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності, забезпечення умов для введення інтелектуальної власності до господарського обороту, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, взаємодії з громадськими організаціями тощо.

До сфери управління Держдепартаменту входять: Український інститут промислової власності (Укрпатент) здійснює експертизи заявок на об'єкти промислової власності. Саме його експерти проводять експертизу поданих заявником матеріалів на предмет відповідності умовам правової охорони і видають експертний висновок. Укрпатент має філію, що надає інформаційні послуги, здійснює патентний пошук.

Головною функцією *Українського агентства з авторських і суміжних прав* є колективне управління правами авторів. Агентство за бажанням автора здійснює підготовку до державної реєстрації об'єктів авторського права та видачі автору охоронного документа – свідоцтва. Важливою функцією агентства є надання допомоги авторам щодо захисту їх прав у разі порушення.

Державне підприємство *«Интелзахист»* опікується питаннями боротьби з порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності, переважно суміжними правами.

Інститут інтелектуальної власності і права виконує функцію підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності. Він готує спеціалістів і магістрів зі спеціальності «Інтелектуальна власність», а також в рамках підвищення кваліфікації: патентних повірених, патентознавців, професійних оцінювачів на об'єкти інтелектуальної власності тощо.

Головним завданням державних інспекторів з питань інтелектуальної власності є попередження з правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Інспектори – це повноважені представники Держдепартаменту у регіонах України.

До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних (*громадських*) організацій (рис. 1.5), які безпосередньо переймаються питаннями інтелектуальної власності і з якими тісно співпрацює Держдепартамент.

Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності має міжвідомчий характер. Вона сприяє доведенню основних проблем, що є у сфері інтелектуальної власності, до відома законодавчої і виконавчої гілок влади.

Особливе місце займає *Всеукраїнська асоціація патентних повірених* України. За діючим законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним і юридичним особам з питань правової охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Товариство винахідників і раціоналізаторів України займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і раціоналізаторам посильну допомогу у їх діяльності.

1.8 Міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності

Створення в Україні сучасної визнаної міжнародною спільнотою системи інтелектуальної власності неможливе без гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права. Міжнародний обмін науково-технічною і, особливо, патентною інформацією, а також технологіями сприяє розвитку науково-технічного потенціалу України.

Міжнародна система охорони авторського права і суміжних прав сприяє розвитку і взаємному збагаченню правомірного використання творів літератури, науки і мистецтва.

З часу підписання конвенції в Стокгольмі в 1967 р. заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка з 1974 р. отримала статус спеціальної установи ООН. Діяльність ВОІВ спрямована на сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом

співробітництва між державами й міжнародними організаціями, а також на забезпечення адміністративного співробітництва між союзами у сфері охорони інтелектуальної власності.

В цілому існуючі міжнародні угоди поділяють на програмні, класифікаційні та реєстраційні.

До програмних міжнародних угод відноситься:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності;
- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів;
- Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення (Римська конвенція);
- Найробський договір про охорону олімпійського символу;
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури;
- Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману, позначень походження товарів;
- Договір про закони щодо товарних знаків;
- Міжнародна конвенція про охорону селекційних досягнень.

До класифікаційних міжнародних угод відносяться:

- Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію (страсбурзька угода);
- Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг з метою реєстрації знаків (Ніццька угода);
- Віденська угода про введення Міжнародної класифікації образотворчих елементів знаків для товарів (Віденська угода);
- Локарнська угода про введення Міжнародної класифікації промислових зразків (Локарнська угода);

До реєстрації міжнародних умов відносяться:

- Договір про патентну кооперацію;
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (Мадридська угода) і Протокол до Мадридської угоди (Мадридський протокол);
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (Гаазька угода);
- Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародної реєстрації (Лісабонська угода).

Розглянемо основні положення та сутність програмних, класифікаційних і реєстраційних міжнародних угод.

Програмні міжнародні угоди

Паризька конвенція про охорону промислової власності була прийнята на Дипломатичній конференції в Парижі 1883 р. і доповнена

Мадридським протоколом 1981 р. Конвенцію неодноразово переглядали (останній раз у Стокгольмі 1979 р.). Україна – учасниця конвенції з грудня 1991 р.

Головна мета Паризької конвенції - утворення Союзу з охорони промислової власності та встановлення єдиних для держав-учасниць правил надання правової охорони.

Основна мета угоди — забезпечення охорони промислових зразків у державах-учасниках Гаазької угоди з виконанням мінімальних формальностей та з мінімальними витратами шляхом подання лише однієї заявки безпосередньо до Міжнародного бюро ВОІВ або через національне відомство держави-учасниці, якщо цього потребує її національне законодавство.

Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародної реєстрації (Лісабонська угода). Підписано 1958 р. Україна не є учасницею Лісабонської угоди.

Угода передбачає захист зареєстрованого за міжнародною процедурою найменування місця походження зазвичай в усіх державах-учасниках доти, доки це найменування охороняється в державі походження.

Крім того, одна з угод, що регулює відносини щодо прав інтелектуальної власності, - *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS)*. Основи створення цивілізованої системи світової торгівлі закладено ще 1948 р., коли на Женевській конференції було підписано Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ), метою якої було розроблення та узгодження принципів створення нормативно-правової бази для лібералізації міжнародних торгових відносин. Багаторічні переговори та консультації в рамках ГАТТ завершилися створенням Світової організації торгівлі (СОТ), яка почала діяти з 1 січня 1995 р.

У межах договору про створення СОТ і діє Угода TRIPS, метою якої є усунення перешкод на шляху розвитку міжнародної торгівлі, сприяння забезпеченню ефективного захисту прав інтелектуальної власності з тим, щоб заходи щодо реалізації прав цієї форми власності не створювали перешкод для законної торгівлі.

Угоду побудовано на підставі існуючих міжнародних конвенцій щодо прав інтелектуальної власності. Її положення стосуються таких прав інтелектуальної власності як авторські й суміжні права, товарні знаки, географічні позначення, промислові зразки, винаходи, корисні моделі, топографії ІМС, конфіденційна інформація.

Регіональні міжнародні організації – це організації, що здійснюють співробітництво у сфері охорони інтелектуальної власності.

Тепер є декілька таких організацій:

– Європейська патентна організація (ЄПО);

- Європейська патентна організація (ЄАПО);
- Міждержавна рада для координації спільної діяльності зі створення Міждержавної системи охорони промислової власності держав СНД (МДР);
- Африканська регіональна організація промислової власності (ARIPO);
- Африканська організація інтелектуальної власності (OAPI).

Європейська патентна організація заснована 1973 р. відповідно до Європейської патентної конвенції. Основна мета Конвенції – запобігання дублюванню діяльності патентних служб щодо пошуку та експертизи патентних заявок. Конвенція передбачає видачу Європейського патенту Європейським патентним відомством. У кожній державі-учасниці Конвенції, за винятком держав спільного ринку, виданий Європейський патент діє як національний.

Євразійська патентна організація створена відповідно до Європейської патентної конвенції, яку підписано в Москві 1994 р.

Конвенція передбачає видачу Євразійського патенту, дія якого регулюється тими самими положеннями, що і дія національного патенту, виданого в державі-учасниці. Конвенція має можливість заявнику подати одну заявку однією мовою (російською) до одного відомства-одержувача.

Міждержавна рада для координації спільної діяльності зі створення Міждержавної системи охорони промислової власності держав СНД. Створена в Москві 1993 р. Конвенція об'єднує більшість держав – колишніх республік СРСР. МДР створено з метою координації спільної діяльності держав-учасниць, гармонізації національних законодавств, а також допомоги в становленні та розвитку національних патентних систем.

Африканська регіональна організація промислової власності створена 1976 р. для англомовних держав Африки.

Африканська організація інтелектуальної власності створена 1977 р. для франкомовних держав Центральної та Західної Африки.

1.9 Запитання для самоконтролю

1. Що таке „інтелектуальна власність”, „право інтелектуальної власності”?
2. Що таке патент, винахід, ліцензія?
3. Що відноситься до об'єктів і хто є суб'єктами права інтелектуальної власності?
4. Коли з'явилися перші патентні закони? Які закони щодо патентного права існують в Україні?
5. Коли була створена Всесвітня організація інтелектуальної власності і в чому суть її діяльності?

6. Яка різниця між матеріальними і нематеріальними об'єктами власності?

7. У чому полягає відмінність особистого (морального) права на об'єкт інтелектуальної власності від майнового права на нього?

8. Які об'єкти інтелектуальної власності є результатом технічної творчості, а які результатом художньої творчості?

9. Наведіть перелік об'єктів промислової власності та авторського права.

10. Що таке „копірайт” і що він охороняє?

11. Який термін охорони винаходів та авторського права в Україні?

12. Що дає автору і державі охорона та захист авторського права?

13. Назвіть суб'єкти авторського права.

14. У чому полягає мета і суть охорони інтелектуальної власності?

15. Чиї права охороняються суміжними правами?

16. Які результати інтелектуальної діяльності охороняються авторським правом і суміжними правами, а які ні?

17. Які міжнародні договори, конвенції та угоди відомі про охорону інтелектуальної власності?

18. Які є регіональні організації з питань охорони інтелектуальної власності?

19. У чому суть діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності?

2 Об'єкти промислової власності

2.1 Винаходи, їхні ознаки і об'єкти

Винахід - це продукт творчої діяльності, результат видумки на вирішення конкретної задачі будь-якої галузі промисловості або іншої сфери суспільно-корисної діяльності людини принципово новими (раніше невідомими) засобами. Взагалі поняття "винахід" чітко ніким не визначено. Так, І. Хейфец трактує "винахід" як творче вирішення технічної задачі, а І. Маміюфа дає узагальнене поняття "винаходу" як нове відношення предмета до мети.

В законодавчих актах більшості держав, а також в міжнародних угодах немає формально-логічного визначення поняття "винахід", а наводяться лише критерії (умови) його патентоспроможності (охороноспроможності). Такими критеріями являється:

- новизна;
- винахідницький рівень (винахідницька діяльність, винахідницький крок, неочевидність);
- промислова придатність.

Європейські патенти видаються на винаходи, які є новими, мають промислову придатність і базуються на винахідницькій діяльності. Інколи виділяється ще один критерій - критерій об'єкта винаходу. Вважається, що ніякі інші критерії (технічний процес, користь та ін.) не повинні враховуватися при кваліфікації заявленого рішення як винаходу. Вказані критерії патентоспроможності оцінюють окремо, проте для визнання заявленого рішення винаходом необхідна наявність всіх вищезгаданих критеріїв.

Сутність винаходу показано на рис. 2.1

Перелік об'єктів винаходів в патентних законах різних держав відрізняється між собою. Проте всі закони включають такі об'єкти, як пристрій, спосіб, речовина, які характеризують людську діяльність взагалі, яка включає такі елементи:

- певну потребу, на задоволення якої направлена діяльність;
- предмет діяльності;
- дія з кредитом;
- засоби діяльності;
- результат діяльності.

Крім цього в багатьох державах світу видаються патенти на винаходи, що відносяться до живої природи: штам мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин. В деяких державах патентуються винаходи "на застосування", в яких пропонується застосувати відомий об'єкт за новим призначенням.

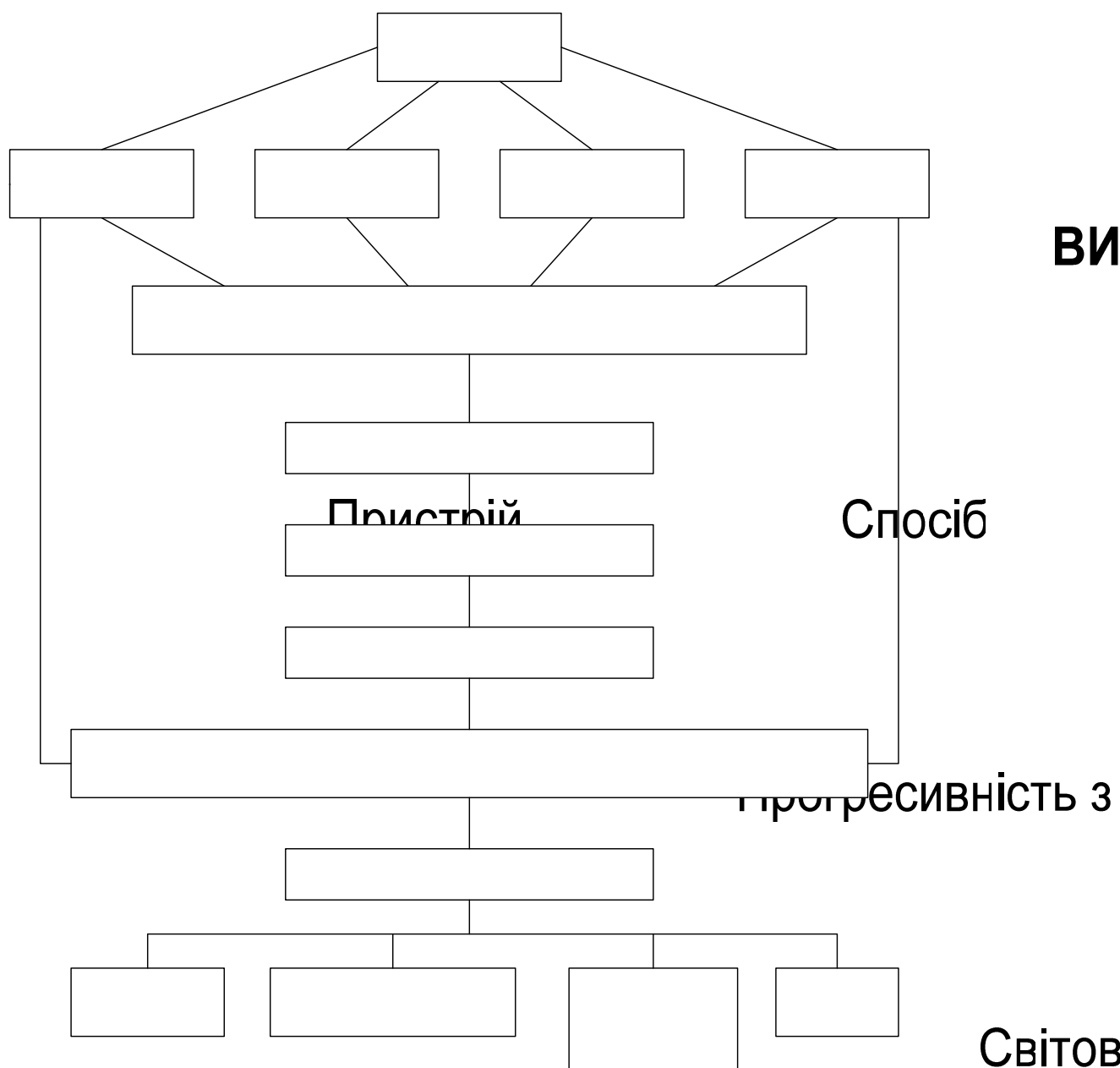

Рисунок 2.1 - Сутність винаходу

Так, згідно із Законом України *"Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"* об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин тощо), спосіб, а також застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням, а сам винахід розглядається як технологічне (технічне) вирішення, що відповідає умовам патентоспроможності (новизні, винахідницькому рівню й промисловій придатності), про що і було згадано вище.

Пристрій - агрегат, машина, механізм, засоби праці, інструменти і інші продукти матеріалізованої праці, що призначені для виконання

виробничих і технологічних процесів, дії на природу або задоволення деякої потреби суспільства.

В Німеччині пристрій включає в себе апарати, механізми схеми, вироби, а в США - машини та вироби. Під машиною розуміють з'єднання взаємопов'язаних та взаємодіючих частин, що при своїй роботі дають спільний результат. До виробів відносяться різні пристрої, котрі не включають поняття "машина", наприклад, будівельні конструкції і споруди.

Пристрій - найпоширеніший об'єкт винаходу. Це обумовлено тим, що на відміну від інших об'єктів, найімовірнішою є гарантія охорони запатентованого винаходу, оскільки є чітка можливість встановити факт порушення патенту через його недобросовісне використання. Ознаки винаходу "пристрій" наведені на рис. 2.2.

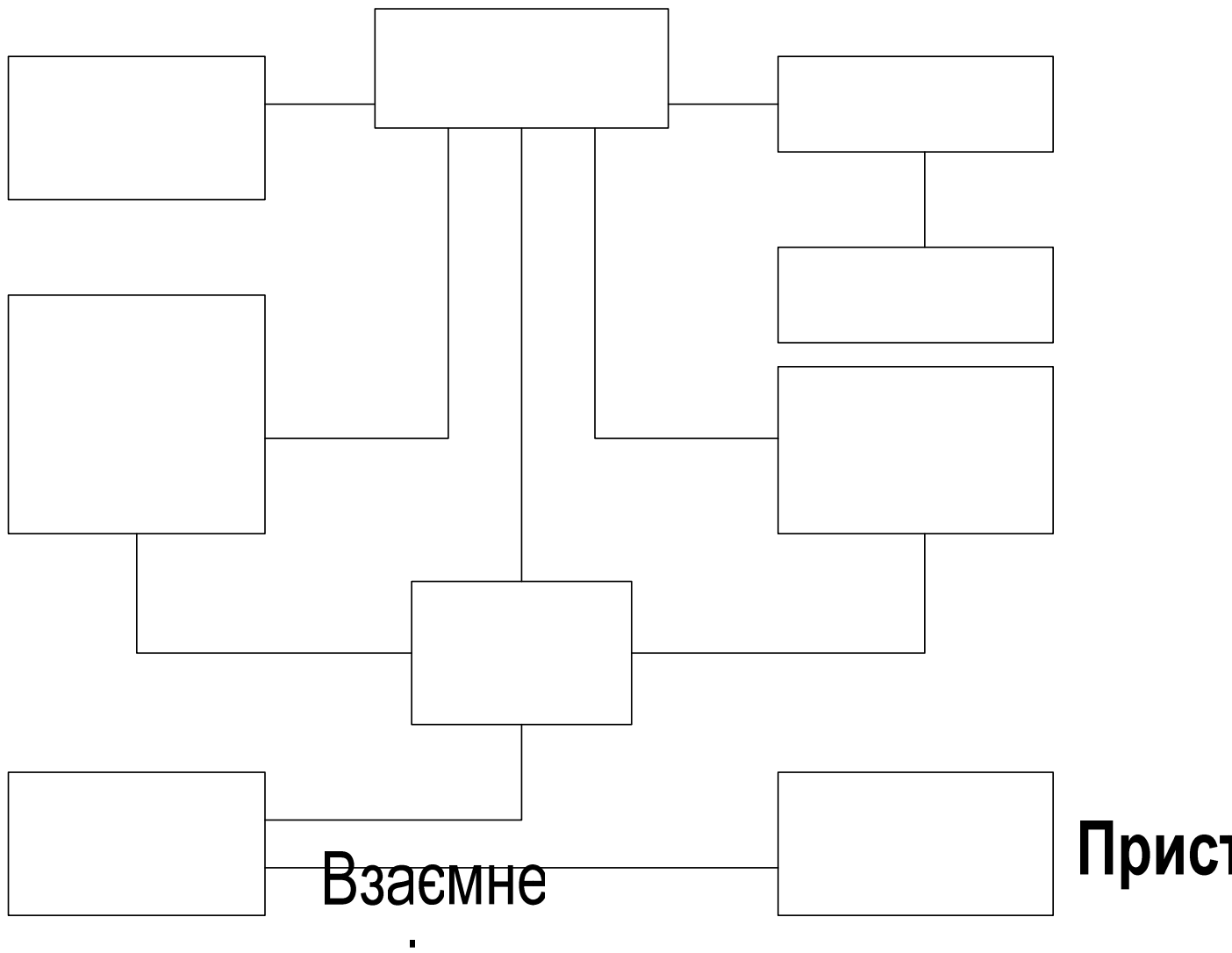

Рисунок 2.2 - Ознаки об'єкта винаходу "пристрій"

Спосіб - процес виконання дій над матеріальним об'єктом (об'єктами). Частіше за все спосіб є певною послідовністю операцій, прийомів, необхідних для досягнення повного результату чи для створення того чи іншого продукту.

В США це поняття охоплює будь-які способи практичної діяльності людини. Для характеристики способу як об'єкта винаходу використовують терміни "*спосіб*", "*метод*", "*прийом обробки*". На відміну від статичної характеристики пристрою (що і як зроблено) характеристики способу притаманна динамічність (що і як роблять). У формі винаходу "*спосіб*" характеризується діями (технологічними прийомами, операціями), що виконуються у певному порядку. При цьому досить чітко визначається матеріальний об'єкт, над яким виконуються дії. Спосіб характеризує певні ознаки (рис. 2.3.).

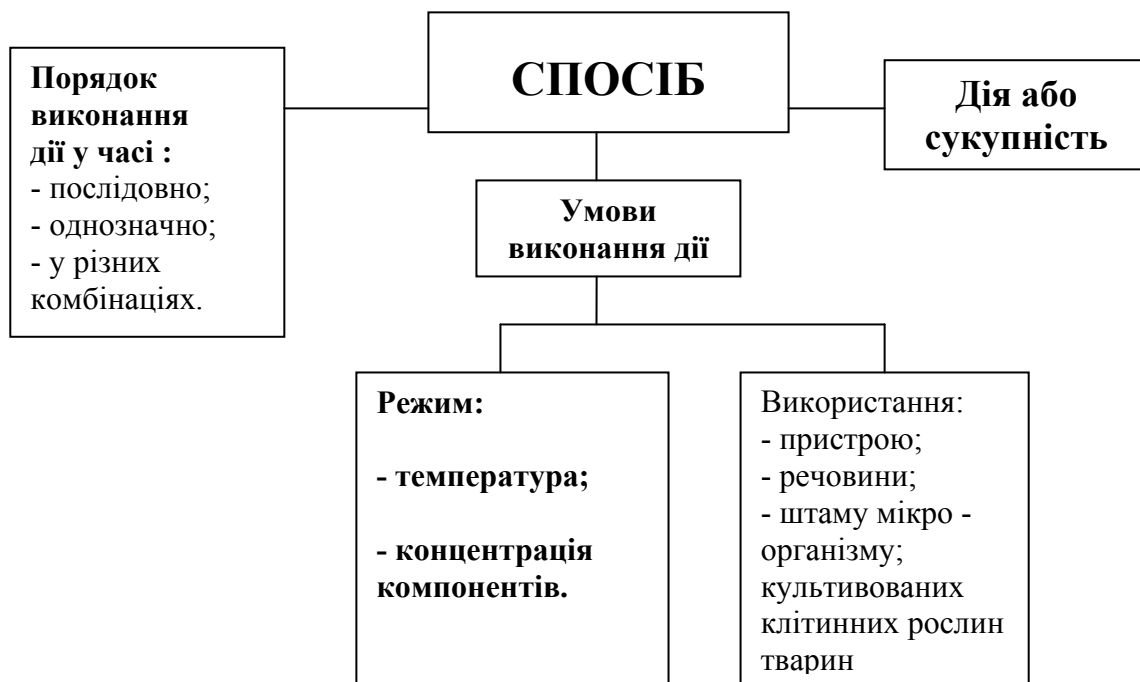

Рисунок 2.3 - Ознаки об'єкта винаходу "спосіб"

Як процеси виконання дії над матеріальними об'єктами, способи зазвичай бувають наступними:

- направлені на виготовлення продуктів (виробів, речовин і т.д.);
- направлені на зміну стану предметів матеріального світу без отримання конкретного продукту (транспортування, обробка, регулювання і т.д.);
- направлені на визначення стану предметів матеріального світу (контроль, вимірювання, діагностика і т.д.).

В законах патентного права більшості країн передбачається, що дія

патенту, який виданий на спосіб виготовлення продукту, поширюється і на продукт, котрий виготовлений безпосередньо цим способом.

В деяких країнах світу патентоспроможні способи профілактики, діагностування і лікування захворювання людини і тварини, наприклад, методи лікування (в Білорусі, Грузії, Росії, Румунії, Україні і Узбекистані), методи діагностування людей і тварин (в Білорусі, Грузії, Латвії, Румунії, Словенії, Україні, Узбекистані і Хорватії), способи діагностування і лікування людини та тварин (США).

Речовина - індивідуальні хімічні сполуки, до яких умовно зараховують високомолекулярні сполуки і об'єкти генної інженерії, композиції (сполуки, суміші, розчини, сплави тощо) і продукти ядерного перетворення (рис. 2.4).

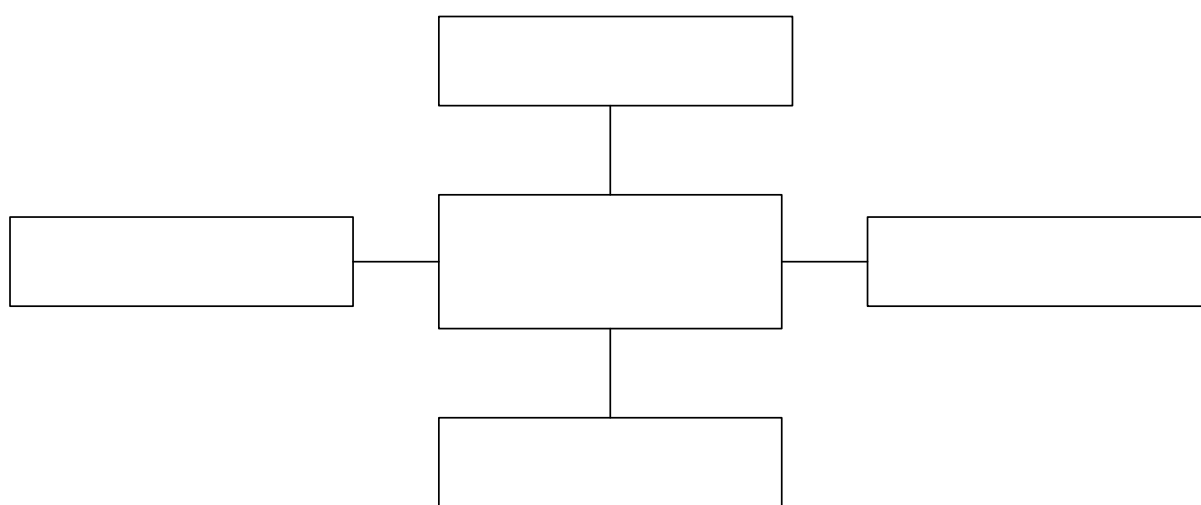

Рисунок 2.4 - Основні характерні представники об'єкту винаходу "Речовина"

Штам мікроорганізмів, культури клітин рослини і тварини як об'єкт винаходу включає індивідуальні штами мікроорганізмів, культивованих клітин рослини і тварини, а також консорціуми мікроорганізмів.

2.2 Корисні моделі

Корисна модель – це нове і промислово придатне конструктивне виконання пристрою.

Об'єктом корисної моделі може бути таке конструктивне виконання пристрою, яке має явно виражені просторові форми, тобто характеризується не лише наявністю елементів і зв'язків між ними, але й формою виконання цих елементів, певним взаємним розміщенням.

Корисну модель називають, маючи на увазі те, що корисні моделі хоч і нагадують за своїми зовнішніми ознаками

Індивідуальні хімічні
сполуки

патентоспроможні винаходи – пристрої, але найчастіше менш значущі за своїм внеском у рівень техніки. До неї не застосовується такий критерій патентоспроможності, як „винахідницький рівень”. Простіше кажучи, корисна модель не обов’язково має бути талановитим результатом. Досить того, що вона є новою і промислово придатною.

2.3 Промислові зразки

Промисловий зразок – це нове художньо–конструкторське рішення виробу, яке визначає його зовнішній вигляд, відповідає вимогам технічної естетики, придатне до здійснення промисловим способом і дає позитивний ефект (результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання)

Об’єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування та їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу та призначені для задоволення естетичних і ергономічних потреб (рис. 2.5)

Промислові зразки можуть бути об’ємними (моделі), площинними (малюнки) або комбінованими.

Об’ємні промислові зразки – це композиція, в основу якої покладено об’ємно–просторову структуру, наприклад, зовнішній вигляд верстата, преса тощо. *Площинні* промислові зразки – це композиція, в основу якої покладено лінійно–графічне співвідношення елементів, наприклад, зовнішній вигляд етикетки, малюнка. *Комбіновані* промислові зразки характеризуються загальними ознаками, властивими об’ємним і площинним зразкам, наприклад, зовнішній вигляд пакета для товарів тощо.

Промислові зразки потрібно відрізняти від інших об’єктів промислової власності: винаходів, корисних моделей, об’ємних товарних знаків. Так, винаходи й корисні моделі, на відміну від промислового зразка, захищають технічну сутність об’єкта, яка може полягати в особливій формі об’єкта, своєрідному розміщенні та поєднанні його окремих частин, матеріалі об’єкта, наприклад, складі скла, структурі пакувального матеріалу тощо.

Чітких критеріїв розмежування творів декоративно-прикладного мистецтва, що охороняються авторським правом, і промислових зразків немає. Багато творів декоративно-прикладного мистецтва за відповідності їх умовам патентоспроможності можна також визнати промисловими зразками.

Деякі вироби можна визнати як промисловим зразком, так товарним знаком. У цьому разі можлива одночасна охорона об’єкта як промислового зразка, так і товарного знака і варто лише врахувати, що такі об’єкти виконують різні функції і їх оформляють по-різному.

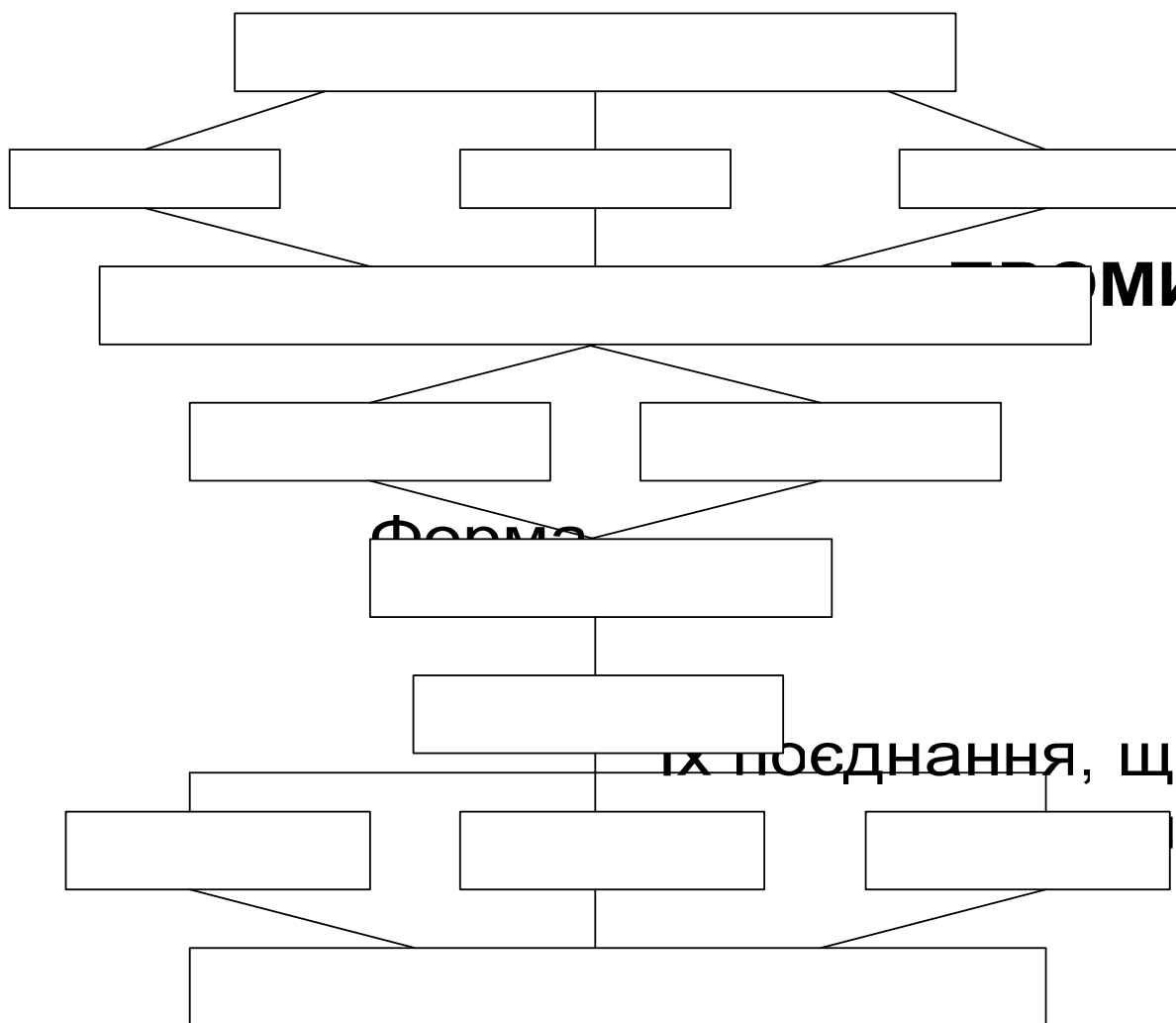

Рисунок 2.5 - Сутність промісного зразка

2.4 Знаки для товарів і послуг

Знаки для товарів і послуг (товарні знаки і знаки обслуговування) – це знаки, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Саме товарний знак дає змогу відрізнити товари й послуги одних осіб від однорідних товарів і послуг інших осіб, а також часто замінює собою довге й складне найменування тієї чи іншої юридичної або фізичної особи. Товарний знак виконує функції індивідуалізації товарів і послуг через їхнє виділення з маси однорідних і подібних товарів і послуг, вказівки на певну якість товарів і послуг, на джерело їх походження, а також реклами. Саме тому наявність товарного знака спрощує для споживача вибір товарів і послуг потрібної якості.

Зазвичай товарним знаком є позначення, розміщене на продукції, її упаковці або супровідній документації. Таке позначення розглядають як товарний знак лише тоді, коли його зареєстровано встановленим законом

порядком.

Об'єктом товарного знака можуть бути словесні, образотворчі, об'ємні і інші позначення або їх комбінації, виконані в будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів.

Сутність товарного знака показана на рис. 2.6.

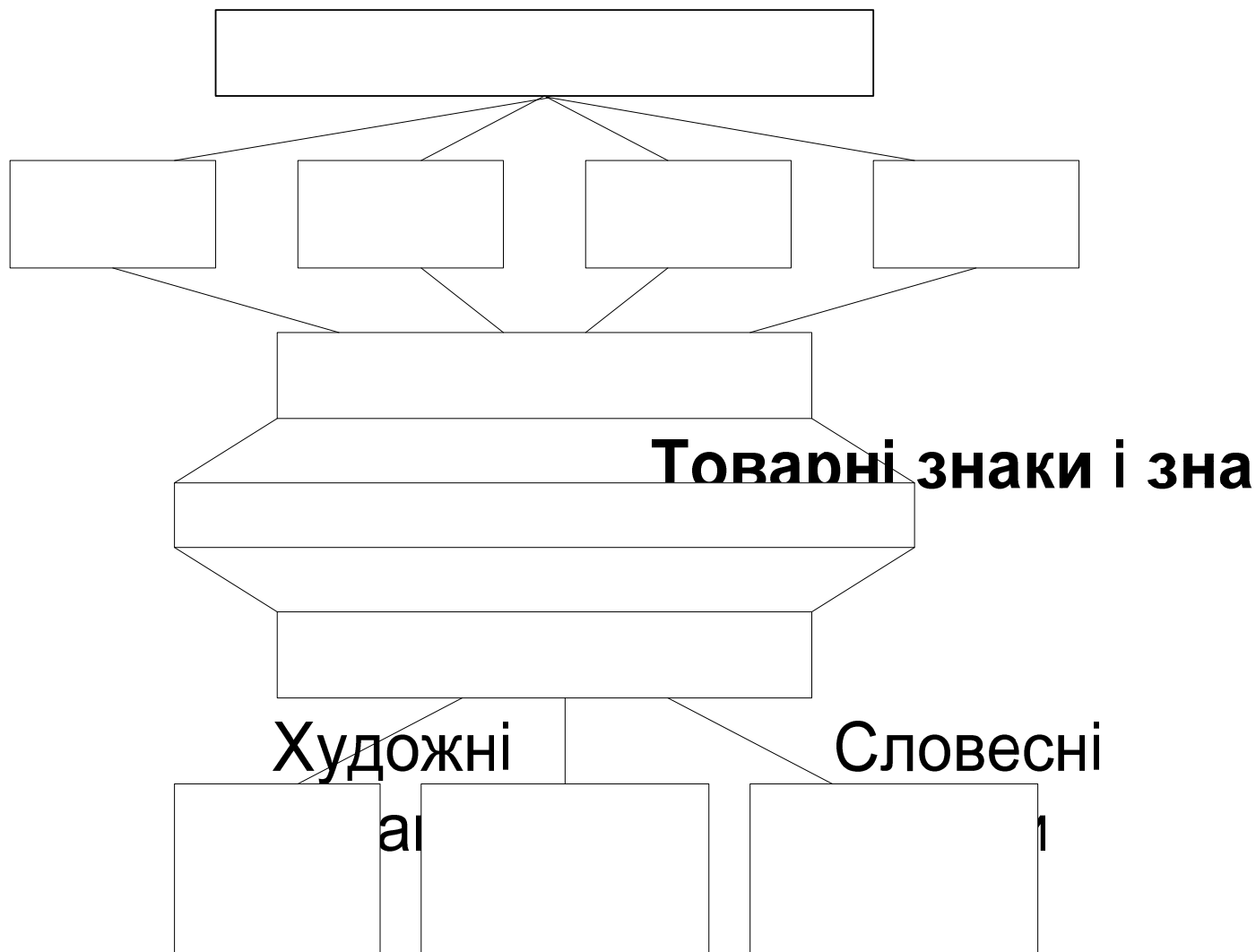

Рисунок 2.6 - Сутність товарного знака

Словесні знаки для товарів і послуг – це слова або сполучення слів, букв, цифр, знаків, що використовуються для ідентифікації товарів і послуг. Словесний знак простіше пов'язувати з фірмовим найменуванням, створюючи серії товарних знаків для однієї юридичної особи (підприємства, організації тощо).

Словесні знаки мають перед іншими видами знаків для товарів і послуг таку перевагу, як наявність фонетичного аспекту. Вони найчастіше мають більшу розрізняльну здатність та краще запам'ятовуються й відтворюються, ніж образотворчі. Словесний знак простіше пов'язувати з фірмовим найменуванням, створюючи серії товарних знаків для однієї юридичної особи (підприємства, організації тощо). Особливо значні

переваги словесних знаків для товарів і послуг з погляду реклами (приблизно 80% усіх знаків для товарів і послуг у світі словесні).

Словесні знаки поділяють на дві основні групи: знаки у вигляді слів природної мови та знаки у вигляді слів, утворених штучно. Природні слова зазвичай запам'ятовують краще, ніж штучні.

Образотворчі (художні) знаки – це конкретні й абстрактні зображення предметів, тварин, птахів, людей, орнаменти тощо. Розробляючи образотворчі знаки, найчастіше беруть до уваги характеристику товару, підприємства або послуг, для яких створюють знак, і виражають її, якщо це можливо, зображенням чого-небудь типового або конкретного.

Об'ємні знаки – це тривимірні зображення товару чи його упаковки. На відміну від промислового зразка, об'ємний знак для товарів і послуг не визначається винятково його функціональним призначенням, але дає змогу виділити виріб конкретного виробника з ряду однорідних товарів.

Комбіновані знаки – це комбінації елементів різного характеру: словесно-образотворчих, об'ємних та ін.

Поєднання конкретного словесного позначення з наочним образотворчим чи об'ємним позначенням слова, яке добре запам'ятовується й легко вимовляється, з виразним рисунком утворює комбінований знак для товарів і послуг. Причому словесна та графічна частини комбінованого знака мають бути взаємопов'язані композиційно й сюжетно й утворювати єдине ціле.

Знаки для товарів і послуг називають ще торговельними марками, які можуть бути особливого виду:

- звукові (позивні радіостанцій, музичні заставки до радіо- і телепередач);
- запахи (наприклад, запах кінського поту, що йде від оббивки крісел автомобілів марки „Мустанг”);
- ароматизатори, смакові добавки (наприклад, „синтетичний” присмак лісових ягід в жувальній гумці);
- різні за реалістичністю фігурки тварин на дорогих автомобілях;
- голограми, які разом з позначенням виробника додатково повинні служити свідомством автентичності походження товару;
- для маркування відеопродукції (наприклад, відеокліпів).

Більшість юридичних і фізичних осіб надзвичайно серйозно ставляться до розроблення товарних знаків для своєї продукції. Вартість товарного знака іноді перевищує вартість усього майна фірми (наприклад, вартість товарного знака "Coca-Cola", яке належить компанії "The Coca-Cola Company" (США), 2000 р. становила 72,5 млрд дол. США (Патенти и лицензии. - 2001. - СІ 1-12), вартість товарного знака Microsoft (США) 70,2 млрд дол., IBM (США) - 53,2 млрд дол., Mercedes (Німеччина) - 21,1 млрд дол., Sony (Японія) - 16,4 млрд дол., Xerox (США) - 9,7 млрд дол.

і т. ін.). Тому товарний знак ретельно охороняється його власником. Часто для запобігання його присвоєння третіми особами поряд з товарним знаком використовують попереджувальне маркування:

Латинську літеру R (від англ. "registeret") у колі ® - для зареєстрованих товарних знаків і літери ТМ (від англ. trade mark) - для знаків, що очікують реєстрації. Іноді власник зареєстрованого знака може повідомляти про це словами "Зареєстровано в Патентному відомості (назва держави)", наприклад, "Registered in US Patent Office", або у скороченому варіанті - "Reg. US Pat. Off.", або, як варіант, повідомленням типу "Registered Trade Mark" - "Зареєстрований товарний знак". Використовують також маркування "Reg TM", "M" (Mark), "MR" (Mark Registered), "SM" (Service Mark - знак обслуговування), "Trademark" (англомовні країни), "Marge deposee" (франкомовні країни), "Marks registrada" (іспаномовні країни), "L" (від "logo" - логотип). При цьому повідомлення про реєстрацію зазвичай немає поруч із загальновідомими товарними знаками, наприклад, зі знаками фірм IBM, Mc Donald's, Mercedes.

Саме попереджувальне маркування у світовій практиці - один з основних доказів того, що знак для товарів і послуг був відомий і той, хто без відповідного дозволу його використовує, незважаючи на попереджувальне маркування, - свідомий порушник.

У ряді держав, наприклад, у США, Великій Британії, Канаді, Нідерландах, Швейцарії, Сирії, Індії, Пакистані та деяких інших попереджувальне маркування застосовують у вигляді літер ТМ. Але таке позначення означає, що знак охороняється не згідно з реєстрацією, а відповідно до "принципу пріоритету" в його використанні, тобто введення в господарський обіг у вигляді, що надає йому можливість стати досить відомим (наприклад, використання в рекламі).

У більшості держав (зокрема в Україні) як попереджувальне маркування для зареєстрованого знака для товарів і послуг застосовують позначення ®, яке проставляють поруч зі знаком для товарів і послуг.

Права на знак для товарів і послуг отримують відповідно до чинного законодавства. Однак терміни розгляду заявок на видачу свідоцтва на відповідний знак часто становлять декілька років, що іноді навіть перевищує терміни існування самого суб'єкта господарювання (фізичної чи юридичної особи). Беручи до уваги таку ситуацію, доцільно після подання заявки на реєстрацію знака та отримання рішення про встановлення дати подачі заявки використовувати знак з попереджувальним маркуванням ТМ, а після опублікування в офіційному бюлетені (в Україні - це "Промислова власність") відомостей про видачу свідоцтва на знак змінити попереджувальне маркування ТМ на ®.

Отже, попереджувальне маркування ТМ має на меті попередити потенційних порушників про те, що після державної реєстрації (її здійснюють одночасно з опублікуванням відомостей про видачу

свідоцтва на знак) власник знака набуде прав, передбачених законодавством, і він зможе притягти до відповідальності всіх, хто порушував його права, починаючи від дати подання заявки на отримання свідоцтва.

Як товарний знак не розглядають позначення, що не мають розрізняльної здатності; є загальновживані як позначення товарів і послуг певного виду, які вказують на вид, якість, кількість, властивості, призначення, цінність товарів і послуг, а також на місце і час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг; є оманливі або такі, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу; є загальновживані символи й терміни. Ці позначення можна застосувати в знаці як елементи, що не охороняються, якщо вони не мають домінуючого значення в зображенні знака.

Не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують: державні герби, прапори та емблеми; офіційні назви держав; емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій; офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки; нагороди та інші відзнаки. Такі позначення можна використовувати в зображенні знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників.

Не реєструються як товарні знаки також позначення, які відтворюють промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам; назви відомих в Україні творів науки, літератури й мистецтва або цитати й персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників; прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети й факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

Позначення також мають бути нетотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати зі знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи щодо однорідних товарів і послуг або зі знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасницею яких є Україна. При цьому охорона надається знаку, який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі.

Товарні знаки слід відрізнити від маркування товару та схожих з ними інших об'єктів промислової власності фірмових найменувань і промислових зразків. Так, маркування продукції надає споживачеві всі потрібні відомості про товар і його виробника, а товарний знак сповіщає споживача про товаровиробника лише за умовним позначенням. Відмінність же промислового зразка від товарного знака полягає в тому, що промисловий зразок є складовою частиною самого промислового виробу (форма колір, рисунок виробу), а товарний знак (слово, рисунок) на виробі лише проставляють (об'ємний товарний знак може охоронятися і як

промисловий зразок).

Фірмові найменування - це стійкі позначення підприємств (фірм, компаній, концернів тощо) або окремих осіб, під іменем яких здійснюється виробнича або інша діяльність.

Фірмове найменування - це засіб розпізнавання підприємств серед інших. Якщо знак для товарів і послуг допомагає відрізнити товари та (або) послуги одних підприємств від однорідних товарів та (або) послуг інших, то фірмове найменування вказує на підприємство без будь-яких посилань на ті товари й послуги, що поставляються ним на ринок і є однією з найважливіших складових іміджу підприємства та корисним джерелом інформації для споживачів.

Отже, порівнюючи фірмове найменування зі знаком для товарів і послуг, можна зазначити таке:

- кожне підприємство (організація, установа тощо) може мати лише одне фірмове найменування, тоді як знаків для товарів і послуг у нього може бути декілька (для кожної категорії товарів і послуг може бути свій знак);
- фірмове найменування - це засіб ідентифікації підприємства серед суб'єктів господарської діяльності, а знак для товарів і послуг призначений для розрізнення товарів і послуг, які виготовляються цим підприємством або надаються ним.

Зазначення походження товарів - це позначення на товарах, які походять з певної місцевості.

Зазвичай серед зазначень походжень товарів розрізняють вказання походження товару та найменування місця походження товару. Вказання походження товару дає лише уявлення про справжнє місце походження товару (наприклад, "Зроблено в Україні", зображення пам'ятника Богдану Хмельницькому для Києва, Ейфелевої вежі для Парижу), а найменування місця походження товару застосовується для виділення в масі товарів таких, які мають особливі (специфічні) властивості, зумовлені винятково або переважно географічним середовищем певної місцевості, її природними і (або) людськими чинниками (наприклад, "Золота балка").

Розрізняють просте зазначення походження товару і кваліфіковане зазначення походження товару. Просте зазначення - це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Кваліфіковане зазначення охоплює такі терміни: назву місця походження (НМП) товару й географічне зазначення походження (ГЗП) товару. Назва місця походження товару - це назва географічного місця, яка використовується як позначення в назві товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості.

2.5. Запитання для самоконтролю

1. Що таке винахід ?
2. За якими критеріями визначається винахід ?
3. Що може бути об'єктом винаходу, корисної моделі, промислового зразка ?
4. Які елементи включає той чи інший об'єкт винаходу ?
5. У чому сутність об'єкта “пристрій” ? Які його характерні ознаки ?
6. Що таке об'єкт винаходу “спосіб” ? У чому головна відмінність між об'єктами винаходу “пристрій” і “спосіб” ?
7. Які характерні ознаки об'єкта винаходу “речовина” ?
8. Що таке винахід “на застосування” ?
9. Якими показниками визначається новизна винаходу ?
10. Які характерні ознаки має локальна та світова новизна ?
11. Що таке критерій “винахідницький рівень” ?
12. Що таке промислова придатність винаходу ?
13. Що таке товарний знак ? Що може бути об'єктом товарного знака ?
14. Що таке “зазначення походження товарів” ?
15. Що є об'єктами промислового зразка і які вони можуть бути ?
16. Які функції виконує товарний знак ?
17. Що таке словесні, образотворчі, об'ємні та комбіновані знаки ?
18. Що таке “фірмове найменування” ?

3 Патентна інформація, документація та патентні дослідження

3.1 Джерела інформації та патентна документація

Відомості про наукові дослідження, розвиток техніки, створення техніки, створення винаходів, промислових зразків і інших об'єктів творчості, накопичені в процесі пізнання і виробничої діяльності, які передаються, використовуються у виробництві, дістали назву науково-технічної інформації.

Виникнення ідеї, донесення її до суспільства залежить від інформаційної діяльності, як показано на рис. 1.1.

Рисунок 3.1 - Етапи інформаційної діяльності

Процес розв'язання будь-якою науково-технічною проблемою поставленого завдання, включає в себе цикл „наука – техніка – виробництво – збут”. Ефективний розвиток складових цього циклу можливий лише за умови швидкого впровадження наукових досягнень у техніку і технологію, а потім у виробництво винаходів, промислових зразків і ноу-хау. Цю комунікаційну функцію виконує науково-технічна інформація, яка є обов'язковим елементом кожного наукового або технічного дослідження.

Виконання науково-дослідних робіт, розв'язання наукової проблеми неможливе без попереднього узагальнення і аналізу накопиченого досвіду в будь-якій галузі, тобто без необхідної інформації. Відсутність своєчасного і систематичного інформування про результати робіт, отримані в процесі створення нової техніки і технології, призводять до того, що вчені, інженери, конструктори і технологи багато сил, часу і засобів витрачають на пошук уже кимось знайдених рішень. Спостерігаються факти, коли, наприклад, у нових машинах нові вузли і

механізми відпрацьовані гірше, ніж в аналогічних машинах, що випускаються іншими підприємствами.

Для того, щоб повніше задовольняти постійні запити споживачів і інформації, необхідно систематично вивчати:

- книжкову і журнальну літературу відповідного профілю;
- інформаційні видання галузевих, державних інформаційних органів;
- відомчі матеріали;
- технічну документацію споріднених підприємств і організацій.

Основними джерелами інформації при створенні винаходів є інформація:

- науково-технічна;
- патентна.

Науково-технічна інформація – це відомості про досягнення науки, техніки та виробництва, одержані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, виробничої та громадської діяльності. Подібна інформація може бути сконцентрована в таких виданнях та інформаційних документах:

- вітчизняні й зарубіжні видання (монографії, підручники, брошури, періодичні видання, збірники, каталоги, проспекти тощо) незалежно від мови, тиражу й засобів видання – від дня підписування видання до друку (коли зазначено лише місяць чи рік видання, то датою випуску вважають останній день місяця або 31 грудня зазначеного року);
- дисертації й автореферати - від дня надходження їх до бібліотеки або від дня викладання їх для ознайомлення;
- депоновані рукописи - від дня реєстрації у відповідних центрах інформації;
- відомості про відкрите застосування винаходу в нашій країні чи за кордоном - актом, звітом про впровадження або рівнозначним документом, який засвідчує використання винаходу з промисловою метою (не вважають застосуванням перевірку чи випробування зразків, дослідних партій, підготовки виробництва тощо);
- експонати, що розміщені на виставках, включають новизну винаходу від дня відкритого показу в павільйонах або у відділах виставки;
- інші відомості про винаходи, тобто привселюдні повідомлення, неопубліковані звіти про науково-дослідні роботи, проектну документацію, технологічні карти й схеми, передані з метою інформації чи використання до загальнодоступної бібліотеки або іншої організації, прийняті на конкурс роботи, привселюдні усні

доповіді, лекції, виступи, повідомлення по радіо, телебаченню, в кіно, коли їх зафіксовано апаратом звукового запису;

- інформаційні, візуально сприймані дані (плакати, креслення, моделі, макети тощо), демонстрація дослідних зразків у виробничих умовах, відкриті випробування дослідних зразків або нових способів - від дня, коли вони зробилися доступними для ознайомлення широкому колу осіб.

В Україні з 1995 р. виходить реферативний журнал (УРЖ) “Джерело”, який оперативно відображає зміст друкованих в Україні наукових видань та документів з природничих, технічних, суспільних і гуманітарних дисциплін. Журнал виходить у трьох серіях (Серія 1 – Природничі науки. Медицина; Серія 2 – Техніка. Промисловість. Сільське господарство; Серія 3 – Суспільні та гуманітарні науки. Мистецтво).

Патентна інформація - це інформація, яка міститься в описах, доданих до заявок на винаходи або до охоронних документів, про правовий статус патентних документів, а також про умови реалізації прав, що впливають з патентних документів.

Джерела патентної інформації поділяють на первинні та вторинні.

До *первинних* джерел патентної інформації належать патенти на винаходи й корисні моделі, авторські свідоцтва на винаходи. До *вторинних* джерел патентної інформації належать реферати або анотації описів винаходів, видання інформаційних центрів, що спеціалізуються на публікації первинних джерел патентної інформації або широко використовують їх, наприклад, офіційні бюлетені патентних відомств держав та ін.).

Найоперативніше джерело інформації про винаходи - це офіційні бюлетені, які видають патентні відомства різних держав, як правило, кілька разів на рік. Інформацію про винаходи в них публікують значно раніше публікації повних описів винаходів.

В Україні таке джерело - бюлетень Укрпатенту «Промислова власність», ще виходить з 1993 р. У бувшому СРСР - бюлетені «Открытия. Изобретения. Промышленные образцы. Товарные знаки» (до 1982 р.), «Открытия. Изобретения» (з 1983 до 1991 рр.), «Изобретения в СССР и за рубежом» (з 1972 по 1984 рр.), «Изобретения стран мира» (з 1985 р.) У Російській Федерації - «Изобретения» з 1992 р.) і «Полезные модели» (з 1993 р.) У США - «Official Gazette of US Patent Office».

У бюлетені «Промислова власність» публікують офіційні повідомлення, а також відомості про заявки на винаходи, видачу патентів України на винаходи, видачу деклараційних патентів України на винаходи, видачу деклараційних патентів України на корисні моделі, видачу патентів України на промислові зразки, видачу свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, реєстрацію топографій ІМС, заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару (КЗПТ) і (або) права на

використання КЗПТ, реєстрацію КЗПТ, реєстрацію права на використання КЗПТ, заявки на сорти рослин, видачу патентів України на сорти рослин, а також різні сповіщення (зміни повного імені або найменування і (або) адреси власників охоронних документів, припинення дії охоронних документів, видача дублікатів охоронних документів та інше).

Патентні відомства видають також річні, піврічні та квартальні показники, які надають суттєву допомогу у швидкому отриманні інформації.

Є три основні види показників:

- 1) нумераційні; такі показники містять номери публікації різних видів патентних документів, розміщені в порядку їх зростання;
- 2) систематичні; такі показники містять номери публікації різних видів патентних документів, розміщені в порядку наданих їм індексів класифікації (наприклад, МПК);
- 3) іменні; такі показники містять номери публікації різних видів патентних документів, розміщені за алфавітом імен винахідників, заявників або патентовласників.

В Україні видається річний показник до офіційного бюлетеня «Промислова власність» у двох томах:

том 1 - заявки на винаходи, які прийнято до розгляду; патенти на винаходи й деклараційні патенти на винаходи, які внесено до Державного реєстру винаходів України; деклараційні патенти на корисні моделі, які внесено до Державного реєстру корисних моделей України;

том 2 - патенти на промислові зразки, які внесено до Державного реєстру промислових зразків України; свідоцтва на товарні знаки та знаки обслуговування, які внесено до Державного реєстру товарних знаків та знаків обслуговування України.

Інформація про винаходи у вигляді рефератів є також і в галузевих реферативних виданнях. У Російській Федерації до таких видів видань належить реферативний журнал ВІНІТІ (Всеросійський інститут наукової й технічної інформації), який видають окремими випусками, де систематично разом з рефератами книжок, монографій, статей тощо публікують реферати описів винаходів.

Правильний вибір джерел інформації безпосередньо впливає на якість та достовірність отриманої інформації.

Джерела інформації вибирають з урахуванням завдань проведення досліджень, наявності інформаційних джерел, оперативності виходу у світ джерела інформації та їх інформативності, а також характеру інформації в джерелі.

При визначенні патентоспроможності об'єкта використовують джерела науково-технічної патентної інформації та офіційні нормативно-методичні матеріали.

При визначенні використання прав на об'єкти промислової власності користуються, як правило, джерелами патентної інформації та офіційними нормативно-методичними матеріалами.

Найбільше коло джерел інформації застосовують під час досліджень з метою визначення рівня й тенденцій розвитку певного об'єкта техніки. При цьому використовують, у першу чергу, реферативну інформацію, повні описи винаходів (корисних моделей) до патентних документів, стандарти, технічні умови, проспекти, каталоги, фірмові довідники та іншу науково-технічну літературу.

На основі поставленого завдання, вибору джерел інформації, виникає задача вибору методики користування тим чи іншим джерелом інформації для отримання оперативнішого та достовірнішого результату. Деякі аспекти цього питання розглянуті у наступних параграфах посібника.

Патентна документація – це сукупність первинних і вторинних документів, що містять відомості про суть технічних рішень, заявлених для патентування, а також відомості, що мають періодичне значення і визначають права авторів та власників патентів.

До патентної документації належать описи об'єктів інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей).

Опис винаходу належить до технічного рішення, має уніфіковану логічну структуру, стійку лексику, нормалізовані словесні конструкції. В патентному документі містяться, як правило, опис попереднього рівня техніки з оцінкою недоліків відомих прототипів, а патентна формула є ідеальною логічною конструкцією, що дозволяє виділити новизну і винахідницький рівень технічного рішення.

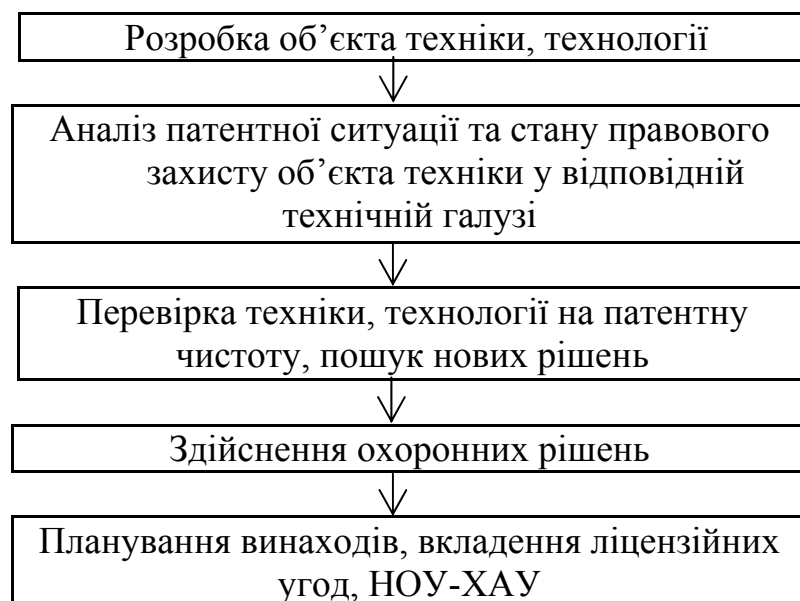

Рисунок 3.2 - Використання патентної інформації при створенні нових об'єктів техніки і технології

Щоб досягти певного рівня техніки, технології, обов'язково повинна використовуватися патентна інформація на всіх станах створення і освоєння нової техніки, як показано на рис. 1.2.

Процес дослідження рівня і тенденції розвитку техніки і технології можна визначити як процес певної обробки наукової, технічної і патентної інформації.

Цей процес охоплює:

- аналіз існуючого стану техніки і технології в даній галузі;
- аналіз стану тенденцій розвитку відповідного напрямку;
- виявлення і обґрунтування перспективних даних на відповідному інтервалі напрямку розвитку техніки;
- виявлення принципово нових перспективних напрямків, винахідницької діяльності світового рівня.

Під час прогнозування необхідно вивчати всю доступну інформацію, яка створюється на різних етапах патентного виробництва, а також усі джерела інформації, загальнодоступні в Україні або іноземних державах.

Патентні дослідження переважно виконуються на основі патентних описів.

Патентні описи – це видані друкарським способом матеріали, що вигідно викладають сутність винаходу. У патентному описі викладається суть технічного рішення, вказується країна і відомство, де видано патент, його номер, класифікаційний індекс, дата пріоритету, найменування винаходу із зазначенням заявника, автора чи співака.

Переважно під час використання патентної документації мають справу не із самими патентами, а із описами винаходів, які видаються у вигляді офіційних додатків до них.

Інформація про винаходи публікується на різних етапах патентного виробництва. Патентне виробництво – це процес документаційного оформлення технічного рішення із часу надходження його в патентне відомство до часу закінчення його правової охорони.

Проведення дослідження в будь-якій галузі за джерелами патентної інформації дає можливість із відібраних матеріалів створити нові об'єкти техніки, які відповідають світовому рівню.

Для забезпечення споживачів патентною інформацією в Україні функціонують: патентний фонд державної науково-технічної бібліотеки (ДНТБ), фонд патентної документації і мережа регіональних патентних фондів центрів науково-технічної і економічної інформації (ЦНТЕІ).

3.2 Міжнародні класифікації об'єктів промислової власності

Оскільки патентні документи містять великий обсяг інформації, то розроблені спеціальні системи, що дозволяють швидко отримати

необхідну інформацію. До таких систем відносяться міжнародні класифікації об'єктів промислової власності:

- міжнародна патентна класифікація (МПК);
- міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП);
- міжнародна класифікація зображальних елементів знаків (КЗЕ);
- міжнародна класифікація промислових зразків (МКПЗ).

В деяких державах (Великій Британії, США, Японії) були і є ще й національні патентні класифікації. В даний час міжнародна патентна класифікація (МПК) – це інформаційна система, що включає в себе аспекти науки, техніки і технології, які можуть бути об'єктом патентного захисту. Вона була створена в 1956 р. і вперше була запроваджена у Бельгії і Франції і називалася міжнародна класифікація винаходів (МКВ). У колишньому СРСР МКВ було введено в 1970 р. Нині МПК діє і в Україні.

За структурою система МПК (рис. 1.5.) складається з 8 розділів, 20 підрозділів, 113 класів, 624 підкласів, 6000 груп і 45000 підгруп.

Кожен із восьми розділів позначено великою літерою латинського алфавіту від А до Н (див. додаток А), а заголовки наближено відображають їх зміст (наприклад, В – різні технологічні процеси).

Розділи поділяються на класи, індекс кожного з яких складається з індексу розділу та двозначного числа, наприклад, В01 – способи й пристрої загального призначення для виконання різних фізичних і хімічних процесів.

Кожен клас містить один або більше підкласів. Індекс підкласу складається з індексу класу і великої літери латинського алфавіту, наприклад, В01F – змішування, розчинення, диспергування.

Підкласи ділять на групи, що позначають непарними числами, наприклад, В01F9/00 – змішувачі з обертовими резервуарами, а групи діляться на підгрупи, що позначають парними числами, наприклад В01F9/10. Текст підгрупи В01F9/10 треба розуміти так: “Змішувачі з резервуарами, які обертаються навколо вертикальної осі”.

Отже, повний класифікаційний індекс складається з комбінації символів, які використовують для позначення розділу, класу, підкласу та основної групи або підгрупи (рис. 3.5)

Розділ	А	01	С	7/00
		Клас		основна група
			Підклас	7/04
				підгрупа
				Група

Рисунок 3.5 – Структура рубрики МПК та приклад класифікаційного індексу

Клас винаходу за міжнародною класифікацією винаходу визначають за класифікаційними рубриками, що вміщені у відповідних алфавітно-предметних довідниках. Для визначення класу винаходу за цими довідниками виявляють ключові слова з назви винаходу.

Виходячи із системи класифікації винаходів (рис. 3.6.) формується і схема побудови МПК.

При цьому слід зазначити, що не завжди підрозділи МПК можна розглядати як лише функціональні або лише галузеві.

Часто єдиною інформацією, що розкриває суть певного технічного рішення, є інформація про галузь його використання. У цьому разі винахід буде повністю класифіковано в галузевому підрозділі МПК. Якщо ж конструктивні або функціональні особливості об'єкта винаходу належать до

Рисунок 3.6 - Система класифікації винаходів

кількох галузей застосування та якщо застосування об'єкта в певній галузі не є технічно суттєвим, винахід буде класифіковано у функціональному підрозділі МПК (змішаний, див. рис. 3.6.).

Правильне класифікування технічної суті можна виконати, дотримуючись таких послідовних дій: вибрати відповідний розділ, потім клас, підклас і, нарешті, основну групу або в її межах відповідну підгрупу. Таким чином вдається охопити всі найважливіші особливості технічної суті розглядуваного об'єкта.

Як альтернативу групу можна знайти за допомогою алфавітно-предметного показника до МПК.

Основні елементи довідково-пошукового апарату (ДПА) до МПК такі: показники класів до МПК відповідних редакцій класифікації, алфавітно-предметні показники (АПП), у яких усі технічні поняття, що містяться в МПК, розміщеному в алфавітному порядку.

Витяг із шостої редакції МПК наведено в дод. А.

Показники відповідності доцільно використовувати як на стадії визначення області пошуку, так і безпосередньо під час пошуку для постійного корегування та уточнення пошукової роботи.

Для користування патентними документами є коди, які дозволяють швидко відшукати необхідний винахід, що може слугувати аналогом чи прототипом для створення нового винаходу.

Коди визначаються певними стандартами Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Для користування бібліографічними даними існують коди ІНІД.

ІНІД – скорочення найменування «Узгоджені на міжнародному рівні цифрові коди для ідентифікації даних» англійською мовою), які визначають згідно зі стандартом BOIB ST.9 «Рекомендації, що стосуються бібліографічних даних патентних документів і свідоцтв додаткової охорони».

Нижче наведено основні коди ІНІД, які несуть найсуттєвішу патентну інформацію.

(10) Ідентифікація охоронного документа.

(11) Номер документа.

Зазвичай номери документів утворюють послідовність, яка зростає (починаючи з числа 1, наприклад, в Україні; а в Російській Федерації номери патентів на винаходи, щоб їх не плутати з номерами авторських свідоцтв і патентів бувшого СРСР, утворюють серію, номери якої починаються з 2 000 000).

(13) Код виду документа.

Код у загальному випадку містить літеру й цифру; літера А - це документи, які обов'язково містять текст первісної заявки, але такі, що не належать до наданих прав промислової власності (наприклад, патенти України на винаходи зі строком дії 6 років (до 01.06.2000 — 5 років)); літера В - це документи, які містять текст заявки необов'язково в первісному вигляді, але такі, що не належать до наданих прав промислової власності; літера С - це документи, які належать до наданих прав промислової власності (наприклад, патенти України зі строком дії 20 років); літера V - це документи, які обов'язково містять текст первісно поданої заявки на корисну модель, але такі, що не належать до прав, наданих на корисну модель; цифра найчастіше позначає рівень публікації документа.

(15) Дата реєстрації документа.

(19) Код держави, відомства або організацій, що здійснила публікацію документа.

Так, Україна має код UA, Російська Федерація - RU, СРСР - SU, США - US, Велика Британія - GB, Німеччина - DE, Франція - FR, Швейцарія - CH, Японія - JP, Канада - CA, Норвегія - NO, Швеція - SE, Італія - IT і т. ін. (згідно зі стандартом BOIB ST.3 «Рекомендовані стандартні двобуквені

коди для представлення держав, адміністративних одиниць і міжнародних організацій»; цей стандарт визначає також коди міжнародних організацій, наприклад, BOIB - WO, Європейського патентного відомства - EP, Євразійської патентної організації - EA і т. ін.).

(20) Дані, що стосуються заявки на охоронний документ.

(21) Номер заявки.

Для нумерації заявок на патенти застосовують дві основні серії:

- 1) річні серії, у яких номер заявки складається здебільшого з цифр, що позначають рік подання заявки, і порядкового номера, що зростає і надається заявкам протягом цього року (причому щорічно починаються нові серії). Така система діє, наприклад, в Україні й Російській Федерації. В Україні до 01.01.2000 перші дві цифри номера заявки позначають рік подання заявки, третя й четверта - місяць подання заявки, а наступні чотири - порядковий номер, що присвоюється заявці протягом цього року (щорічно починаються нові серії); починаючи з 01.01.2000 номери заявки на винаходи й корисні моделі мають 10 цифр: перші чотири - рік подання заявки, п'ята й шоста - місяць подання заявки, а останні чотири - порядковий номер, що присвоюється заявці протягом цього року (щорічно починаються нові серії);
 - 2) серії, які продовжуються, - заявкам під час їх реєстрації присвоюють номери в послідовності, яка зростає протягом періоду, що перевищує рік. Така серія існувала в бувшому СРСР, номери якої перевищили 5 000 000.
- (22) Дата подання заявки.
- (24) Дата, з якої набирають чинності права, що впливають з патенту.
- (26) Мова публікації заявки.
- (30) Пріоритетні дані.
- (31) Номер(и) попередньої(их) заявки(ок) у державі-учасниці Паризької конвенції.
- (32) Дата(и) подання пріоритетної(их) заявки(ок) у державу-учасницю Паризької конвенції.
- (33) Код держави-учасниці Паризької конвенції, у яку подано попередню(і) заявку(и), згідно зі стандартом BOIB ST.3.
- (40) Дата (и) подання документа для загального ознайомлення.
- (46) Дата публікації відомостей про видачу патенту (а в Україні, крім того, і номер офіційного бюлетеня).
- (47) Дата подання для загального ознайомлення копії патентного документа, за яким прийняте позитивне рішення .
- (50) Технічна інформація.
- (51) Міжнародна патентна класифікація (МПК).
- (52) Внутрішня або Національна патентна класифікація (НПК).

- (53) Універсальна десяткова класифікація (УДК).
- (54) Назва винаходу або корисної моделі.
- (56) Список документів-прототипів, якщо його не включено безпосередньо в текст опису винаходу (корисної моделі).
- (57) Реферат або формула винаходу (корисної моделі).
- (60) *Посилання на інші юридично пов'язані національні патентні документи.*
- (62) Номер і дата подання до Укрпатенту попередньої заявки, з якої виділено даний документ.
- (70) *Ідентифікація осіб, які мають стосунок до охоронного документа.*
- (71) Прізвище, ім'я та по батькові або повне найменування заявника.
- (72) Винахідник(и), код держави.
- (73) Власник охоронного документа.
- (74) Прізвище, ім'я та по батькові представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного).
- (75) Прізвище, ім'я та по батькові винахідника(ів), який(і) також і заявник(и).
- (76) Прізвище, ім'я та по батькові винахідника(ів), який(і) також і заявник(и), і власник(и) охоронного документа.

Коди ІНІД стосовно знаків для товарів і послуг визначаються стандартом ВОІВ ST.60 «Рекомендації, що стосуються бібліографічних даних про товарні знаки», а стосовно промислових зразків - стандартом ВОІВ ST.80 «Рекомендації, що стосуються бібліографічних даних про промислові знаки».

Таким чином, знання будови МПК, вміння швидко орієнтуватися у кодах ІНІД відкриває можливості для достовірного аналізу та синтезу інформації у вирішенні поставлених задач винахідницької та пошукової роботи при створенні винаходів.

3.3 Методи винахідницької та пошукової роботи при створенні винаходу та патентні дослідження

При розробці патенту на винахід, застосовуються різні методи.

Так, при створенні, наприклад, пристроїв, до таких методів відносяться:

- конструктивна спадкоємність;
- трансформація і інверсія;
- евристичні;
- патентні дослідження.

Ці методи тісно пов'язані між собою; зазвичай їх використовують одночасно системно на всіх етапах створення винаходу.

Конструктивна спадкоємність – це визначення всіх елементів пропонованого винаходу на основі використання всього світового досвіду і освіти конструктора.

Конструктивна спадкоємність передбачає критичний підхід пристроїв-аналогів що рекомендовані у якості прототипу.

Для оцінки тенденцій розвитку пристрою заданого технологічного призначення рекомендується будувати графіки або таблиці, котрі відображають динаміку зміни як конструктивних так і технологічних параметрів і за допомогою структурного та параметричного синтезу визначити напрямок створення нового пристрою.

Метод трансформації і інверсії – це метод перетворення або обертання функції системи або її елементів при створенні нового пристрою.

Евристичні методи є найефективнішими при пошуку нових ідей, реалізованих у відповідних випадках. До них відносяться:

- метод мозкового штурму;
- морфологічний метод;
- змішані методи.

Метод мозкового штурму (автор – американський психолог А.Осборн) полягає в такому. До розв'язання технічного завдання залучають дві групи фахівців - з людей, що добре генерують ідеї, і людей, схильних до критичного аналізу ідей. Група "генераторів" має містити різних фахівців. Під час генерування ідей вільно висловлюють будь-які ідеї без доведення і всіх їх записують на магнітофон чи в протокол. На генерування ідей дають одну хвилину. У процесі штурму між його учасниками мають бути доброзичливі, вільні стосунки, критикувати ідеї категорично заборонено. Важливо, щоб висловлені ідеї розвивали всі інші учасники. Експертизі піддають усі ідеї, зокрема й ті, які будуть хибними. Звичайно група "генераторів" складається із 6-10 осіб, тривалість штурму 20...40хв. Практика використання штурму засвідчила, що цей метод дає позитивні наслідки лише коли розв'язувати найпростіші завдання.

Американський астроном Ф.Цвіккі запропонував *морфологічний метод*, суть якого полягає в побудові багатовимірних таблиць із стовпцями й рядками - показниками даної сукупності об'єктів, тобто будують багатовимірну таблицю і в напрямі її кожної осі відкладають можливі ознаки винаходу. Завдяки цьому охоплюють усі можливі комбінації розв'язань. Найефективніше застосування цього методу - під час розв'язування конструкторських завдань загального плану /пошук компонувальних розв'язань, нових машин тощо/.

Мета методу конкретних запитань - упорядкувати вибір варіантів рішень. Ефективність методу залежить від дібраного переліку запитань. Цей метод якоюсь мірою дає змогу зменшити психологічне навантаження .

Американський дослідник Ч. Гордон запропонував "синектику" – метод поєднання різнорідних елементів, який ґрунтується на мозковому штурмі. Синектична група розпочинає розв'язувати завдання з ознайомлення з "проблемою, як її подано", потім у процесі уточнення група перетворює її на "проблему, як її зрозуміли", а тоді розпочинають шукати розв'язання з використанням чотирьох видів аналогій: прямої - розглядуваний об'єкт порівнюють з більш-менш аналогічним об'єктом з іншої галузі техніки чи з живої природи; особистої - людина, яка розв'язує завдання, вживається в образ удосконалюваного об'єкта, намагаючись з'ясувати відчуття й почуття, що внаслідок цього виникають; символічної - узагальнена, абстрактна аналогія; фантастичної - до завдання залучаються фантастичні істоти, засоби, які виконують те, що потрібно за умовами завдання. Перебіг засідання записують на магнітофон, а потім старанно аналізують.

Російський дослідник Г. С. Альтшуллер розробив алгоритм винаходу, де розглянуто процес розв'язання завдання як послідовність операцій виявлення, уточнення й подолання технічної суперечності, а мислення орієнтовано на ідеальний спосіб, ідеальну будову. Використання таких способів надало творчому пошукові цілеспрямованішого характеру.

Усі викладені методи, по суті, є вдосконаленням традиційного методу створення винаходів шляхом "спроб та помилок", коли доводиться аналізувати надзвичайно багато можливих розв'язань.

Патентні дослідження - комплекс робіт з добору й аналізу патентної і науково-технічної інформації, що містять технічні розв'язання, складання аналітичних оглядів, що відображають патентну ситуацію, рівень техніки і тенденції її розвитку.

Мета патентних досліджень – визначення патентної ситуації щодо об'єкта промислової власності (пристрою, способу або позначення для товарів і послуг), тобто отримання вхідних даних для забезпечення високого технічного рівня і конкурентоспроможності об'єкта техніки, використання сучасних науково-технічних досягнень і виключення невинновданого дублювання досліджень, розробки за допомогою патентних досліджень виявляють актуальність і наукове обґрунтування, доцільність проведення НДР, забезпечення високого науково-технічного рівня, патентноспроможності, патентної чистоти об'єктів техніки, а також з'ясування можливості комерційної реалізації їх за кордоном. Патентні дослідження є складовою частиною науково-дослідних, проектно-конструкторських і технологічних робіт, передбачених стандартами й іншими нормативними документами, що регламентують розробку, виробництво та реалізацію об'єктів техніки.

Патентні дослідження – результат наукового аналізу, виконаного на основі системного підходу до оцінки того чи іншого об'єкта господарської діяльності (ОГД) протягом терміну його життєвого циклу. Під життєвим

циклом ОГД розуміють сукупність взаємопов'язаних етапів створення (дослідницько-конструкторські роботи проектування і конструювання, виготовлення), використання (продаж, експлуатація) і послідовного вдосконалення (раціоналізація, оптимізація параметрів, режимів і т.п.), зняття з експлуатації (демонтаж, утилізація). Відповідно до державного стандарту ДСТУ3575-97 “Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення”, що був введений з 1 січня 1998 р. патентні дослідження проводяться у складі таких робіт: маркетингу; менеджменту; прогнозування; перспективного й поточного планування; визначення напрямів, темпів розвитку засобів технічного забезпечення своєї діяльності; проектування; формування замовлення виконавцям; вибору напрямів дослідження в разі створення нових і модернізації існуючих ОГД; виконання науково-дослідних (НДР) і дослідно-конструкторських робіт (ДКР); науково-технічного співробітництва; поставлення ОГД на виробництво; підвищення якості ОГД, удосконалення технології; матеріального й технологічного забезпечення виробництва; експлуатації ОГД; придбання обладнання й ліцензій; реалізації ОГД (продажу, експонування на виставках, ярмарках, продажу ліцензій); правової охорони об'єктів промислової власності.

Результатом патентних досліджень є звіт, який оформляється згідно з ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення». Різновидом інформаційного пошуку є *патентний пошук*, що здійснюється переважно у фондах патентної документації з метою встановлення рівня правової охорони технічного рішення, меж прав власника патентного документа.

Патентний пошук є складовою частиною наукових досліджень, під якими розуміють: визначення рівня і тенденцій розвитку об'єктів техніки шляхом проведення порівняльного аналізу об'єкта, що створюється, з кращими вітчизняними і закоронними зразками; встановлення патентоспроможності технічних рішень і патентної чистоти нової продукції.

Розрізняють такі *види* патентного пошуку: *тематичний* (предметний), тобто за індексом МПК; *іменний* (для контролю діяльності різних форм та інших замовників); *нумераційний* (для встановлення тематичної належності документа), тобто номер документа (патенту, заявки), дата (пріоритету, публікації та ін.).

Патентний пошук включає такі етапи: визначення предмета пошуку; встановлення кола країн; вибір інтервалу пошуку (при плануванні – 7...10 років; при патентних долідженнях – 10...15 років; при дослідженні – це аналог технічного об'єкта, найближчий до нього за сукупністю ознак.

Тематичний пошук – це виявлення аналога винаходу (аналог об'єкта винаходу – це відомий до дати надання пріоритету засіб такого самого призначення, сукупність ознак якого подібна до сукупності суттєвих ознак

певного об'єкта; найближчий аналог (прототип) - це аналог технічного об'єкта, найближчий до нього за сукупністю ознак).

Іменний пошук – це пошук для визначення діяльності різних фірм та інших заявників. За допомогою аналізу результатів цього виду пошуку можна зробити висновок про пріоритетні напрями роботи провідних фірм у певній галузі техніки. Для його проведення використовують алфавітно-іменні показники.

Нумераційний пошук – це пошук з метою встановлення тематичної належності документа, його зв'язку з іншими документами, а також правового статусу. Нумераційні пошукові системи найчастіше містять такі елементи: номер документа (патенту, заявки тощо), індекс МПК та ін.

Нумераційні показники випускають як окремо, так і у складі інших документів (наприклад, офіційних бюлетенів).

Пошук патентів аналогів – це визначення патентів, виданих у різних державах на один і той самий винахід (корисну модель). Він дає змогу значно скоротити обсяг розглядуваних патентних документів, а також полегшити деякі інші патентно-інформаційні дослідження.

Пошук для виявлення патентних прав – це визначення патентно-правової охорони певного винаходу (корисної моделі) або патентних прав певних осіб.

Реалізація того чи іншого виду пошуку здійснюється відповідно до вищезгаданого ДСТУ3575-97 за методикою, яка передбачає складення регламенту, що включає такі шість етапів пошуку:

- визначення предмета пошуку;
- зазначення мети пошуку інформації;
- визначення держав пошуку інформації;
- визначення класифікаційних індексів;
- визначення ретроспективності пошуку;
- вибір джерел інформації.

Перший етап – предмет пошуку залежить від конкретних завдань патентних досліджень, що формулюються на початковій стадії досліджень, виходячи із теми досліджень.

Якщо тема патентних досліджень – пристрій (апарат, машина, технологічна лінія або її елементи), то предметами пошуку можуть бути: пристрій у цілому (загальне компонування, принципова схема); принцип роботи пристрою; вузли та деталі; матеріали (речовини), використовувані для виготовлення окремих елементів пристрою; технологія виготовлення пристрою; галузі можливого застосування пристрою.

Якщо предметом досліджень є будь-яка система в цілому (наприклад, технологічна лінія або установка), то слід звернути увагу на її конструктивні або функціональні елементи, які нетривіальні й можуть мати загальне застосування. У цьому разі слід розглядати як систему в цілому, так і її конструктивні або функціональні елементи.

Якщо тема патентних досліджень - речовина, то предметом пошуку можуть бути: сама речовина (її якісний або кількісний склад); спосіб одержання речовини; вихідні матеріали; галузі можливого застосування речовини.

Якщо тема патентних досліджень - технологічний процес (спосіб), то предметом пошуку можуть бути: технологічний процес у цілому; його етап, якщо він є самостійним охоронопридатним об'єктом; вихідні продукти; проміжні продукти та способи їх одержання; кінцеві продукти і галузі їх застосування; обладнання, на основі якого реалізується цей процес (спосіб).

Другий етап – зазначення мети пошуку інформації ставить за мету одержання вихідних даних для забезпечення високого технічного рівня та конкурентоспроможності ОГД; використання сучасних науково-технічних досягнень і виключення невиправданого дублювання досліджень та розробок; дослідження технічного рівня ОГД, виявлення тенденцій його розвитку; визначення відповідності ОГД умовам патентоспроможності; обґрунтування конкретних вимог до вдосконалення існуючої та створення нової продукції й технології; аналіз конкурентоспроможності ОГД та ін.

Третій етап – визначення держав пошуку інформації визначається залежно від сформульованої задачі пошуку. Як правило, це високорозвинуті держави світу, у яких найрозвинутіша система патентування.

Четвертий етап – визначення класифікаційних індексів здійснюється за допомогою використання універсальної десятикової класифікації, а для пошуку патентної інформації – міжнародної й національної патентної класифікації.

П'ятий етап – це визначення ретроспективності пошуку, що пов'язане з визначенням патентоспроможності ОГД, який належить до профільних напрямів діяльності організації. Патентні дослідження проводять найчастіше на глибину 50 років, а визначаючи патентоспроможність ОГД, який не належить до профільних напрямів діяльності організації, - зазвичай не менше ніж на 15 років.

Проводячи патентні дослідження з метою визначення рівня й тенденцій розвитку виду техніки, до якого належить ОГД, пошук виконують на глибину, достатню для встановлення тенденцій розвитку цього виду техніки (5 - 15 років).

Визначаючи ситуацію щодо використання прав на об'єкти промислової власності, глибину пошуку визначають строком дії патенту в державі пошуку (зазвичай не більше 20 років).

Шостий етап – це вибір джерел інформації, які розглянуті в п. 4.1. Отриманий таким чином повний пошук, що розглянутий на прикладі тематичного пошуку як найпоширенішого, може бути використаний у вигляді звіту в різних сферах діяльності: обґрунтування та підготовки

документів для оформлення заявок на видачу патента, як основна мета пошуку і для інших аспектів господарської діяльності: прогнозів, програм, планів створення та розвитку виробництва ОГД і надання послуг, заявок на розроблення та освоєння ОГД; вихідних вимог замовника до виконання НДР і ДКР та оформлення звітів про проведення НДР і ДКР; технічних умов на розроблений ОГД; стандартів на розроблений ОГД; карт технічного рівня та якості ОГД.

3.4 Запитання для самостійного контролю

1. Які джерела інформації застосовуються у винахідницьких та пошуковій роботі?
2. Що таке науково-технічна інформація?
3. В яких інформативних документах знаходиться науково-технічна інформація?
4. Що таке патентна інформація?
5. Які розрізняють джерела патентної інформації?
6. Що таке первинні джерела патентної інформації?
7. Що таке вторинні джерела патентної інформації?
8. Які офіційні бюлетені видаються в Україні?; в Росії?
9. Які відомості публікують у бюлетені “Промислова власність”?
10. Які відомості включаються в річний показчик до офіційного бюлетеня “Промислова власність”?
11. На основі яких вимог вибирають джерела інформації?
12. Які системи відносяться до міжнародної класифікації?
13. З чого складається міжнародна патентна класифікація?
14. З яких елементів складається система класифікації винаходів?
15. В чому сутність розділів, класів, підкласів, груп, підгруп?
16. Чим визначаються бібліографічні коди?
17. Яку інформацію несуть бібліографічні коди?
18. Які методи відносяться до методів винахідницької та пошукової роботи при створенні винаходу?

19. Що таке конструктивна спадкоємність?
20. Які елементи розглядаються в методі “Конструктивна спадкоємність”?
21. Із яких елементів складається метод “Трансформація і інверсія”?
22. Із яких елементів складається евристичний метод?
23. В чому сутність методу мозкового штурму?
24. Що включають в себе патентні дослідження?
25. Що таке життєвий цикл об’єкта господарської діяльності?
26. У складі яких робіт виконуються патентні дослідження?
27. Які види патентного пошуку застосовуються при патентних дослідженнях?
28. Що включає в себе тематичний пошук?
29. Які елементи включаються в іменний пошук?
30. Із чого складається нумераційний пошук?
31. Які елементи включаються в пошук патентів-аналогів?
32. Із яких етапів складається регламент проведення пошуку?
33. Назвіть, що входить в перший етап пошуку, другий, третій, четвертий, п’ятий, шостий?
34. Як складається звіт регламенту?
35. Для якого виду діяльності застосовуються результати пошуку?

4 Порядок оформлення заявки на винахід

4.1 Склад заявки та загальні вимоги до змісту і оформлення заяви

Заявка – це сукупність документів, необхідних для видачі Установою патенту на винахід (корисну модель).

Заявка на видачу патенту на винахід (корисну модель) повинна містити:

- заявку на видачу патенту;
- опис винаходу, що розкриває його з повнотою, достатньою для здійснення;
- формулу винаходу;
- креслення, схеми (якщо на них є посилання в описі);
- реферат;
- документи, що додаються до заявки.

Всі зазначені вище матеріали складаються українською мовою та подаються у трьох примірниках.

Винахід не достатньо просто створити, його необхідно ще правильно оформити. Це обумовлено тим, що право власності на винахід засвідчується патентом, який видається Держпатентом України на основі матеріалів заявки на винахід та проведених на основі цих матеріалів експертизи на умови відповідності їх винаходу та його патентоспроможності.

Якщо винахід створено в порядку виконання службового завдання, то заявка на нього подається від організації (підприємства) з зазначенням авторів. У цьому випадку до складу заявки повинен входити договір між організацією і автором про право одержання патенту організацією.

Заявка про видачу патенту адресується голові патентного відомства („Український інститут промислової власності” – Укрпатент) і за змістом є проханням про видачу патенту. Заявка подається на спеціальному бланці встановленої форми (додаток Б2) і за змістом відображає відомості, що відносяться до самого винаходу і осіб, що вказані в заявці на винахід, а саме автора (винахідника), заявника (у випадку коли заявник і винахідник не одна і та сама особа) і патентного повіреного. Заява є одним із найважливіших документів заявки, оскільки вона разом з формулою винаходу несе основне правове навантаження, визначає майнове і не майнове право на винахід. У заяві вказується, хто автор або автори винаходу, ким подається заявка, кому буде належати виключне право на винахід у випадку видачі на нього патенту.

У бланці „Заява” (див. Dodatok B2) під кодом (71) вказується повне ім'я або найменування (для юридичної особи) заявника, а також його місцезнаходження. Під кодом (54) дається повна назва винаходу, що

характеризує його призначення, відповідність суті і певній рубриці МПК. Нижче – адреса для користування, а під кодом (74) – відомості про представника у справах інтелектуальної власності. Під кодом (72) проводяться дані про винахідника з підписами. Графи (22), (51), (21) над словом „Заявка” призначені для Укрпатенту і заявником не заповнюються. Необхідне відзначається хрестиком.

4.2 Опис винаходу та вимоги до нього

Опис винаходу повинен розкривати суть винаходу настільки ясно і повно, щоб його зміг здійснити фахівець у даній галузі.

Опис винаходу необхідно викладати у зазначеному Правилами порядку:

1. *Клас МПК*, до якого, на думку заявника, відноситься винахід (в правому верхньому кутку першої сторінки).

2. *Назва винаходу* повинна бути точною, короткою (не більше 8-10 слів), відповідати суті винаходу, бути якомога ближчою до назви відповідної класифікаційної рубрики МПК і збігатися з початковою частиною формули винаходу.

3. *Галузь техніки*, до якої належить винахід, та переважна *область його використання*. „Винахід відноситься до області ... і може бути використаний ...”.

4. *Рівень техніки*. Наводяться дані про відомі заявнику аналоги винаходу – засоби того ж призначення, які характеризуються сукупністю ознак, подібних до сукупності суттєвих ознак об’єкту, що заявляється.

4.1. *Характеристика аналогів*. Описують кожен з аналогів окремо, останнім з них – найближчий аналог (*прототип*). При описуванні кожного з аналогів наводять бібліографічні дані джерела інформації, де він розкритий. „Відомий ... (див. авт. свід. СРСР № 2605084, МПК А4Д1/02, 1991р), який містить ...” (вказують ознаки, із зазначенням тих з них, що збігаються з суттєвими ознаками винаходу, що заявляється). Далі зазначають причини, що перешкоджають одержанню очікуваного технічного результату.

4.2. *Характеристика прототипу*. Подається аналогічно попередньому опису. Для виявлення та обґрунтування причин, що перешкоджають при використанні прототипу одержанню очікуваного технічного результату, необхідно проаналізувати технічні властивості прототипу, обумовлені його ознаками, характер виявлення цих властивостей при використанні прототипу і показати їх недостатність для досягнення потрібного технічного результату.

5. *Суть винаходу*. Виражається сукупністю суттєвих ознак і детально розкривається *задача*, на розв’язання якої направлений винахід, і вказується *технічний результат* (мета винаходу), якого можна досягти при застосуванні винаходу. Задача формулюється так: „В основу винаходу

(корисної моделі) поставлена задача вдосконалення ... (найменування об'єкту, що підлягає вдосконаленню) шляхом ... (вказується характер вдосконалення) ... , що дозволяє забезпечити ... (вказується технічний результат).

Під *технічним результатом* розуміють виявлення нових властивостей або покращення характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу, що зумовлені введенням в нього нових істотних ознак. Технічний результат може проявлятися, наприклад, в зменшенні чи збільшенні крутного моменту, зниженні чи підвищенні тертя, розширенні діапазону робочих характеристик тощо.

5.1. *Суттєві ознаки*, які характеризують винахід. Поставлена задача досягається тим, що ... (зазначаються всі суттєві ознаки, що характеризують винахід і є спільними з прототипом) згідно з винаходом ... (виділять ознаки винаходу, відмінні від прототипу).

5.2. *Причинно-наслідковий зв'язок* між сукупністю ознак винаходу і технічним результатом. Необхідно показати, яким чином ознаки винаходу при взаємодії з відомими ознаками забезпечують виявлення нових технічних властивостей винаходу, розкрити характер виявлення цих властивостей та зазначити технічний результат як наслідок проявлення цих властивостей.

6. *Перелік фігур і графічних зображень*. На фіг.1 (кресленні, схемі) зображено ... (наводиться перелік всіх креслень, схем. Фігури нумеруються арабськими цифрами у зростаючій послідовності. Якщо фігура одна, вона не нумерується).

7. *Відомості, які підтверджують можливість здійснення винаходу*. Запропонований пристрій складається ... (дається опис винаходу у статичній). У розділі повинні бути вказані всі вузли та деталі, що складають конструкцію, їх зв'язки та взаємне розміщення.

Пристрій працює таким чином .. (дається опис винаходу в динаміці, якщо об'єкт пристрій, то описується принцип дії пристрою).

Якщо об'єкт винаходу – спосіб, опис починається з переліку всіх його операцій і прийомів, котрі потрібно здійснити для розв'язання задачі винаходу.

Опис винаходу підписується заявником.

4.3 Формула винаходу і вимоги до неї

Формула винаходу – це складена за встановленими правилами стисла словесна характеристика технічної суті винаходу, що містить сукупність його суттєвих ознак, достатніх для досягнення зазначеного заявником технічного результату.

Формула винаходу призначена:

- стисло і чітко виражати технічну суть винаходу, а саме відображати об'єкт винаходу сукупністю його суттєвих ознак;
- визначати обсяг правової охорони, тобто межі прав власника патенту на винахід;
- служити засобом відмінності об'єкту винаходу від інших об'єктів;
- давати стисло, але достатню інформацію фахівцям про продукт або спосіб, що досягається винаходом в області, до якої він відноситься.

Формула винаходу повинна базуватися на описі, може бути *одноланковою* або *багатоланковою*, тобто включати відповідно один або декілька пунктів. Одноланкова формула винаходу використовується в тих випадках, коли технічна суть винаходу характеризується сукупністю ознак, які не мають подальшого розвитку і уточнення. Якщо потрібно уточнити ознаки або їх розвинути, тоді використовують багатоланкову формулу винаходу.

Формула винаходу складається з трьох частин: обмежувальної, розділової та відмінної.

Обмежувальна – включає в себе назву і ознаки, спільні для об'єкту винаходу і прототипу.

Розділова – вказують словосполучення: „який (яка, яке) відрізняється тим, що ...”.

Відмінна – наводяться суттєві ознаки, що відрізняють об'єкт винаходу від найближчого аналога–прототипу (тобто нові ознаки).

Якщо формула включає декілька пунктів, то перший пункт є основним, він формулюється як вказано вище, а наступні формулюються з посиланням на перший пункт або на один з тих, що передують.

Для пристрою опис ознак подається в статичному стані дієсловами завершеної дії (підключений, укріплений, сполучений тощо). Для способу опис ознак, що є виконанням в певній послідовності ряду дій (операцій), подається словами (нагрівають, подають, подрібнюють, виконують тощо).

За своїми функціями, що витікають із формули винаходу, можна сформулювати її правове та інформаційно-технічне забезпечення.

Правове значення формули винаходу полягає в тому, що вона визначає об'єм винаходу, тобто множину об'єктів, на які поширюються права винахідника, і дає можливість встановити факт використання винаходу шляхом співставлення ознак конкретного об'єкту з сукупністю ознак, що наведені в формулі.

Інформаційно-технічне значення формули полягає в тому, що вона публікується раніше повного тексту опису винаходу і містить інформацію про результат, котрий може бути отриманий при задоволенні певної потреби, а також при необхідних для цього технічних засобах.

4.3.1 Принципи формування формули винаходу

Оскільки формула винаходу є одним із найважливіших елементів винаходу, нижче наведені основні системи побудови патентної формули. Існує три системи побудови патентної формули: європейська, американська і англійська. Їх відмінність полягає у побудові формули в цілому, так і структурою її окремих пунктів.

Європейська система побудови патентної формули є найпоширенішою. Вона застосовується в більшості європейських країн, у міжнародній заявці і заявці на європейський патент, а також в Японії. В її основу покладена німецька система, яка розроблена відомим патентоводом Гартінгом у 80-х роках XIX ст. Гартінг вважав, що всі ознаки, які характеризують винахід, можна розділити на відомі до створення винаходу і нові, запропоновані винахідником. Крім цього, він запропонував характеризувати винахід обмеженою кількістю ознак, необхідних і достатніх для здійснення винаходу, що виносяться в окреме формулювання. Це давало можливість сформулювати межі дії патентів, що до того ж виключало невизначеність при встановленні прав патентоотримувача. Формула, що побудована за європейською системою, складається із двох частин - обмежувальної і відмінної, розділених між собою словосполученням типу «відрізняються тим, що...» В обмежувальній частині наводяться суттєві ознаки винаходу, що збігаються з ознаками найближчого аналога, відомого із рівня техніки (прототипу), в відмінній - суттєві ознаки, котрі відрізняють винахід від прототипу.

Основною особливістю європейської системи є те, що у формулі виділяються відмінні ознаки винаходу. Тому європейську патентну формулу називають формулою з виділеною новизною. Завдяки такій структурі формула, окрім правового навантаження, що пов'язане з визначенням об'єму прав патентоотримувача, додатково має також інформаційне навантаження, демонструючи внесок охарактеризованого в ній винаходу в рівень техніки.

Однак в більшості європейських країн формула може бути складена без розділення на обмежувальну і відмінну частини при умові, якщо вона характеризує:

- індивідуальну хімічну сполуку;
- штам мікроорганізму, культури клітин, рослин і тварин;
- застосування раніше відомого пристрою, способу, речовини, штаму за новим призначенням;
- винахід, який не має аналогів.

Формула винаходу складається, як це було вже зазначено вище (див. параграф 4.3.), або у вигляді одного пункту (одно ланкова формула), або у вигляді двох і більше пунктів (багатоланкова). Одноланкова формула застосовується для характеристики одного винаходу сукупністю суттєвих

ознак, що не мають розриву або уточнення відповідно до поодиноких випадків його виконання або використання. Багатоланкова формула винаходу застосовується для характеристики одного винаходу з розвитком або уточненням сукупності його суттєвих ознак стосовно до поодиноких випадків виконання або використання винаходу або для характеристики групи винаходів.

Іще одна особливість європейської системи заключається в побудові багатоланкової формули, її структури. В такій формулі розрізняють незалежні пункти, що мають самостійне правове значення, і залежні, що не мають такого значення. Багатоланкова формула, що характеризує один винахід, має один незалежний пункт і наступні за ним - залежні. Залежний пункт формули характеризує різні конкретні форми виконання об'єкту винаходу і включає ознаки, котрі розвивають і уточнюють ознаки незалежного пункту. Багатоланкова формула, що характеризує групу винаходів, містить декілька незалежних пунктів (за кількістю винаходів у групі), а також підпорядковані їм залежні пункти.

Самостійне правове значення має тільки незалежний пункт. Використання ознак винаходу, що розкриті у залежних пунктах, не порушують патенту, якщо не замінюються ознаки, що викладені в незалежному пункті.

Американська система побудови патентної формули суттєво відрізняється від європейської за принципами будови як окремого пункту, так і формули в цілому.

Так, в пунктах американської формули винаходу не виділяють ознаки, що відрізняють винахід від прототипу, тобто ця формула не виділяє новизну. Ознаки винаходу перераховуються у певній логічній послідовності. Така формула не дає уявлення про те, що конкретно відрізняє описаний в ній винахід від попередників, завдяки чого її інформативність зменшується. Проте скласти таку формулу значно простіше, оскільки немає необхідності виділяти відмінні ознаки винаходу, а потрібно лиш перерахувати всі ознаки, що характеризують винахід.

Крім цього, в американській формулі винаходу відсутній поділ пунктів формули на залежні і незалежні. Формула на один винахід може мати декілька пунктів, що різняться між собою об'ємом охорони. Перший пункт - найдокладніший. Використання третьою особою ознак, наведених в будь-якому пункті американської патентної формули, є порушенням виключно прав патентоутримувача. В той самий час визнання недійсним будь-якого пункту, в тому числі першого, не є ознакою недійсності решти пунктів.

В даний час в американській формулі з'явилися залежні пункти, що є характерним для європейської системи побудови формули. Сучасна американська формула характеризується тим, що намаганням в одному винаході мати кілька пунктів, викладених в незалежній формулі, кожен із

яких може мати залежні пункти, що йдуть безпосередньо за ним. Тому американська патентна формула має велику кількість пунктів, із яких перший викладається в найбільш широкій редакції, а інші незалежні пункти – в вужчій. Таким чином така формула практично є багатоланковою.

В цілому американська система побудови патентної формули застосовується в США, Канаді, країнах Латинської Америки і Японії.

Англійська система побудови патентної формули винаходу є поєднанням елементів європейської і американської систем. Так, структура побудови формули в цій системі подібна до європейської, тобто перший пункт патентної формули, характеризуючий один винахід, є незалежним, а інші залежать від нього. Однак кожен пункт формули складається за американською системою: ознаки винаходу викладаються у певній послідовності без виділення відмінних ознак.

Англійська система побудови патентної формули використовується в Індії, Канаді і інших країнах. В самій Англії, як правило, використовується європейська система.

4.4 Ілюстративні матеріали

Графічні зображення (креслення, схеми, діаграми тощо) подаються у випадку, коли вони необхідні для роз'яснення сутності винаходу. Вони повинні бути погоджені з текстом опису і давати чітке уявлення про об'єкт винаходу.

Графічні зображення оформляються на окремому аркуші формату А4, у правому верхньому кутку аркуша вказують назву винаходу, а в нижньому – прізвище і ініціали автора (співавтора) винаходу.

4.5 Реферат

Реферат – це скорочений виклад змісту опису винаходу, який включає назву винаходу, характеристику галузі техніки, якої стосується винахід, і галузь його застосування, характеристику суті винаходу із зазначенням технічного результату, якого мають досягти.

Реферат слугує тільки для технічної інформації і не може братися до уваги з іншою метою, зокрема для тлумачення формули винаходу і визначення рівня техніки.

Сутність винаходу в рефераті характеризується шляхом вільного викладення формули винаходу, при якому зберігаються всі суттєві ознаки кожного незалежного пункту. Текст реферату слід викладати окремими короткими реченнями і можна супроводжувати основним графічним зображенням.

4.6 Вимога єдності винаходу

Вимога єдності винаходу визнається дотриманою, якщо:

- заявка стосується одного винаходу, тобто одного продукту, способу чи застосування раніше відомого продукту або способу за новим призначенням;
- заявка стосується одного винаходу, який різниться окремими варіантами його здійснення;
- заявка стосується групи винаходів, які пов'язані єдиним винахідницьким задумом (чи, один з яких призначений для здійснення іншого).

4.7 Запитання для самостійного контролю

1. Хто є суб'єктом права на винаходи?
2. Кого вказують у заявці на видачу патенту?
3. Які системи подачі заявки на винахід є у світі і в чому їх відмінність?
4. Яке відомство в Україні займається видачею патенту і в яких напрямках воно здійснює свою діяльність?
5. Що таке єдність винаходу?
6. З яких документів складається заявка на винахід?
7. Який зміст вкладається в заявку про видачу патенту?
8. Які вимоги висуваються до опису винаходу?
9. Як має виглядати і які вимоги висуваються до назви винаходу?
10. З яких розділів складається опис заявки?
11. У якій послідовності викладається характеристики аналогів і прототипу винаходу?
12. Яка послідовність викладення технічного рішення?
13. Які дані наводять в розділі технічно-економічної ефективності пристрою?
14. Що таке формула винаходу та з яких частин складається?
15. Що має виражати формула винаходу?
16. В якому випадку в патенті використовуються креслення?
17. Що включає в себе реферат на патент?
18. Які системи формування формули винаходу застосовуються в світі?
19. В чому сутність європейської системи формування формули винаходу?
20. В чому відмінність американської і європейської систем і побудови формули патенту?

5 Подання заявки на одержання патенту на винахід

5.1 Подання і пріоритет заявки

Заявка на видачу патенту на винахід подається в патентне відомство фізичними або юридичними особами, що мають на це право по закону, будь-яким передбаченим законодавством способом.

Патентне відомство – це урядовий або міжурядовий орган, котрий отримує заявки на видачу прав на промислову власність і видає такі права відповідно до діючих законів.

В Україні таким органом є державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (рис. 5.1.), який спрямовує діяльність таких закладів, як Державне підприємство «Український інститут промислової власності» - *Укрпатент*, Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав» та інститут інтелектуальної власності і права.

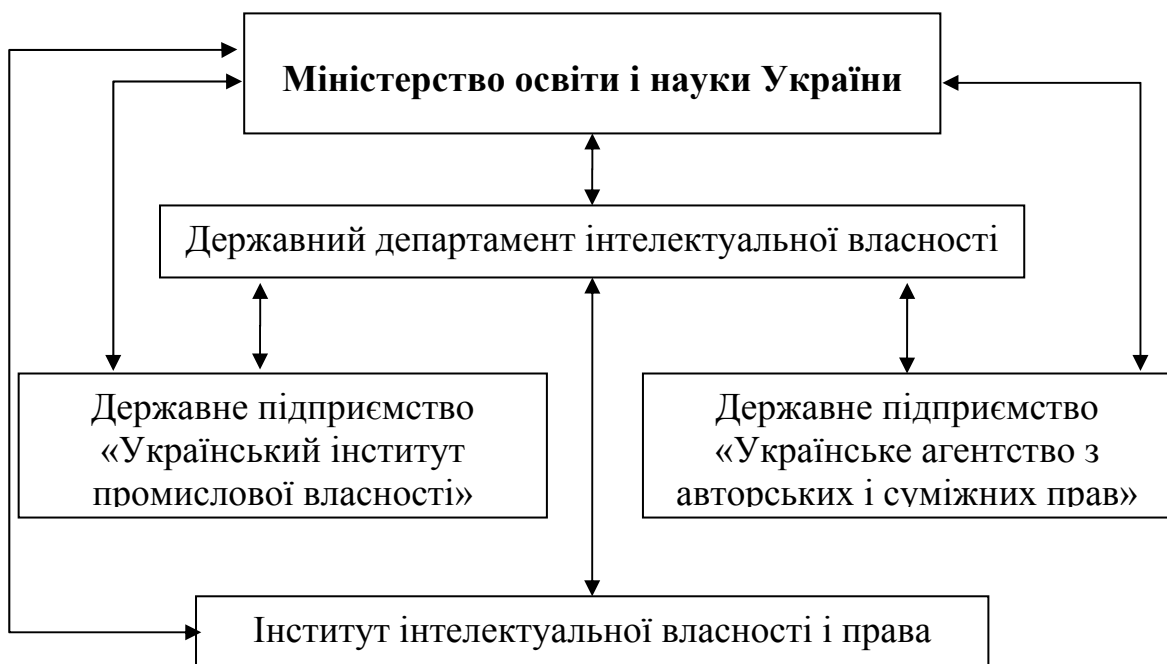

Рисунок 5.1 - Структурна схема державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні

Держдепартамент здійснює свою роботу у таких напрямках:

- організовує приймання заявок, проведення їх експертизи, приймає рішення щодо них;
- видає охоронні документи (патенти, свідоцтва), забезпечує їх державну реєстрацію;

- забезпечує опублікування офіційних відомостей про об'єкти промислової власності;
- здійснює міжнародне співробітництво у сфері правової охорони інтелектуальної власності і представляє інтереси України з питань охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в міжнародних організаціях згідно з чиним законодавством;
- приймає в установленому порядку нормативно-правові акти в межах своїх повноважень;
- організовує інформаційну й видавничу діяльність у сфері правової охорони інтелектуальної власності;
- організовує науково-дослідні роботи з удосконалення законодавства та організації діяльності у сфері правової охорони інтелектуальної власності;
- організовує роботу щодо перепідготовки кадрів державної системи правової охорони інтелектуальної власності;
- організовує роботу щодо перепідготовки кадрів державної системи правової охорони інтелектуальної власності та ін.

Державне підприємство «Український інститут промислової власності» виконує повний комплекс робіт, пов'язаних з підготовкою до надання правової охорони об'єктам промислової власності, зокрема:

- приймання та експертизу заявок на видачу патентів (усіх видів) на винаходи, корисні моделі, промислові зразки від національних та іноземних заявників;
- експертизу заявок на об'єкти промислової власності на відповідність умовам надання правової охорони;
- державну реєстрацію об'єктів промислової власності, що охороняються в Україні, та підготовку до видачі відповідних охоронних документів (патентів, свідоцтв);
- діловодство за міжнародними заявками на видачу патентів, поданими згідно з процедурою Договору про патентну кооперацію і заявками, поданими згідно з Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків та протоколами до неї;
- методологічне, інформаційне й технологічне забезпечення у сфері промислової власності.

Державне підприємство «Українське агентство з авторських і суміжних прав» проводить роботу щодо забезпечення прав і законних інтересів як вітчизняних, так і зарубіжних авторів творів науки, літератури й мистецтва, а також суб'єктів суміжних прав.

Інститут інтелектуальної власності і права здійснює підготовку й підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності.

Таким чином, Держдепартамент є інтелектуальною установою, що поєднує в собі всі питання, які пов'язані з інтелектуальною власністю.

Переважна більшість патентних законів країн світу передбачає, що заявка на винахід повинна відноситися до одного або групи винахідників, пов'язаних між собою настільки, що утворюється єдиний винахідницький замисел, який отримав назву – вимога єдності винаходу.

Єдність винаходу визнається дійсною, якщо у формулі винаходу, що має один незалежний пункт, охарактеризовано один винахід, а також у формулі винаходу в декількох незалежних пунктах охарактеризовано групу винаходів.

Загальноприйнятою нормою є вимога оформлення заявки на видачу патенту державною мовою країни, де подається заявка.

Датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять:

- заяву у довільній формі про видачу патенту, викладену українською мовою;
- відомості про заявника та його адресу;
- матеріал, що за зовнішніми ознаками відповідає опису винаходу, і частину матеріалу, яку можна вважати формулою винаходу.

Після встановлення дати подання заявки заявнику надсилається повідомлення, в якому вказується дата подання заявки та її реєстраційний номер. У подальшому під час листування з Установою заявник повинен посилатись на реєстраційний номер заявки.

Пріоритет – це першість у поданні заявки, і він, як правило, встановлюється за датою подання до Установи правильно оформленої заявки.

5.2 Експертиза заявки на винахід

Експертиза заявки має статус науково-технічної, є одним із найважливіших аспектів патентного законодавства і визначає об'єм на глибину перевірки заявки на винахід з моменту її подання на отримання патенту.

Заклад експертизи – це уповноважений Установою державний заклад для розгляду і проведення експертизи за заявкою. Виділяють такі стадії експертизи: попередня, формальна і кваліфікаційна (по суті).

На стадії *попередньої* експертизи проводиться перевірка виконання вимог, які висуваються до заявки на передбачений винахід. При правильному оформленні матеріалів заявки заявнику направляється довідка про прийом заявки експертизою з вказанням дати подання і моменту реєстрації заявки.

За прийнятою заявкою проводиться державна *формальна* експертиза (за формальними ознаками), під час якої:

- визначається, чи належить зазначений у заявці об'єкт до тих, на які надається правова охорона;

- перевіряється на відповідність вимогам оформлення;
- перевіряється документ про сплату збору на відповідність встановленим вимогам.

В процесі *формальної* експертизи перевіряють наявність в заявці всіх розділів (заява, опис, формула, рисунки, реферат); чіткість їх викладення; наявність необхідних супутніх матеріалів (ім'я, адреса заявника, винахідника, патентного повіреного, сплата мита тощо).

Формальна експертиза проводиться без спеціального клопотання заявника протягом двох місяців від дати подання заявки до Установи.

Якщо заявка не відповідає вимогам, заявнику надсилається повідомлення про виявлені недоліки, на виправлення яких надається два місяці.

Якщо заявка відповідає вимогам, Установа надсилає заявнику:

- повідомлення про можливість проведення експертизи заявки за суттю;
- рішення про видачу патенту (деклараційного).

Після закінчення 18-ти місяців від дати подання заявки Установа публікує в офіційному бюлетні «Промислова власність» відомості про заявку.

За клопотанням (не пізніше 3-х років від дати подання заявки) та за наявності документа про сплату боргу Установа проводить експертизу по суті (*кваліфікаційну експертизу*) на відповідність заявленого винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Якщо за результатами експертизи заявка відповідає умовам патентоспроможності, Установа надсилає замовнику рішення про видачу патенту з уточненою формулою винаходу. Заявник і автор повідомляють експертизу про згоду або вносять доповнення в формулу винаходу.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід Установа здійснює державну реєстрацію патенту, для чого вносяться відповідні відомості до реєстру. Державна реєстрація здійснюється одночасно з публікацією відомостей про його видачу за наявності документів про сплату збору.

В Україні встановлена система так званої *відстроченої* (відкладеної) експертизи розгляду заявок на видачу патентів на винаходи. Суть цієї системи полягає в тому, що експертиза складається з двох етапів:

- експертизи за *формальними* ознаками, що закінчується публікацією відомостей про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду, в офіційному бюлетені Установи;
- *кваліфікаційної* експертизи або експертизи винаходу по суті.

Відстрочена система експертизи (рис. 5.2) є найпоширенішою системою в існуючих системах подібної експертизи.

Як видно із рисунка, відстрочена система складається із чотирьох блоків.

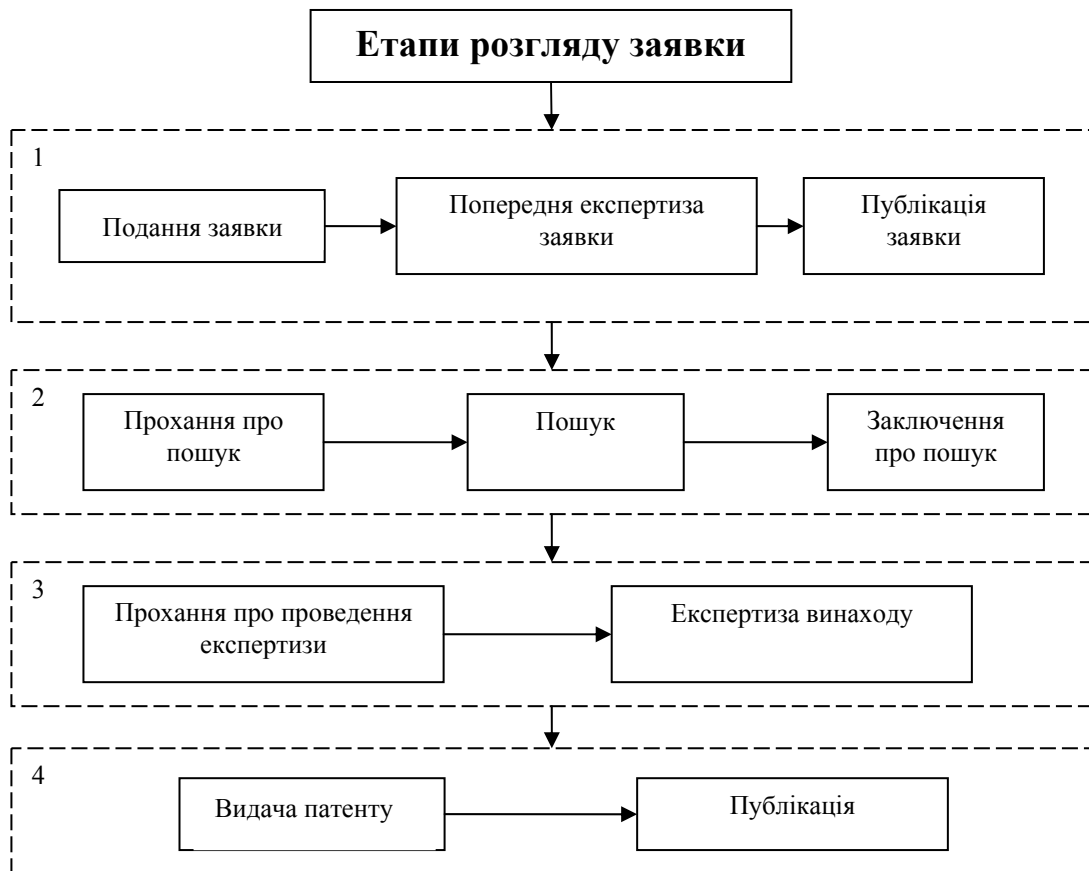

Рисунок 5.2 - Відстрочена система експертизи.

Особливістю цієї системи є введення правила про публікацію опису заявки на етапі формальної експертизи (блок 1), що дає можливість широкому колу осіб ознайомитися з заявкою в установлений термін, а також передбачено умови для проведення інформаційного пошуку і публікації звіту про цей пошук (блок 2). Традиційна перевірна експертиза (блок 3) вже після відповідних робіт дає повне право (в разі позитивного результату) готувати матеріали для видання патенту і його публікації (блок 4).

5.3 Загальні положення внесення змін в заявку за результатами її експертизи

Відповідно до існуючих патентних законів в більшості держав передбачено, що заявник має право в певні строки за власним бажанням або у зв'язку із зауваженнями експерта вносити зміни в матеріали на винахід, не розширюючи об'єм правової охорони.

Вважається, що виправлення і уточнення матеріалів заявки за власним бажанням заявника можливе після сплати мита не пізніше винесення рішення за результатами експертизи. В основному це стосується тих виправлень і уточнень, що направлені на ліквідацію порушень встановлених вимог до документів заявки. Такі зміни або доповнення не вважаються виправленням документів за ініціативою заявника.

Виправлення або уточнення будь-якого документу заявки, подані заявником після отримання їм письмового повідомлення або запиту експертизи також не є внесенням змін за ініціативою заявника.

Зміни і уточнення матеріалів заявки за ініціативою експертизи можуть бути внесені при проведенні як формальної експертизи, так і експертизи по суті. Для цього експертизою подається відповідний запит.

Характерними недоліками та зауваженнями, що виникають в процесі проведення *формальної* експертизи є:

- недоліки в оформленні і наявності таких документів, які роблять неможливим використання їх відповідно до призначення;
- відсутність в документах реквізитів і підписів, що передбачені діючим патентним законом;
- встановлення того факту, що заявка подана через патентного повіреного, який не зареєстрований в патентному відомстві;
- порушення вимог до опису і до формули винаходу, які встановлені без аналізу сутності заявленого винаходу.

Якщо в заявці порушена вимога єдності винаходу, заявнику також надсилається запит з пропозицією уточнення. У випадку, коли заявник своєчасно не дасть відповідь на це питання, заявка не відхиляється, а розглядається за винаходом, що вказаний у формулі першим.

Характерними питаннями, що спонукають появу запиту, при проведенні *експертизи по суті* є:

- неповнота розкриття винаходу при його опису;
- новизна заявленого винаходу;
- відсутність заявленого винаходу;
- уточнення формули винаходу;
- невідповідність опису кресленням або формулі винаходу.

Можливі також і інші зауваження експертизи, на які заявник має відповісти або аргументовано їх відхилити. Коли ці аргументи за думкою експерта є непереконливі, заявка взагалі може бути відхиленою. Необхідно зазначити, що відповіді заявником на прохання експертизи мають бути оформлені у відповідні строки. Якщо цих строків не дотримуються, то розгляд заявки припиняється і вона вважається відізваною.

В середньому для відповіді заявнику надається два місяці від дати отримання ним повідомлення від експертної установи.

5.4 Оскарження рішення експертизи

Оскарження рішення експертизи здійснюється заявником у вигляді скарги, яку він подає в апеляційний орган патентного відомства у випадку його незгоди з висновками за результатами як формальної експертизи так і експертизи по суті.

Найпоширенішою причиною для цього є:

- відмова у видачі патенту;
- відмова внести виправлення в опис, формулу винаходу або креслення;
- видача патенту з формулою, вужчою за змістом, ніж та, на яку претендує заявник.

Скарга повинна відноситися до однієї заявки або до одного патенту і містити обґрунтування неправомірності рішення, що оскаржується. За подання скарги знімається мито.

При незгоді заявника з повторним рішенням експертизи розгляд скарги переноситься в апеляційну раду патентного відомства. Це здебільшого рішення, що пов'язані з системою прийому, відділів експертизи, заперечень юридичного характеру. Відповідно до вимог Європейської патентної комісії скарга має бути мотивованою і подається у відділ скарг протягом двох місяців з дати оповіщення про оскаржене рішення. Скарга вважається дійсною за умови попередньої сплати мита.

Зазвичай є певні строки подання скарги в апеляційний орган патентного відомства, наприклад, в Австрії, Російській Федерації – протягом двох місяців, в Нідерландах – трьох, а в США – чотирьох місяців з дати отримання заявником рішення експертизи. В патентних законодавствах цих країн передбачено, що коли заявник за поважних причин не встиг подати скаргу, то сплативши відповідне мито він може клопотати про можливість скасувати заборону і поновити розгляд скарги. Якщо апеляційний орган патентного відомства підтвердить попереднє рішення експертизи, заявник має право оскаржити рішення апеляційного органу.

5.5 Порядок отримання патенту в Україні

Процес розгляду документів, що передбачені відповідними законами України для отримання патенту, починається з подання заявки до центрального органу виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності, яким в Україні, як це було зазначено вище, є Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (скорочено – Установа).

Заявка складається українською мовою і містить перелік таких документів:

- заяву про видачу патенту на винахід з проведенням кваліфікаційної експертизи чи деклараційного патенту на винахід (корисну модель);
- опис винаходу (корисної моделі);
- формулу винаходу (корисної моделі);
- креслення (якщо вони мають місце в описі);
- реферат.

До встановлення дати подання заявки її розглядають заздалегідь. Заявку, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядають з метою виявлення в ній матеріалів, які можуть становити державну таємницю. Якщо заявлене технічне рішення становить державну таємницю, заявку в Установі розглядають у режимі секретності.

Після подання заявки та за наявності документа про сплату мита за її подання проводять експертизу за формальними ознаками. Рішення формальної експертизи слід надіслати не пізніше шести місяців від встановленої дати подання заявки.

За запитом формальної експертизи заявнику з метою можливого уточнення матеріалів надають два місяці від дати одержання ним повідомлення закладу експертизи. Якщо за цей строк недоліки не усунуто й заявник не подає клопотання про продовження відповідного строку, заявнику надсилають рішення про відмову у видачі патенту.

Після завершення формальної експертизи за заявкою на видачу деклараційного патенту на винахід розпочинається проведення експертизи заявки на новизну, що встановлюється за виданими в Україні патентами й поданими до Установи заявками на видачу патентів. Якщо результат експертизи заявки на локальну новизну позитивний, Установа надсилає заявнику рішення про видачу деклараційного патента на винахід.

Наступним протоколом Установа повідомляє заявника про можливість проведення експертизи по суті, яка встановлює відповідність винаходу умовам патентоспроможності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Після проходження вісімнадцяти місяців від дати подання заявки на видачу патенту на винахід, а якщо заявлено пріоритет, то від дати пріоритету, Установа публікує у своєму офіційному бюлетені («Промислова власність») відомості про заявку за умови, що її не відкликано, вона не вважається відкликаною або якщо за нею не прийнято рішення про відмову у видачі патенту. За клопотанням заявника Установа публікує відомості про заявку раніше зазначеного строку. Відомості про заявки, які становлять державну таємницю, не публікують.

За клопотанням будь-якої особи та за наявності документа про сплату мита за експертизу по суті заявки проводять зазначену експертизу. Клопотання подають протягом трьох років від дати подання заявки.

Під час цієї експертизи заклад експертизи має право запитати від заявника додаткові матеріали, які йому треба надати протягом двох місяців від дати отримання запиту. Якщо заявник у відповідний строк не подасть відповідні матеріали або мотивоване клопотання щодо продовження цього строку, заявка вважається відкликаною.

У результаті експертизи по суті Установа приймає рішення про видачу патенту на винахід або рішення про відмову у видачі патенту на винахід, які надсилають заявнику.

Заявник має право відкликати заявку в будь-який час до дати одержання ним рішення про видачу патенту. Також заявник має право перетворити заявку на видачу патенту на винахід на заявку на видачу деклараційного патенту на винахід і навпаки в будь-який час до одержання ним рішення про видачу охоронного документа або рішення про відмову у його видачі, а також заявку на видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід на заявку на видачу деклараційного патенту на корисну модель і навпаки на таких самих умовах.

Опубліковані відомості про заявку на патент на винахід надають замовнику тимчасову правову охорону в обсязі формули винаходу, з урахуванням якої їх опубліковано. При цьому заявник має право на одержання компенсації за завдані йому після публікації відомостей про заявку збитки від особи, яка порушила права заявника.

На підставі рішення про видачу охоронного документа та за наявності документа про сплату державного мита за його видачу проводять державну реєстрацію патенту (деклараційного патенту) на винахід або деклараційного патенту на корисну модель. Установа видає патент у місячний строк після його державної реєстрації.

Власник деклараційного патенту на винахід або його правонаступник з метою заміни деклараційного патенту на винахід на патент на винахід може подати клопотання про проведення експертизи по суті заявки, за якою видано деклараційний патент. Таке клопотання має надійти до Установи протягом трьох років від дати подання заявки, за якою видано деклараційний патент. За подання клопотання сплачується мито.

5.6 Запитання для самостійного контролю

1. Які є системи експертизи?
2. Що таке формальна експертиза?
3. На яких етапах розгляду заявки застосовується формальна експертиза?

4. Які вимоги висуваються при формальній експертизі?
5. На яких умовах розгляду заявки при застосуванні формальної експертизи видається патент на винахід (корисну модель)?
6. Що таке явочна експертиза?
7. Які переваги має явочна експертиза порівняно з формальною?
8. Які етапи розгляду заявки включає перевірна система експертизи?
9. Які елементи заявки досліджуються при застосуванні перевірної системи експертизи?
10. Які етапи розгляду заявки включає в себе відстрочена система експертизи?
11. В чому особливість системи експертизи?
12. Для чого здійснюється публікація опису заявки і на яких етапах відстроченої експертизи?
13. У яких випадках заявник має право вносити зміни в матеріали на винахід?
14. Які характерні недоліки та зауваження виникають в процесі проведення формальної експертизи?
15. За яких обставин заявка не відхиляється?
16. Які характерні питання виникають при проведенні експертизи по суті?
17. Скільки часу дається на відповіді заявнику?
18. В якому випадку здійснюється оскарження рішення експертизи?
19. Яким чином формується скарга?
20. За яких обставин передбачено проведення повторної експертизи?
21. Які аспекти оскарження виникають при отриманні європейського патенту?
22. Які строки подачі скарги в апеляційний орган патентного відомства в США, в Російській Федерації, в Нідерландах?
23. Які документи надаються в Україні для отримання патенту?
24. В який термін сплачується мито за заявку?
25. Хто і який орган в Україні проводить експертизу заявки?
26. В який термін надсилається заявнику рішення формальної експертизи в Україні?
27. За яких обставин здійснюється проведення кваліфікаційної експертизи заявки?
28. В якому видавничому органі Установа публікує відомості про заявку і в який термін?
29. За яких умов і в який термін здійснюється видача патенту в Україні?
30. За яких умов власник деклараційного патенту може подати клопотання з метою заміни його на патент на винахід?

6 Правова охорона об'єктів промислової власності

6.1 Загальні положення

Визначення об'єктів промислової власності об'єктами правової охорони засвідчується виданими на них установленим законодавством порядком охоронними документами, якими в Україні є патенти на винаходи, деклараційні патенти на корисні моделі, патенти на промислові зразки, а також свідоцтва на знаки для товарів і послуг.

Патент – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на об'єкт промислової власності.

Саме право власності забезпечує можливість патентовласнику в межах строку дії патенту виготовляти й реалізовувати запатентовану продукцію на монопольній основі. Одним з головних завдань системи патентування технічних розробок є забезпечення стимулів для створення й використання нових об'єктів. Це досягається за рахунок того, що патентовласник дістає виключні права на використання запатентованих технічних рішень на обмежений період часу в обмін на публічне розкриття суті цих рішень.

Промислова власність встановлює права на такі об'єкти інтелектуальної власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг (товарні знаки й знаки обслуговування), фірмові найменування та зазначення про походження товарів чи найменування місця походження товарів, а також припинення недобросовісної конкуренції.

При цьому промислову власність розуміють у найширшому значенні і поширюють не лише на промисловість, а й на сільське господарство, торгівлю, на всі продукти промислового чи природного походження.

Отже, термін «промислова власність» використовується через те, що її об'єкти оцінюються передусім з позиції промислової значущості, економічної ефективності, одержання прибутку під час їх використання у виробничій діяльності.

Виходячи з цього, промислова власність є важливою складовою наукового, технічного, технологічного, а значить і економічного розвитку суспільства.

Патентне право на об'єкти промислової власності регулює майнові й пов'язані з ними немайнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків, які, як і твори науки, літератури й мистецтва, є результатами інтелектуальної діяльності людини. Але, якщо у творах науки, літератури й мистецтва основний предмет правової охорони – художня форма й мова, які визначають їх оригінальність, то в об'єктах патентного права цінність полягає в змісті технічних рішень.

Правова охорона об'єктів промислової власності базується на таких основних положеннях:

- правова охорона надається лише тим розробкам, які в офіційному порядку визнано патентоспроможними винаходами, корисними моделями й промисловими зразками;
- надання охорони передусім справжнім авторам об'єктів промислової власності;
- визнання за власником патенту виняткового права на використання запатентованого об'єкту.

Таким чином, обов'язковою умовою правової охорони є визнання патентоспроможною розробки патенту та право тільки його власнику виготовляти, застосовувати, ввозити, продавати або іншим чином уводити в обіг запатентований об'єкт промислової власності.

Необхідно наголосити, що формулюючи умови надання правової охорони винаходам, корисним моделям і промисловим зразкам в Законах України «Про охорону прав на винахід» та «Про охорону прав на промислові знаки» велика увага приділяється відповідності винаходів суспільним інтересам та принципам гуманності й моралі. Негуманне, антиморальне технічне рішення не може претендувати в Україні на правову охорону, хоча з технічного боку воно може бути і геніальним.

1 червня 2000 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (№ 1771-III) у новій редакції. Він передбачає видання патенту (деклараційного патенту) на секретні винаходи й корисну модель.

В Україні діють декілька *видів патентів* на винаходи й корисні моделі:

- *патент на винахід* (різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід);
- *деклараційний патент на винахід* (різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід);
- *деклараційний патент на корисну модель* (різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель);
- *патент і деклараційний патент на секретний винахід і деклараційний патент на секретну корисну модель* (винахід і корисна модель належить до державної таємниці).

Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки, а деклараційного патенту - 6 років.

Термін дії деклараційного патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки, патенту на промисловий зразок - 10 років з можливістю подовження ще на 5 років.

Обсяг правової охорони винаходу й корисної моделі визначається формулою, тобто короткою словесною характеристикою винаходу

(корисної моделі), складеною за встановленими правилами. Обсяг же правової охорони промислового зразка визначається сукупністю суттєвих його ознак, зображених на фотографіях виробу (його макета, малюнка). Тлумачення ознак винаходу й корисної моделі відбувається в межах їхніх відповідних описів і креслень, а промислового зразка - сукупності суттєвих ознак, зображених на фотографіях виробу (його макета, малюнка).

Правова охорона знаків для товарів і послуг здійснюється відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг».

Згідно з визначенням, яке міститься у статті 1, знак є позначенням, за яким товари й послуги одних осіб різняться від однорідних товарів і послуг інших осіб. В Україні знак не може бути антигуманним і аморальним, для цього передбачається формальна та кваліфікаційна експертиза.

Право власності на знак засвідчується свідоцтвом, строк дії якого становить 10 років і продовжується за клопотанням власника щоразу на 10 років за умови сплати збору. Обсяг правової охорони знака визначається зображенням знака та переліком товарів і послуг згідно з МКТП.

Право на торговельну марку в Україні, якщо вона не використовується, зберігається за власником протягом 3 років, після цього терміну за рішенням суду це право втрачається.

В інших державах терміни права інші. Наприклад, в США після двох років невикористання право власника втрачається автоматично.

Закон України від 15 грудня 1993 року передбачає лише цивільно-правову відповідальність за порушення прав власника свідоцтва на товарний знак. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері товарних знаків в Україні була встановлена Кримінальним кодексом 5 квітня 2001 року де відмічається, що «...незаконне використання чужого знака для товарів і послуг, офіційного (зареєстрованого) найменування, маркування товару, якщо не було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, - карається штрафом від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двох років».

Правова охорона зазначення походження товарів регламентується Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Зазначення походження товарів поділяються на прості та кваліфіковані. Закон оперує такими поняттями:

«Просте зазначення походження товару - будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару».

«Кваліфіковане зазначення походження товару - термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- назва місця походження товару;
- географічне зазначення походження товару.

«Назва місця походження товару - назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із зазначеного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором».

«Географічне місце - будь-який географічний об'єкт із офіційно визначеними межами, зокрема, країна, регіон як частина країни, населений пункт, місцевість тощо».

«Видова назва товару - застосована в назві товару назва географічного місця, де спочатку цей товар вироблявся, яка згодом стала загальноживаною в Україні як позначення (назва) певного виду товару безвідносно до конкретного місця його походження».

На реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару заявник подає в заявку Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України (Установа). Вона повинна стосуватися лише одного зазначення походження товару.

З цього приводу в Законі сказано:

«У ході експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару здійснюється перевірка цього зазначення щодо видових назв, занесених до переліку видових назв товарів.

Перелік видових назв товарів формується Установою на підставі “Положення про перелік видових назв товарів”, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Якщо заявлена на реєстрацію назва місця походження товару або заявлене на реєстрацію географічне зазначення походження товару міститься у переліку видових назв товарів, то заявнику надсилається рішення про відмову у реєстрації».

Про заявку, яка відповідає встановленим вимогам, Установа публікує відомості у своєму офіційному бюлетені. Після такої публікації будь-яка особа може у встановленому порядку ознайомитися з матеріалами заявки та подати впродовж шести місяців від дати публікації заперечення проти реєстрації. Заявникові надається можливість відповісти на заперечення. Заявник та особа, яка подала забезпечення, мають право брати участь у розгляді його. Якщо заперечення відсутнє або визнається необґрунтованим, то Установа приймає рішення про реєстрацію цього кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання даного зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару й повідомляє про це заявника.

Документ про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару (свідоцтво) діє протягом 10 років від дати подання заявки. Строк дії свідоцтва подовжується Установою на наступні 10 років на підставі клопотання, поданого власником свідоцтва впродовж останнього року дії свідоцтва.

Права, що впливають із реєстрації кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на його використання, діють від дати їх

реєстрації.

6.2 Суб'єкти права промислової власності

У відношеннях, що пов'язані із патентуванням винаходів і корисних моделей, бере участь велика кількість суб'єктів, які представлені як фізичними, так і юридичними особами. До них належать автори винаходів (винахідники), власники патентів і винаходів, правонаступники, спадкоємці, представники у справах власності (патентні повірені).

Автор (винахідник) - це фізична особа, в результаті творчої праці якої створено винахід чи корисну модель. Якщо у створенні винаходу брало участь кілька осіб, то усі вони є співавторами. Співавторство має різні форми, що визначається відповідними угодами між ними. Співавтори самі визначають форму спільної роботи. Так, творчу діяльність може розпочати одна особа, продовжити друга, а закінчити третя, а можуть виконувати одночасно всі разом. Від самих співавторів залежить розподіл власності на ту чи іншу частку права на винахід. Як правило, ці частки визначаються рівними між співавторами.

Право вважатися автором винаходу (корисної моделі) є важливим особистим правом винахідника. Відповідно до Паризької конвенції це право заключається в тому, що на будь - якій стадії розгляду заявки на винахід, автор винаходу має право вимагати того, щоб його ім'я було вказане в публікаціях відомостей про створення ним об'єкта промислової власності.

Ім'я справжнього автора - винахідника обов'язково вказують у заявці на видачу патенту і в самому патенті незалежно від того, хто є заявником. За змістом це право є абсолютним. З цим пов'язують обов'язок третіх осіб утримуватися від присвоєння поданого патенту. Право автора ніколи не відчужується і охороняється безстрокове. Воно не може бути передане іншій особі ні за життя, ні після смерті автора. Дозвіл передання винахідником прав на отримання патенту або самого патенту третім особам означає передачу лише прав на використання розробки, а не на право авторства.

Похідною від права авторства є право автора об'єкта промислової власності винахідника на присвоєння свого імені або спеціальної назви даному об'єкту.

Якщо винахідник стає патентоутримувачем, то згідно з патентним законодавством він може розпоряджатися патентом за своїм бажанням, тобто комерційна реалізація патенту залежить від нього самого. Крім цього, йому належить право на отримання винагороди за передачу патенту і продаж ліцензії. Винахідникам, що не є патентоутримувачами, перш за все авторам службових винаходів, належить також право на відповідну винагороду від роботодавця.

Патентовласником є фізична особа або юридична особа, що володіє

патентом на винахід, корисну модель, промисловий зразок, сорт рослин, а також його спадкоємець, якщо інше не передбачене законом. Особи автора й патентовласника збігаються далеко не завжди. Автор має можливість відступлення належного йому права на отримання патенту будь-якій фізичній або юридичній особі шляхом указання у заяві на видачу патенту імені майбутнього патентовласника.

Автору винаходу далеко не завжди вигідно бути патентовласником, особливо коли він не володіє достатніми фінансовими засобами для оплачування витрат, що пов'язані з отриманням патенту та підтримуваним його в силі. В такому випадку кориснішою є передача права на власність фірмі, яка за спеціальним договором може сплачувати автору відповідні платежі при реалізації патенту.

Патентовласниками можуть бути одночасно декілька осіб, що визначається відповідною угодою.

Патентовласниками в державі можуть бути також іноземні фізичні та юридичні особи. Іноземні патентовласники, що є громадянами держав-учасників Паризької конвенції або мають на території одної із цих держав постійне місцезнаходження, користуються тими самими правами, що і вітчизняні.

Правонаступником є фізична або юридична особа, що переймає у громадсько-правових відношеннях права і обов'язки їх первісного носія. Його права мають бути належним чином оформлені офіційним (юридичним) органом, наприклад, нотаріальною конторою, судом і т.п. Патентовласник також може передавати своє право на патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок, сорт рослин будь-якій особі шляхом заключення з нею відповідного договору, відповідно до якого ця особа стає правонаступником патентовласника.

Спадкоємцем є суб'єкт патентного права у разі смерті винахідника або патентовласника. Право промислової власності успадковують згідно із законом і за заповітом. Якщо при поданні заявки автор помер, то від його імені всі документи підписує спадкоємець, котрий повинен юридично довести своє право на спадщину. На строк дії патенту наслідуються права на винахід, корисну модель і інші – на подачу заявки, видачу патенту і отримання винагороди або компенсації, якщо патент отримав роботодавець померлого автора. Якщо у померлого автора (власника патенту) спадкоємців за законом немає і він не залишив заповіту, спадкоємцем стає держава.

Патентні повірені — це спеціалісти, яким надається право здійснення замість фізичних та юридичних осіб дій, що пов'язані з подачею заявок і отриманням охоронних документів на об'єкти промислової власності в своїй державі і за кордоном, а також представлення їх (власників патенту) інтересів у патентних, судових і інших установах.

Крім цього, патентний повірений консультує зацікавлених осіб з патентно-правових питань у частині, що стосується їхніх прав, а також у

випадках опротестування виданих третім особам документів. Патентним повіреним надається велике значення. Вперше асоціація патентних повірених була створена в 1888 р. в Швейцарії. В багатьох інших державах (Німеччині, Польщі, Угорщині і др.) прийнято спеціальні закони, що регулюють діяльність патентних повірених.

В загальному випадку патентний повірений діє за дорученням особи, яку він представляє. Для цього складається відповідна угода, довіреність або інший документ, що підтверджує його повноваження згідно з законодавством, а також шляхом вказання його прізвища і реєстраційного номера у підписаній заявником заявці на видачу охоронного документа. Патентне відомство веде державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) і забезпечує публікацію відомостей про них у своєму офіційному бюлетені.

6.3 Обмеження прав власника патенту та визнання патенту недійсним

Патент надає власнику або його правонаступникам виключне право на, використання винаходу протягом терміну, що вказаний в законі. Після закінчення цього терміну дія виключного права, що представлене патентом, закінчується і винахід може бути використаним будь-якою особою, тобто винахід стає суспільною власністю.

В деяких державах дозволяється продовження терміну дії патенту, наприклад, якщо відбулася затримка його видачі. Така норма діє в США. Є інші випадки, що зумовлюють продовження терміну дії патенту: при умові, коли щодо заявки виникла суперечка про пріоритет; заявка була визнана секретною; здійснювався апеляційний розбір щодо заявки, в результаті якого була визнана помилковою відмова патентного відомства про видачу патенту. У всіх наведених випадках продовження допускається на термін затримки, але не більше ніж на п'ять років.

Дія патенту може бути припинена достроково у випадку відмови патентоутримувача від своїх прав або за несплату у встановлений строк річного збору за підтримання його чинності. У першому випадку власник або правонаступник подає заяву до патентної установи. Зазначена відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені патентної установи. Право патентоутримувача на відмову від патента обмежується в більшості країн інтересами третіх осіб, що мають відношення до дії патенту (ліцензіатів, заставників і інші). В патентних законодавствах передбачено, що без згоди цих осіб відмова від патенту не реєструється. Патентоутримувач, який заявляє про свою відмову від патенту, повинен надавати докази про узгодження відмови з ліцензіатом або іншою зацікавленою особою.

Є певний перелік підстав, за якими патент може бути визнано

недійсним повністю або частково. Загальними для більшості країн підставами є:

- невідповідності запатентованого винаходу умовам патентоспроможності;
- неповне або неясне розкриття сутності винаходу, що записано в описі на винахід;
- наявності у формулі винаходу ознак, яких не було в поданій заявці;
- неправомірність патентоутримувача.

Якщо патент чи його частину визнано недійсним, патентне відомство повідомляє про це у своєму офіційному бюлетені.

Якщо права власника патенту порушено, він може вимагати: припинення дій, що порушують або створюють загрозу порушення його прав і відновлення стану, що існував до порушення прав; стягнення завданих збитків; відшкодування моральної шкоди.

6.4 Основні джерела правової охорони об'єктів промислової власності

Джерелами права на охорону об'єктів промислової власності є відповідні нормативно-правові акти та конвенції. В Україні нормативно-правовим актом, що визначає права на охорону винаходів і корисних моделей є Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», який було прийнято 15 грудня 1993 р. №3687-ХН (у редакції закону №1771-111 від 01.06.2000 р., із змінами згідно із законами № 2188-ІІІ від 21.12.2000 р. та №850-ІУ від 22.05.2003 р.). Основні положення цього закону у формі переліку та основного змісту його розділів наведені на рис. 6.1.

Правові питання, що пов'язані з промисловими зразками, регулюються Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. №3688-ХП (із змінами внесеними згідно із законами №2188-88 від 21.12.2000 р. та №850-VI від 22.05.2003 р.). Його основні розділи наведені на рис. 6.2.

Рисунок 6.1 - Перелік та основний зміст розділів Закону України
«Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»

Рисунок 6.2 - Перелік та основний зміст розділів Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»

Рисунок 6.3 - Перелік та основний зміст розділів Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»

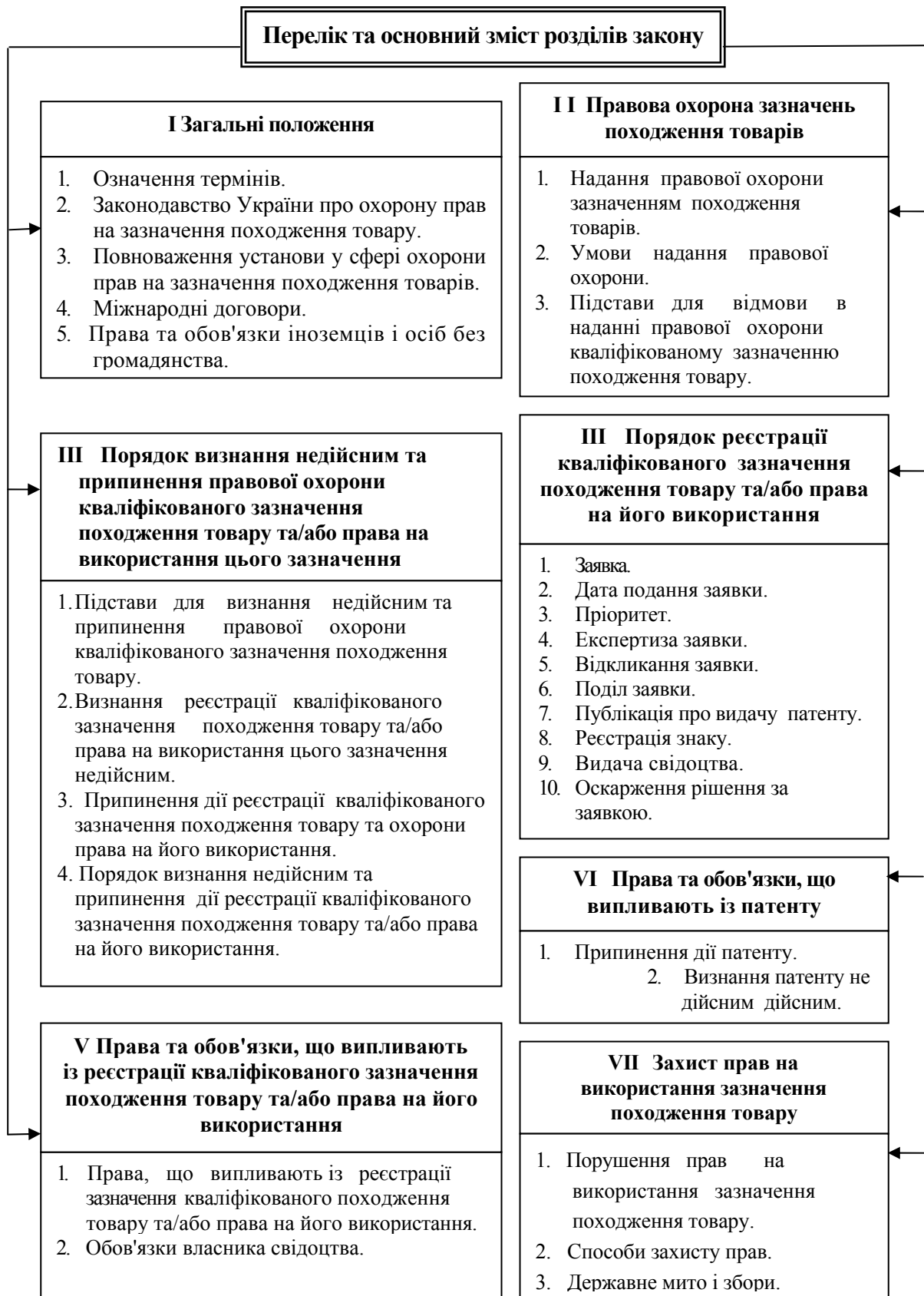

Рисунок 6.4 - Перелік та основний зміст розділів Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів»

6.5 Запитання для самостійного контролю

1. Який документ є основним джерелом правової охорони?
2. За яких умов надається правова охорона винаходам, корисним моделям, промисловим зразкам?
3. Що таке авторське право і суміжні права?
4. На які види творі поширюється авторське право?
5. Чи може охоронятися частина твору?
6. Які об'єкти не охороняються авторським правом?
7. Хто вважається співавторами?
8. Який термін встановлено для охорони прав авторів?
9. Як авторське право переходить у спадщину?
10. Чи може твір стати суспільним надбанням?
11. Чи можна відступити особисті (немайнові) і майнові права?
12. Який термін охорони суміжних прав?
13. Які дії вважаються порушеннями авторського права і суміжних прав?
14. На які об'єкти встановлює право промислової власності?
15. Що означає термін «промислова власність»?
16. На яких основних положеннях базується правова охорона об'єктів промислової власності?
17. Що є обов'язковою умовою правової охорони власника патенту?
18. Які є критерії для надання правової охорони винаходам, корисним моделям і промисловим зразкам?
19. Які види патентів на винаходи і корисні моделі є в Україні?
20. Назвіть термін дії патенту в Україні на: винахід; деклараційний патент на винахід; деклараційний патент на корисну модель?
21. Якою частиною винаходу визначається обсяг правової охорони винаходу або корисної моделі?
22. Які нормативні документи є в Україні з охорони товарних знаків?
23. Чому щодо товарних знаків не застосовується критерій «новизна»?
24. Що вважається товарним знаком в Україні?
25. Який строк дії свідоцтва на знак для товарів і послуг в Україні?
26. Чим визначається в Україні обсяг правової охорони знаків для товарів і послуг?
27. Які позначення не можуть отримати в Україні правову охорону як знаки для товарів і послуг?
28. Які суперечки стосовно знаків для товарів і послуг розв'язуються в Україні в судовому порядку?
29. Чим просте зазначення товарів відрізняється від кваліфікованого?
30. Що охоплює поняття «географічне зазначення походження товару»?
31. Яким умовам для одержання охорони має відповідати назва місця походження товару?

32. Яке географічне зазначення походження товару може претендувати на одержання правової охорони?
33. Які міжнародні договори, конвенції та угоди відомі про охорону об'єктів винаходу?
34. Які є регіональні організації з питань охорони інтелектуальної власності?
35. Які принципові засади створення міжнародних організацій з питань охорони інтелектуальної власності?
36. Яке право надається власнику патенту?
37. В яких випадках дозволяється продовження терміну дії патенту?
38. Які причини припинення дії патенту?
39. З якого терміну патент втрачає права на своє існування?
40. Які підстави визначають патент недійсним повністю або частково?

7 Використання об'єктів інтелектуальної власності на ліцензійній основі

7.1 Класифікаційні ознаки ліцензій

Ліцензія – це дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що надається на підставі ліцензійного договору, який є угодою між ліцензіаром (продавцем ліцензії) та ліцензіатом (покупцем ліцензії).

Ліцензійний договір включає вступну частину із зазначенням сторін, що уклали договір; тлумачення використовуваних термінів; опис предмета договору (винахід, корисна модель, промисловий зразок, товарний знак, ноу-хау); наміри й відповідальності сторін; надані права, зону їх поширення й обмеження; процес передавання предмета договору; обставини й гарантії; вид, суму й валюту платежів; обмін удосконаленнями предмета договору під час дії договору; методи вирішення суперечок й захисту від претензій третіх осіб; умови надання ліцензіаром права на використання об'єкта інтелектуальної власності третім особам за згодою ліцензіара й на умовах, зумовлених переважно в основному ліцензійному договорі між ліцензіаром (так звана субліцензія); наслідки виконання договору; форс-мажорні обставини; процедуру набрання чинності договору, термін його дії й умови розірвання договору сторонами; наслідки закінчення терміну дії договору; форми сплати податків; мову договору; автентичність текстів і юридичні адреси сторін, що уклали договір.

Торгівля ліцензіями з кожним роком розвивається все активніше. Обіг ліцензійної торгівлі зростає у 2-3 рази швидше, ніж обіг зовнішньої торгівлі, а ліцензійні операції приносять до 10% усіх прибутків світової торгівлі.

Ліцензії прийнято розрізняти (рис. 7.1.) залежно від ряду ознак.

Як випливає із рис. 7.1, за своєю юридичною формою ліцензії можуть бути патентними й безпатентними.

Патентна ліцензія – це ліцензія на використання об'єкта інтелектуальної власності, захищеного охоронним документом (залежно від типу патентні ліцензії поділяють на ліцензії на винаходи, на промислові зразки, на знаки для товарів і послуг тощо).

Безпатентна ліцензія – це ліцензія на використання науково-технічних рішень, що не мають правової охорони (непатентоспроможні рішення або рішення, термін правової охорони яких закінчився, ноу-хау тощо).

Невиняткова ліцензія – це право ліцензіата на узгоджених умовах і території протягом обумовленого строку використовувати предмет

ліцензії. За ліцензіаром зберігається право використовувати предмет ліцензії, а також надавати ліцензії іншим особам.

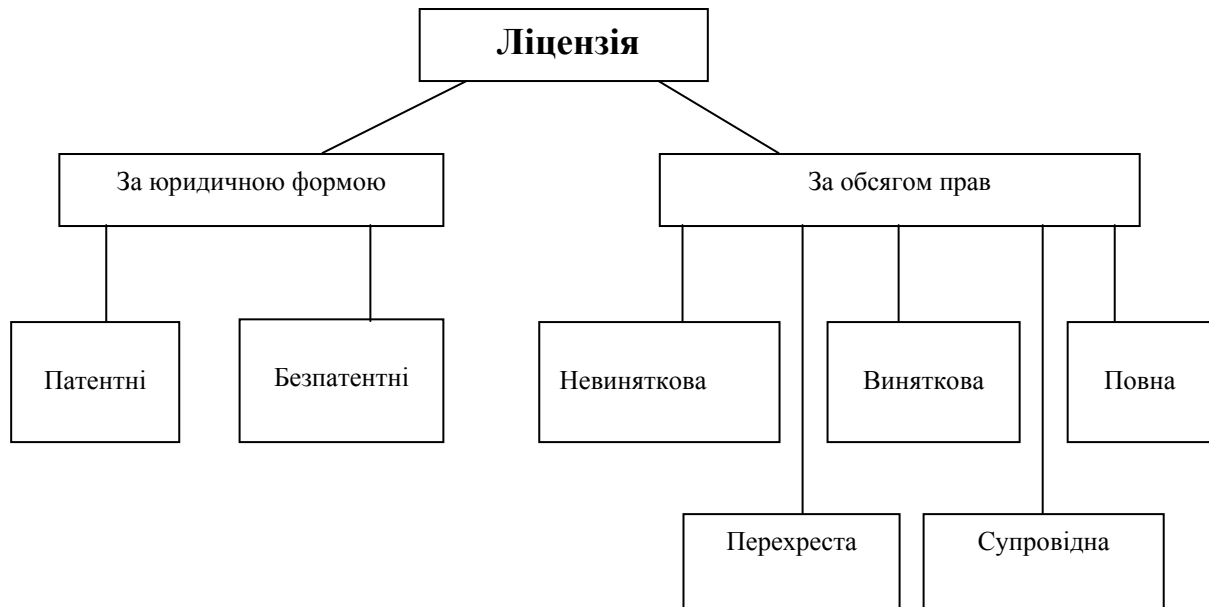

Рисунок 7.1 - Класифікація ліцензій

Виняткова ліцензія – це право ліцензіата на узгоджених умовах і території протягом обумовленого строку використовувати предмет ліцензії на монопольних засадах. Ліцензіар при цьому не має права використовувати предмет ліцензії на відповідній території, а також надавати ліцензії іншим особам.

Повна ліцензія – це надання ліцензіату всіх прав на використання об'єкта інтелектуальної власності без обмеження території на весь строк його дії. Але, на відміну від передавання прав власності, якщо надають повну ліцензію, власник об'єкта залишається тим самим.

Перехресні ліцензії (крос - ліцензії) – це ліцензії, які отримані в результаті обміну між ліцензіаром та ліцензіатом, у випадках, якщо власники різних патентів не можуть здійснювати виробничу або комерційну діяльність не порушуючи прав один одного.

Супровідна ліцензія – це ліцензія, яка передбачає передання прав на використання об'єктів інтелектуальної власності у складі інших комерційних угод, наприклад, на поставку комплектного обладнання, інжиніринг, надання технічної допомоги тощо. У цих випадках предмети ліцензії відіграють допоміжну, супровідну роль, а їх передають у рамках ліцензійних договорів, що є доповненнями до основних угод, або у вигляді розділів контрактів за цими угодами.

7.2 Нормативні положення ліцензійної діяльності в Україні

Ліцензійна діяльність в Україні в теперішній час регламентується певним переліком нормативних документів (табл. 7.1)

Таблиця 7.1 - Перелік нормативних документів

№	Назва нормативного документу	Дата затвердження Міністерством освіти і науки України	Номер і дата реєстрації міністром України	Дата і номер публікації в Офіційному віснику України
1	2	3	4	5
1	Інструкція про офіційну публікацію заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) та клопотання про її відкликання	16.07.2001 р.	№643/5834, 30.07.2001 р.	2001 р., №31
2	Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на винахід (корисну модель) та видачу ліцензії на використання винаходу (корисну модель)	16.07.2001 р.	№644/5835, 30.07.2001 р.	2001 р., №31
3	Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на промисловий зразок та видачу ліцензії на використання промислового зразка	03.08.2001 р.	№176/5907 17.08.2001 р.	2001 р., №34

Продовження таблиці 7.1

1	2	3	4	5
4	Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на промисловий зразок та видачу ліцензії на використання промислового зразка	03.08.2001 р.	№716/5907 17.08.2001 р.	2001 р., №34
5	Інструкція про офіційну публікацію заяви про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого промислового зразка та клопотання про її відхилення	03.08.2001 р.	№719/5910 17.08.2001 р.	2001 р., №34
6	Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг	03.08.2001 р.	№718/5909 17.08.2001 р.	2001 р., №34
7	Інструкція про надання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг	03.08.2001 р.	№718/5909 17.08.2001 р.	2001 р., №34
8	Інструкція про розгляд і реєстрацію договору про надання права на патент на сорт та ліцензійного договору про використання сорту	16.01.2002 р.	№83/6371 31.01.2002 р.	2002 р., №6

Наведені інструкції регламентують порядок оформлення ліцензій, їх форму, методи реєстрації та період дії. Такими основними аспектами оформлення та дії ліцензій є:

- ліцензія може надаватися лише в межах строку чинності патенту;
- ліцензійний договір має складатися лише в письмовій формі;

- ліцензійний договір береться до розгляду й реєстрації в Установі після публікації відомостей про видачу охоронного документа на відповідний об'єкт промислової власності;
- ліцензійний договір мусить реєструватися в Держдепартаменті інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України;
- ліцензії можуть бути винятковими або невинятковими; винятковий ліцензіар може видавати субліцензії;
- до зареєстрованого ліцензійного договору в межах терміну дії можуть бути внесені зміни на підставі заяви сторін і за умовами сплати встановленого за це збору;
- для надання ліцензії потрібна згода всіх власників охоронного документа;
- дія ліцензійного договору може припинятися достроково;
- співвласник патенту може передати свою частку власності іншим особам.

У патентознавстві є таке поняття, як «відкрита ліцензія». Зазначене явище в Україні регулюється Інструкціями № 643/5834, 717/5908. Перша з них стосується відкритих ліцензій на промислові зразки, а друга – на винаходи і корисні моделі.

Власник патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок має право протягом терміну чинності патенту подати до Установи для публікації в її офіційному бюлетені заяву про надання будь-якій особі дозволу на використання відповідного об'єкта промислової власності. Заява береться до розгляду після публікації відомостей про видачу патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок у офіційному бюлетені Відомства. Подання такої заяви може мати місце лише в тому разі, якщо до цього відповідний ліцензований договір не укладався. Особа, яка виявила бажання скористатися вказаними дозволами, зобов'язана укласти з власником патенту угоду про платежі.

Українське законодавство передбачає, що заяву про надання відкритої ліцензії можна відкликати, якщо жодна особа не заявила власникові патенту про свої наміри щодо використання його винаходу, корисної моделі і інші.

Отже, в Україні ліцензування об'єктів інтелектуальної власності на сучасному етапі має обґрунтовану нормативну базу і може ефективно використовуватися в народному господарстві.

7.3 Ліцензування об'єктів інтелектуальної власності

Ліцензування об'єктів інтелектуальної власності є важливим аспектом в сфері підприємницької діяльності, яка розкриває взаємини патентної монополії і економічної конкуренції, і з цього приводу існує ціла низка нормативних документів держав з ринковою економікою та

спеціальних правил і постанов Європейського Співтовариства та України (див. табл. 7.1)

За своєю структурною ознакою (рис. 7.2.) є два види ліцензій: об'єкти інтелектуальної власності і об'єктів господарської діяльності.

Рисунок 7.2 - Об'єкти ліцензування

Ліцензування патентів є характерною особливістю країн з ринковою економічною, оскільки саме створення патентів, їх використання є важливою складовою на ринку праці. Ліцензування патенту використовується (див. рис. 7.1.) на винятковій чи невинятковій основі. Наприклад, в США виняткова ліцензія вважається такою, яка надає право на використання запатентованого винаходу чи промислового зразка тільки одній особі. При цьому навіть патентовласник (ліцензіар) не має права на користування ліцензованим винаходом і промисловим зразком протягом визначеного в ліцензійному договорі строку. У принципі в США ліцензіар може користуватися своїм винаходом, на який він надав виняткову ліцензію, але за умови, що це чітко зафіксовано в ліцензійній угоді.

Фактично виняткову ліцензію можна розглядати як тимчасове передання патенту, тобто ліцензія розглядається як своєрідна оренда патенту. Практика свідчить, що за надання виняткових ліцензій ліцензіари одержують більші суми ліцензійних платежів, ніж за надання невиняткових ліцензій. При цьому потрібно відмітити, що надання виняткових ліцензій забезпечує більші надходження, але для цього потрібно й більше часу. Надання невиняткових ліцензій ряду підприємців

зумовлює швидку появу відповідного товару на ринку. На практиці доводиться ретельно зважувати плюси й мінуси виняткових і невиняткових ліцензій для того, щоб вибрати найвигідніший варіант.

Придбання невиняткової ліцензії розглядаються у більшості держав як запорука того, що ліцензіар не висуватиме до ліцензіата претензій щодо порушення ним виняткових прав ліцензіара під час використання його винаходу чи промислового зразка. Але для цього необхідно аби його використання не спричиняло відхилення від умов укладеного між ліцензіаром та ліцензіатом договору.

Ліцензування патентів взагалі вважається позитивним явищем, оскільки завдяки цьому розширюється використання винаходів а, отже, зростає конкуренція запатентованих товарів. З іншого боку, ліцензування відкриває шлях до зняття економічної конкуренції, оскільки розкривається можливість ефективного використання того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності різними конкурентами. В цьому випадку керуються так званим правилом резону, суть якого і полягає в оцінці позитивних і негативних сторін ліцензування патенту. Цілком очевидно, що обмеження конкуренції оцінюється з точки зору їх резонного зв'язку з передаванням і використуванням тієї чи іншої технології. У разі коли реалізація ліцензійної угоди не сприяє економічному зростанню і обмежує конкуренцію, доцільність цієї угоди ставиться під сумнів, хоча, як відомо, патент є монополією патентоутримувача і це його право – ліцензувати патент чи ні.

З іншого боку, патентне законодавство не надає автоматичного імунітету щодо антимонопольного законодавства (США, Германія, Франція і інші).

Як у США, так і в Європейському Співтоваристві патентовласник, використовуючи свій патент чи ліцензуючи його іншим, мусить постійно пам'ятати про відсутність автоматичного імунітету.

Навіть в Україні є Закон «Про захист економічної конкуренції», що прийнятий 11 січня 2001р, в якому розглянуті питання узгодження монопольного характеру інтелектуальної власності і економічної конкуренції.

У США, наприклад, патентовласник не зобов'язаний використовувати предмет свого винаходу, за умови коли невикористання його є наслідком змови з іншими підприємцями.

Щось подібне і в Європейському Співтоваристві, де ліцензіар може брати на себе зобов'язання не надавати ліцензії іншим підприємствам. Може також зобов'язуватися навіть самому не використовувати запатентований винахід як на всій території «Спільного ринку», так і на тій частині, яка передбачалася для ліцензіата. Період утримання ліцензіара від постачання товарів на ринок на територіях, передбачених для ліцензіатів,

має не перевищувати 5 років із часу появи відповідного товару на «Спільному ринку».

Таким чином, якщо справжньою метою патентної ліцензії є розподіл ринку між конкурентами, а передання технологій в рамках ліцензії є лише прикриттям такого розподілу, то антимонопольна влада до відповідного кроку ставиться негативно у всіх державах Європейського Співтовариства і в США.

Перехресне ліцензування – безпосереднє взаємопередання ліцензій між двома чи кількома сторонами. Кожна з них одночасно виступає і як ліцензіар, і як ліцензіат. Є і «паketне ліцензування», коли одночасно надається кілька ліцензій. Воно може як спрямовуватися проти економічної конкуренції, так і бути щодо неї нейтральним. До «паketного ліцензування» приблизно однакове ставлення антимонопольної влади як у США, так і в Європейському Співтоваристві. Воно дозволяється, але з ледь прихованою підозрою. Територіальні обмеження в ліцензійних угодах вважаються законними, якщо вони не є складовою частиною ширшої схеми згортання економічної конкуренції.

Припинення строку чинності патенту означає і припинення існування створеної ним монополії.

Ліцензування товарних знаків – обмежений дозвіл на використання чужого товарного знака, який є одним із видів так званої «неосязної власності», що є свідком певної специфіки порівняно з іншими видами осязної рухомої і нерухомої власності.

Товарний знак вважається символом такого поняття як «гудвіл». *Гудвіл* зазвичай у США – це прихильність, яку управління бізнесом одержує від публіки; це схвальні міркування, якими керуються споживачі до товарів і послуг, відомих як такі, що походять з конкретного джерела. Гудвіл вважається «власністю неосязної сутності» і трактується як «як сподівання на публічний патронат, що триватиме й далі». Це поняття означає будь-яку позитивну перевагу, здобуту його власником при здійсненні відповідним власником підприємницької діяльності.

Ліцензування товарних знаків є важливим елементом, пов'язаним з джерелом товарів та послуг і особливо з оцінкою якості цих товарів і послуг.

Ліцензійна угода на використання товарного знака включає в себе таку інформацію:

- про товарний знак чи інший засіб для встановлення торговельної ідентичності;
- відомості про товари та послуги, з якими використовується знак;
- стандарти якості для товарів та послуг;
- методи нагляду та контролю (наприклад, регулярне подання зразків, право на інспектування, ведення обліку даних про тестування тощо);

- обмеження щодо територіального використання товарного знака, видачі на нього субліцензій, продажу конкурентних товарів;
- період дії угоди та припинення користування наданими правами після закінчення строку дії чинності угоди;
- умови припинення прав обох сторін у разі порушення ними ліцензій на угоди.

Письмове складення ліцензійної угоди є обов'язковим, в той самий час в США ліцензію на використання товарного знака можна отримати навіть в усній формі.

Уваги заслуговує здійснення контролю за якістю товарів ліцензіата ліцензіаром, оскільки усна форма не дає впевненості в дотриманні тих чи інших домовленостей, в тому числі і контроль за якістю товарів.

Ліцензіат, якість товарів якого контролюється власником товарного знака, ліцензія на використання якого надана зазначеному ліцензіатові, вважається «спорідненою кампанією».

Особливе місце в ліцензуванні товарних знаків займає так звана «франчи́за» (франчайзинг) (анг. Franchising – привілей, пільга, особливе право) яка за своєю суттю є витонченою програмою ліцензування товарних знаків.

Франчайзинговий контракт - це ліцензія на використання товарного знака, що містить численні зобов'язання та обмеження, нав'язані підприємцеві, який придбав франчизу (франчизіат), перед надавачем франчизм (франчизіаром). Франчизіар сприяє франчизіатові за допомогою реклами, порад, рекомендацій та інших послуг.

Як приклад можна навести розвиток й розширення бізнесу на основі франчайзингу компанії «Мак-Дональдс» швидкого обслуговування клієнтів у США, що тепер застосовується і в Україні.

Є три основні види франчайзингу (рис. 7.3.).

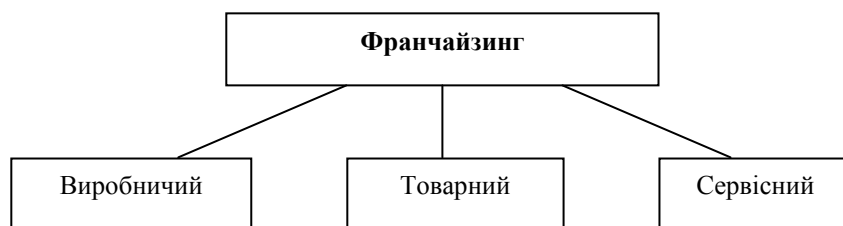

Рисунок 7.3 - Види франчайзингу

За виробничого франчайзину франчизіар, який володіє технологією певного продукту, надає франчизіату сировину (зазвичай один чи декілька найважливіших інгредієнтів) для виробництва цього продукту, а також забезпечує франчизіата технічною інформацією та надає йому повноваження на виробництво і продаж товарів з товарним знаком

франчизіара. Прикладами такого франчайзингу можуть бути, наприклад, ресторани й підприємства швидкого обслуговування.

За товарного (дистриб'юторського) франчайзингу франчизіат набуває право розповсюджувати товари франчизіара з його товарним знаком. Прикладами такого франчайзингу можуть бути, наприклад, продаж автомобільного палива, побутової техніки і т.п.

За сервісного (ліцензійного, ланцюгоподібного) франчайзингу франчизіар розробляє систему певних послуг, які за умовами договору франчизіат обов'язково надає своїм споживачам. Прикладами такого франчайзингу можуть бути, наприклад, послуги з техобслуговування і ремонту автомобілів і т.п.

У європейському Співтоваристві суміщають франчизу з економічною конкуренцією. Є спеціальна угода, відповідно до якої виписано комплекс прав, зобов'язань та заборон, що спрямовані на такий розвиток франчайзингу, який би не порушував антимонопольного законодавства й законодавства проти недобросовісної конкуренції.

Сторони *франчизної угоди* мають право:

- продавати або використовувати під час надання послуг лише товари, що відповідають якісним характеристикам, встановленим франчизіаром;
- продавати чи використовувати під час надання послуг товари, які виробляються лише франчизіаром або третіми особами, вказаними ним;
- прямо або опосередковано не здійснювати схожу підприємницьку діяльність на території, де вона конкуруватиме з діяльністю члена франчизної мережі (в тому числі франчизіара); на франчизіата таке зобов'язання може поширюватися й після закінчення терміну угоди протягом резонного періоду, що не перевищує одного року, на тій території, де він використовував франчизу;
- не мати фінансової заінтересованості в капіталі підприємства-конкурента, яка б могла надати франчизіатові можливість впливу на економічну поведінку такого підприємства;
- продавати товари, що становлять предмет франчизи, лише кінцевим споживачам, іншим франчизіатам і перепродавцям у межах інших дистриб'юторських каналів;
- пропонувати до продажу мінімальний набір товарів, підтримувати мінімальний обіг, завчасно планувати свої замовлення, тримати мінімальні товарні записи, надавати споживачам послуги й гарантійне обслуговування;
- сплачувати франчизіатові за рекламу певну частку своїх доходів; франчизіатові дозволяється реклама, схвалена франчизіаром.

Франчизіар бере на себе такі зобов'язання:

- не давати права третім особам на використання франчизи в цілому чи її частини;
- не виконувати самому франчизу й не опікуватися маркетингом товарів і послуг, що становлять предмет франчизи;
- не постачати франчизні товари третім особам.

У свою чергу *франчизіат* має право брати зобов'язання:

- не укласти субфранчизні угоди з третіми особами поза межами його контрактної території;
- використовувати франчизу лише в обумовлених приміщеннях;
- утримуватися за межами контактної території від пошуків споживачів товарів і послуг, що становлять предмет франчизи;
- не виробляти, не продавати й не використовувати під час надання послуг товари, які конкурують з товарами франчизіата і становлять предмет франчизи (якщо ж предметом франчизи є продаж або використання під час надання послуг певних типів товарів і запасних частин й пристосувань до них, то зобов'язання не може стосуватися цих запасних частин і пристосувань).

А зобов'язання *франчизіата* відповідно до угоди такі:

- дотримуватися стандартів франчизіара стосовно обладнання та представництва ділових приміщень і транспортних засобів;
- дозволяти франчизіарові здійснювати перевірки ділових приміщень і транспортних засобів (у тому числі реалізованих товарів і послуг) та системи обліку франчизіата;
- не змінювати без згоди франчизіара місця розташування ділових приміщень;
- не розкривати третім особам ноу-хау, що йому були надані;
- передавати франчизіарові та іншим франчизіатам досвід, накопичений за час використання франчизи;
- інформувати франчизіара про порушення його прав з інтелектуальної власності, а також застосовувати дії, передбачені законодавством щодо порушників, сприяти йому в боротьбі з порушеннями;
- не використовувати секрети виробництва, надані франчизіаром з іншою, ніж використання франчизи, метою (це зобов'язання може діяти й після закінчення терміну угоди);
- відвідувати навчальні курси, організовані франчизіаром;
- застосовувати комерційні методи, створені франчизіаром і використовувати права на інтелектуальну власність, надану франчизіаром;
- не передавати без згоди франчизіара прав і зобов'язань з франчизної угоди.

Широкий розвиток франчизи та теренах «Спільного ринку» в Європейському Співтоваристві в перспективі набуде свого застосування і в Україні.

Ліцензування копірайтних творів – це ліцензія на використання копірайту чи будь-якого з виняткових прав, що містить копірайт. Здійснюється таке ліцензування в Україні відповідно до закону «Про авторське право і суміжні права», в якому (стаття 15) зазначено, що авторові або іншій особі, яка має авторське право, належить виняткове право дозволяти чи забороняти:

- відтворення творів;
- публічне виконання й публічне обнародування творів;
- публічну демонстрацію й публічний показ;
- будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- переклади творів;
- переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- введення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат, іншим переданням до першого продажу примірників твору;
- подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до твору з будь-якого місця й у будь-який час за їх власним вибором;
- здавання в майновий і/або в комерційний прокат після першого продажу, відчуження іншим способом оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих у фонограмі чи у відеогамі або у формі, яку зчитує комп'ютер;
- імпорт примірників творів.

В інших країнах (наприклад, США) передання, володіння копірайтом розуміють як поступку, виняткову ліцензію або інше передання, відчуження, заклад копірайту чи будь-якого з виняткових прав, що їх містить копірайт, незалежно від простору й часу такого передання. Невиняткова ліцензія не вважається переданням копірайту. Основними правами в контексті копірайту є права на:

- відтворення;
- адаптування;
- публічне виконання;
- публічний показ.

Надання власником копірайту виняткових прав або їх частини іншій особі чи особам звичайно засвідчується ліцензією, яка є усним або письмовим дозволом на використання твору чи його частини. Найчастіше мають місце невиняткові ліцензії на передання прав, які впливають з копірайту. Як правило, невиняткові ліцензії надають дозвіл на повне одноразове використання твору або на одноразове введення його частини.

Невиняткова ліцензія надає ліцензіатові право використовувати твір дозволеним способом разом з автором та іншим ліцензіатами невиняткової ліцензії. Водночас виняткова ліцензія надає право тільки ліцензіатові використовувати твір дозволеним способом. Тобто ліцензіар не має права використовувати свій твір протягом терміну чинності ліцензійної угоди.

Договори про передання прав на використання творів укладаються в письмовій формі, а договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо) може укладатися в усній формі.

Договір про передання прав на використання творів вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо строку дії договору, способу використання твору, території на яку поширюється передане право, розміру й порядку виплати авторської винагороди і т.п.

Ліцензування фірмових найменувань і сертифікаційних марок – це ліцензія на використання фірмових найменувань (торговельних назв) і сертифікаційних марок, що є також одним з видів уже згаданої необмеженої власності.

Щодо поняття «торговельна назва» то під цим розуміється:

- найменування, під яким ведеться ділова діяльність, або найменування, яке застосовується до чогось у діловій діяльності;
- найменування, що подається тому чи іншому продукту.

При укладенні ліцензій на фірмові найменування використовують подібну форму як і для ліцензій на товарні знаки.

Ліцензування секретів виробництва – це ліцензія на використання ліцензіатом, як правило за винагороду, того чи іншого секрету виробництва, який належить власнику. До секретів виробництва належать ноу-хау (англ.: know-how.– знати, як) і шоу-хау (англ.: show-how.-показати, як). Ліцензування секрету виробництва надає його власникові гнучкості й можливості накопичити капітал, використовуючи цей секрет виробництва. Щодо порядку оформлення ліцензій, то за своєю суттю вона є контрактом між ліцензіаром і ліцензіатом. При цьому виходять з того, що особи, які залишають за собою право власності, а об'єкт власності лише ліцензують іншим способом для використання, мають більше важелів для контролю над тим, як одержувач використовує об'єкт, порівняно з тією ситуацією, коли право власності продається повністю.

Ноу-хау можна передавати в матеріальній (речовій) формі: у вигляді документів, фотокарток, мікрофільмів тощо. У такій формі можна

передавати архітектурні плани споруд, діаграми, схеми розміщення обладнання, креслення машин і апаратів, характеристики сировини й матеріалів, інструкції для технічного персоналу та спеціалістів тощо. Ноу-хау в матеріальній формі ще називають технічною інформацією або технічними даними.

Ноу-хау можна передавати також і в нематеріальній формі (наприклад, у вигляді пояснення процесів особою, що передає ноу-хау; в більшості держав ноу-хау немає прямого правового захисту. Проте для його охорони можна використати інші закони, наприклад, про захист від недобросовісної конкуренції).

Ліцензування підприємницької діяльності – це ліцензія на ті види підприємницької діяльності, які безпосередньо впливають на здоров'я людини, навколишнє середовище і безпеку держави.

Для здійснення підприємницької діяльності, що підлягає ліцензуванню, необхідно дотримуватися ліцензійних умов, які встановлює Кабінет Міністрів України.

Ліцензійні умови – установлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню в Україні:

- пошук (розвідка) корисних копалин;
- виробництво, ремонт і реалізація вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;
- виробництво особливо небезпечних хімічних речовин, вибухових речовин і матеріалів (за переліком, який визначається Кабінетом Міністрів України);
- видобування уранових руд;
- видобування і виробництво дорогоцінних металів, дорогоцінного й напівдорогоцінного каміння, виготовлення та реалізація виробів з їх використанням;
- виробництво і реалізація лікарських засобів, ветеринарних медикаментів і препаратів, пестицидів та агрохімікатів;
- виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, засобів індивідуального захисту та активної оборони;
- розроблення, виготовлення та реалізація спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації;

- розроблення, виробництво, впровадження, експлуатація, реалізація систем і засобів криптографічного і технічного захисту інформації, голографічних захисних елементів;
- виготовлення бланків цінних паперів, документів суворої звітності;
- транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом, транспортування, розподіл постачання та зберігання природного газу за певних умов;
- централізоване водопостачання та водовідведення;
- розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракетноносіїв, космічних апаратів, наземної космічної інфраструктури, обладнання, що входить до складу космічного сегмента супутникових систем;
- усі види діяльності, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами; культивування, використання рослин, що містять наркотичні засоби, для промислових цілей;
- проведення дезинфекційних, дезинсекційних, дератизаційних робіт;
- медична та ветеринарна практика;
- переробка донорської крові та її компонентів, виготовлення з них препаратів;
- організація та утримання тоталізаторів, гральних закладів, випуск та проведення лотерей;
- будівельна діяльність (вишукувальні та проектні роботи для будівництва, зведення несучих то огорожувальних конструкцій, будівництво та монтаж інженерних і транспортних мереж);
- надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів повітряним, річковим, морським, залізничним транспортом та автомобільним транспортом загального користування;
- заготівля, переробка металобрухту кольорових і чорних металів; збирання, первинна обробка відходів і брухту дорогоцінних металів, дорогоцінного й напівдорогоцінного каміння;
- заготівля, обробка окремих видів ресурсоцінних відходів, збирання, заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (за переліками, які визначаються Кабінетом Міністрів України);
- операції у сфері поводження з небезпечними відходами;
- проектування, монтаж, технічне обслуговування, випробування на відповідність встановленим вимогам засобів протипожежного захисту та систем опалення, оцінка протипожежного стану об'єктів; проведення випробувань на пожежну безпеку речовин, матеріалів, будівельних конструкцій, виробів і обладнання;
- надання послуг з охорони громадян, державної та іншої власності;

- виконання авіаційно-хімічних робіт;
- виконання топографо-геодезичних, картографічних робіт;
- пересилання поштових переказів, простих та реєстрованих листів, поштових карток, бандеролей та посилок масою до 30 кілограмів;
- надання послуг радіозв'язку (з використанням радіочастот) та послуг телефонного зв'язку (крім відомих об'єктів);
- технічне обслуговування мереж теле-, радіо- і проводового мовлення в межах промислової експлуатації;
- організація іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму; екскурсійна діяльність;
- фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність: організація та проведення спортивних занять професіоналів та любителів спорту; діяльність з підготовки спортсменів до змагань з різних видів спорту, визнаних в Україні;
- діяльність арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів);
- посередництво у працевлаштуванні на роботу за кордоном;
- професійна діяльність на ринку цінних паперів;
- проведення землепорядкувальних та землеоціночних робіт;
- проектування, будівництво нових і реконструкція існуючих меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури;
- діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби на промислових ділянках рибогосподарських водойм, крім ставків;
- посередницька діяльність митного брокера та митного перевізника;
- виробництво дисків для лазерних систем зчитування; експорт, імпорт обладнання та дисків для лазерних систем зчитування;
- виготовлення парфумерно-косметичної продукції з використанням спирту етилового.

Ліцензування видів господарської діяльності, провадження яких пов'язане з використанням обмежених ресурсів, у разі знаходження кількох заяв про видачу ліцензій здійснюється тільки за результатами відкритих конкурсів. До таких видів господарської діяльності відносяться:

- видобування уранових руд;
- видобування дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;
- постачання природного газу за регульованим, за нерегульованим тарифом;
- зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, встановлений ліцензійними умовами;
- надання послуг радіозв'язку (з використанням радіочастот).

Право видачі ліцензій мають відповідні міністерства, відомства, державні адміністрації і виконкоми місцевих рад народних депутатів

відповідно до переліку органів, що видають ліцензії на окремі види діяльності, який затверджується Кабінетом Міністрів України.

Для одержання ліцензії до відповідного органу ліцензування необхідно подати такі документи:

- заяву, в якій зазначають:

- 1) відомості про заявника:

для фізичної особи – прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи – платника податків та інших обов'язкових платежів;

для юридичної особи – найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код;

- 2) вид діяльності, на який заявник хоче отримати ліцензію;

- засвідчену копію свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копію довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;

- для окремих видів господарської діяльності також подаються документи, вичерпний перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України (це можуть бути копії установчих документів, документів про рівень освіти і кваліфікації працівників, про право власності суб'єкта господарської діяльності на виробничі площі (або їх оренду), відомості про наявність та стан технічного обладнання тощо).

Рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі приймається у строк не пізніше ніж 10 робочих днів з дати надходження документів, за деякими винятками згідно з чинним законодавством. Повідомлення про прийняття рішення надсилається (видається) заявникові в письмовій формі протягом 3 робочих днів з дати його прийняття.

Підставами для відмови у видачі ліцензії є:

- недостовірність даних у документах, поданих заявником для отримання ліцензії;
- невідповідності заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, встановленим для обраної ним господарської діяльності.

Ліцензія оформляється не пізніше ніж за 3 робочі дні з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

На підставі ліцензії, виданої центральним органом виконавчої влади, господарська діяльність проводиться на всій території України, а на підставі ліцензії, виданої місцевим органом виконавчої влади, - на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Термін дії ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності встановлюється Кабінетом Міністрів України. Для переважної більшості видів господарської діяльності він становить 3 роки.

7.4 Ліцензійні платежі

Ціна (вартість) ліцензії залежить від значної кількості чинників, але зазвичай вона становить третину від розміру очікуваного прибутку ліцензіата.

Основними видами ліцензійних платежів є:

- паушальні;
- роялті.

Паушальний платіж – це одноразовий внесок за придбання ліцензії, який найчастіше сплачують у початковий період дії ліцензійного договору.

Роялті – це періодичні відрахування на користь ліцензіара, здійснювані протягом усього терміну дії ліцензії; їх найчастіше встановлюють або у формі певних відрахувань, або залежно від вартості виробленої за ліцензією продукції (розмір роялті зазвичай становить 15-20 % прибутку, одержаного ліцензіатом завдяки використанню предмета ліцензії).

Вибір форми платежу залежить від конкретних умов. Так, наприклад, паушальні платежі часто встановлюють тоді, коли ліцензіар не впевнений, що предмет ліцензії ефективно використовуватиметься ліцензіатом. Платежі можуть пов'язуватися з такими чинниками, як кількість виготовлених товарів, обсяг оптових або роздрібних продажів. Трапляються ліцензійні платежі у вигляді частини від загальних продажів ліцензіата, якщо такий спосіб підрахунку став зручним для сторін. Але практично ніколи не буває ув'язування ліцензійних платежів з прибутками ліцензіата. По-перше, прибуток є важливою комерційною таємницею, до якої сторонніх не допускають. По-друге, можуть складатися ситуації, коли прибуток спеціально не створюється (наприклад, з метою уникнення податків).

Досить поширені так звані «ковзаючі роялті». За цією схемою ліцензіар і ліцензіат беруть на себе ризик впровадження товару на ринок. Це означає, що протягом початкового періоду освоєння ринком відповідного товару ліцензіар не одержує роялті. Ліцензіат теж не має зиску від реалізації товару на ринку, оскільки кошти вкладаються в освоєння виробництва ліцензованого продукту і його маркетингу. Після того, як товар ринком сприйнятий, ліцензіар і ліцензіат мають з цього зиск.

Якщо на ринку з'являється унікальний продукт підвищеного попиту (а це практично неодмінна риса запатентованого виробу), то на нього спочатку встановлюється монопольно висока ціна. Після задоволення потреб багатшої частини споживачів, настає черга продажу товару для інших верств населення за нижчими цінами. Зниження відносних надходжень ліцензіара (у прив'язці до одиниці виробу) компенсується зростанням загальних надходжень з урахуванням розширення продажів.

Прийнято вважати, що за надання виняткових ліцензій ліцензіари одержують більші суми ліцензійних платежів, ніж за надання невиняткових ліцензій.

Придбання невиняткової ліцензії зазвичай розглядається як запорука того, що ліцензіар не висуватиме до ліцензіата претензій щодо порушення ним виняткових прав ліцензіара під час використання його винаходу чи промислового зразка. Але для цього необхідно, аби його використання не спричиняло відхилення договору. Якщо використання ліцензіатом запатентованого винаходу виходить за межі укладеного договору, то ліцензіат вважається порушником і повинен нести відповідальність.

В Європейському Співтоваристві вважається законними фіксація мінімальних роялті, мінімальної кількості ліцензованого продукту й мінімальної кількості операцій під час використання запатентованого винаходу.

Є таке поняття, як продаж ліцензії з «навантаженням», тобто з певними додатками до ліцензії.

Продаж ліцензії «з навантаженням» в Європейському Співтоваристві може вважатися порушенням антимонопольного законодавства, якщо:

- ліцензіар має ринкову владу стосовно продукту, проданого з «навантаженням»;
- продаж шкодить конкуренції на відповідному ринку;
- переваги від ефективності не перевищують антиконкурентних наслідків.

В Європейському Співтоваристві як і в США «навантаження» до ліцензії забороняється. Але у США не карається відмова в наданні ліцензії, якщо потенційному ліцензіатові не була надана ліцензія, оскільки він не бажав придбати її з «навантаженням».

У деяких випадках «навантаження» до ліцензії вважається цілком прийнятним, якщо відповідні продукти й послуги є необхідними для технічно задовільного використання запатентованого винаходу.

Сплата платежів за патентними ліцензійними угодами припиняється, коли патент втрачає чинність і його об'єкт стає суспільним, а не приватним надбанням. Якщо ліцензійна угода, окрім надання права на використання запатентованого винаходу, містить ще й секрети виробництва, то окремі роялті можуть сплачуватися й у тому разі, коли закінчується строк чинності патенту чи він визнається недійсним.

Плата за видачу ліцензії підприємницької діяльності справляється у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо органом ліцензування є центральний орган виконавчої влади, або 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо органом ліцензування є місцевий орган виконавчої влади.

Особливі розміри плати за видачу ліцензії встановлюються на провадження окремих видів господарської діяльності (в неоподаткованих мінімумах доходів громадян):

1) у сфері зв'язку (в межах території Автономної Республіки Крим, однієї області м. Києва і Севастополя):

- надання послуг радіозв'язку (з використанням радіочастот) – 200;
- надання послуг телефонного зв'язку (крім відомих об'єктів): міжнародного – 529000 (видається тільки на діяльність на території України), міжміського і стільникового – 20000, місцевого – від 20 до 200;
- технічне обслуговування мереж теле- і радіомовлення в межах промислової експлуатації – 60;

2) у сфері, пов'язаній з алкогольними напоями:

- виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв – 1500;
- виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв підприємствами первинного виробництва, які виготовляють виноградно- і плодово-ягідні виноматеріали і спирт-сирець з їх відходів, із середньорічними обсягами переробки сировини до 1 тис. тонн – 360;
- оптова торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим – 15000;
- оптова та роздрібна торгівля алкогольними напоями – 300;

3) у сфері, пов'язаній з тютюновими виробами:

- виробництво – 900;
- оптова торгівля – 300;
- роздрібна торгівля – 150.

Плата також справляється (в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян):

- за видачу однієї копії ліцензії (що потрібні для кожної філії, кожного відокремленого підрозділу ліцензіата) – 1;
- за переоформлення ліцензії (у випадку зміни найменування юридичної особи або прізвища, ім'я, по батькові фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності; зміні місцезнаходження юридичної особи або місця проживання фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності; змін, пов'язаних з провадженням ліцензіатом певного виду господарської діяльності) – 5;
- за видачу дубліката ліцензії (у випадку її втрати або пошкодження) – 5

7.5 Запитання для самостійного контролю

1. Що таке ліцензія?
2. Назвіть класифікаційні ознаки ліцензій.
3. Що таке виняткова і невиняткова ліцензії?
4. Що таке повна ліцензія?
5. В чому суть ліцензування патентів?
6. Які основні нормативні положення ліцензійної діяльності діють в Україні?
7. Що таке ліцензування товарних знаків?
8. Що таке гудвіл?
9. Що таке франчиза?
10. Що є основою сучасних франчизних угод?
11. Назвіть переваги і недоліки франчизи.
12. Які основні права франчизіара?
13. Які основні права франчизіата?
14. Які ліцензійні обмеження вважаються законними в Європейському Співтоваристві?
15. Що таке ліцензування сертифікаційної марки?
16. Що таке ліцензування копірайтних творів?
17. Що розуміють за кордоном передання володіння капірайтом.
18. Що таке ноу-хау і шоу-хау?
19. Що таке ліцензування секретів виробництва?
20. В яких формах передаються секрет виробництва?
21. Що таке ліцензування підприємницької діяльності?
22. Хто встановлює ліцензійні умови для підприємницької діяльності?
23. Які види господарської діяльності потребують отримання ліцензії?
24. Який термін дії ліцензії?
25. Що є підставою для відмови у виданні ліцензії?
26. Назвіть основні види ліцензійних платежів.
27. Що таке паушальний платіж?
28. Що таке роялті?
29. Яка ціна за видачу ліцензії підприємницької діяльності?
30. За що встановлюються особливі розміри плати для видачі ліцензії?

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Авторское право и смежные права. Интеллектуальная собственность. – Минск, 1997. – 346 с.
2. Андрощук Г.А., Работягова Л.И. Патентное право: Правовая охрана изобретений: Учеб. пособие. - К.: МАУП, 1999. – 216 с.
3. Вачевський М.В. Соціально - економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. Теорія і практика: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 296 с.
4. Гарькавий А.Д., Середя Л.П., Кузнецов Ю.М. Інтелектуальна власність в аграрному виробництві: Навч. посіб. - Вінниця : Тірас, 2004. – 194 с.
5. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2003. – 200 с.
6. Драпак Г.А., Скиба М.А. Основи інтелектуальної власності: Навч. посібник. – Хмельницький: ТУП, 2003. – 135 с.
7. Добриніна Г.П., Пархоменко В.Д. Патентна інформація та документація. Патентні дослідження: Конспект лекцій. – К.: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності та права”, 2000. – 94 с.
8. Інтелектуальна власність. Словник – довідник / Заред. О.Д. Святоцького. - К. : Ін Юре, - 2000. – 272 с.
9. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: Навч. посібник. - К. :ВД "Професіонал", 2004. – 208 с.
10. Кузнецов Ю.М., Ромашко А.С., Гуменюк О.А. Винаходи: створення, набуття, реалізація та захист прав: Навч. посібник / За ред. Ю.М. Кузнецова. - К.: ТОВ «Змок» - ПП «ГНОЗИС», 2006. – 253 с.
11. Кузнецов Ю.М., Коренюк Г.В. Промислові зразки: охорона та оформлення: Навч. – метод. посібник. - Черкаси: ЧНУ, 2004. – 140 с.
12. Кузнецов Ю.М., Коренюк Г.В., Данильченко М.Г. Інтелектуальна

- власність: Навч. посібник / За заг. ред. Ю.М. Кузнецова. - Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 419 с.
13. Кузнецов Ю.М. Основи патентознавства та авторського права. - К.: ТОВ "ЗМОК", 2001. – 206 с.
14. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право: Підручник: - К.: Кондор, 2005. – 428 с.
15. Мікульонок І.О. Основи інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: ІВЦ “Видавництво << Політехніка >>”, Ліра – К.: 2005. – 232 с.
16. Право інтелектуальної власності: Підручник/ За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К.: Ін Юрс, 2004. – 670 с.
17. Сусліков Л. М., Дьордяй В. С. Патентознавство. Навч. посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 232 с.

Додаток А

Міжнародна патентна класифікація

(восьма редакція, витяг)

Розділ А - Задоволення життєвих потреб людини

- A01 сільське господарство; лісове господарство; тваринництво; мисливство й вилов тварин; рибальство й рибництво
- A21 хлібопечення; борошняні вироби
- A22 скотобійна справа; перероблення м'яса; оброблення свійської птиці або риби
- A23 харчі або харчові продукти; їх оброблення, яке не стосується інших класів
- A24 тютюн, сигари, сигарети, цигарки, курильні речі
- A41 одяг
- A42 головні убори
- A43 взуттєве виробництво
- A44 галантерея; ювелірні вироби
- A45 предмети особистого користування; дорожні речі
- A46 щіткові вироби
- A47 меблі; предмети домашнього вжитку й побутові прилади; млини для кави й спецій; пилососи взагалі
- A61 медицина й ветеринарія; гігієна
- A62 рятувальна служба; протипожежні засоби
- A63 спорт; ігри; масові розваги

Розділ В – Різні технологічні процеси; транспортування

- B01 розподілення та змішування
- B02 дроблення або подрібнення різних матеріалів
- B03 розділення твердих матеріалів за допомогою рідин, концентраційних столів або відсаджувальних машин; магнітне або електростатичне відділення твердих матеріалів від твердих матеріалів або текучого середовища, розділення за допомогою електричного поля, утвореного високою напругою
- B08 чищення
- B09 видалення й перероблення твердих відходів; відновлення забрудненого ґрунту
- B21 механічне оброблення металів без знімання стружки; оброблення металів тиском
- B22 ливарне виробництво; порошкова металургія
- B23 металорізальні верстати; способи та пристрої для оброблення металів, які не стосуються інших класів
- B24 шліфування; полірування

- B25 ручні інструменти; переносні інструменти із силовим приводом; рукоятки для ручних інструментів; слюсарне приладдя; маніпулятори
- B26 ручні різальні інструменти; різання; поділ
- B27 оброблення й консервування деревини і подібних матеріалів; машини для скріплення цвяхами або скобами
- B28 оброблення цементу, глини та каменя
- B29 оброблення пластиків; оброблення речовин у пластичному стані взагалі
- B30 преси
- B31 виготовлення картонажних виробів; механічне оброблення паперу й картону
- B32 шаруваті вироби або матеріали
- B41 друкарське устаткування; лініювальні машини; записуючі машини; штемпелі
- B42 брошурувально-палітурне виробництво; альбоми; засоби класифікування та зберігання документів та ін.; спеціальні види друкованої продукції
- B43 письмове, креслярське й канцелярське приладдя
- B44 декоративне мистецтво
- B60 транспортні засоби
- B61 рейкові транспортні засоби
- B62 безрейкові транспортні засоби
- B63 судна та інші плавучі засоби; устаткування для них
- B64 повітроплавання; авіація; космонавтика
- B65 транспортування, пакування та зберігання вантажів або матеріалів, у тому числі тонких і ниткоподібних
- B66 підіймальні пристрої
- B67 відкривання й закривання пляшок, скляних банок або подібних посудин; операції, які здійснюються з рідиною
- B68 шорно-сідельне виробництво; оббиття меблів

Розділ С - Хімія; металургія

- C01 неорганічна хімія
- C02 оброблення води, промислових і побутових стічних вод або відстою стічних вод
- C03 скло; мінеральна та шлакова вата
- C04 цементи; бетон; штучні камені; кераміка; вогнетриви
- C05 добрива; їх вироблення
- C06 вибухові речовини; сірники
- C07 органічна хімія
- C08 органічні високомолекулярні сполуки; їх одержання або хімічне оброблення: композиції на основі цих сполук
- C09 барвники; фарби; полірувальні суміші; природні смоли; клеючі речовини; різні речовини й суміші; різне використання речовин і складів
- C10 нафтова, газова й коксохімічна промисловість; технічні гази, які містять оксид карбону; паливо; мастильні матеріали; торф

C11 тваринні масла та олії; жири; жирові речовини й воски, одержувані з них;
жирні кислоти; мийні засоби; свічки
C12 біохімія; пиво; алкогольні напої; вино; оцет; мікробіологія; ензимологія;
одержання мутацій; генна інженерія
C13 вироблення цукру
C14 голина; шкури; шкурки; шкіри
C21 металургія заліза
C22 металургія; сплави чорних або кольорових металів; оброблення сплавів
або кольорових металів
C23 покриття металевих матеріалів; покриття інших матеріалів металічним
матеріалом; хімічне оброблення поверхні; дифузійне оброблення металічного
матеріалу; способи покриття вакуумним випаровуванням, розпиленням, іонним
проникненням або хімічним осадженням парів взагалі; способи запобігання
корозії металічного матеріалу, утворення накипу або кірок взагалі
C25 електролітичні способи; електрофорез; пристрої для них
C30 вирощування кристалів

Розділ D — Текстиль; папір

D01 природні й хімічні нитки й волокна; прядіння
D02 пряжа; остаточне оброблення пряжі або ниток механічними засобами;
снування
D03 ткани
D04 плетіння; виготовлення мережив; трикотажно-в'язальне виробництво;
басонні вироби; неткані матеріали
D05 шиття; вишивання; вироблення прошивних виробів
D06 оброблення текстильних виробів; прання; еластичні матеріали, які не
стосуються інших класів
D07 канати, троси й кабелі, за винятком електричних
D21 вироблення паперу; вироблення целюлози

Розділ E - Будівництво; гірнична справа

E01 дорожнє будівництво; будівництво залізниць і мостів
E02 гідротехнічні споруди; основи й фундаменти; переміщення ґрунту
E03 водопостачання; каналізація
E04 наземне будівництво
E05 замки; ключі; гарнітури для вікон, дверей та інших стулок; сейфи
E06 двері, вікна, віконниці, жалюзі взагалі; сходи
E21 буріння; гірнична справа

Розділ F — Механіка; освітлення; опалення; двигуни й насоси; зброя й боєприпаси; вибухові роботи

F01 машини або двигуни взагалі; силові установки з двигунами; парові машини

- F02 двигуни внутрішнього згоряння; силові установки, які працюють на гарячих газах або продуктах згоряння;
- F03 гідравлічні машини та двигуни; вітряні, пружинні, гравітаційні, інерційні й т.ін. двигуни; способи та пристрої для одержання механічної енергії або реактивної тяги, які не стосуються інших класів
- F04 гідравлічні машини об'ємного витіснення; насоси для рідин або для стисних рідких середовищ
- F04 B гідравлічні машини об'ємного витіснення; насоси й компресори
- F04 C гідравлічні машини об'ємного витіснення з обертовими або хитними робочими органами; насоси й компресори об'ємного витіснення з обертовими або хитними робочими органами
- F04 D насоси й компресори об'ємного витіснення
- F07 F нагнітання текучого середовища шляхом безпосереднього контакту з іншим текучим середовищем або шляхом використання інерції середовища, що нагнітається; сифони
- F15 гідравлічні й пневматичні виконавчі механізми; пневмогідравлічні системи загального призначення
- F16 вузли й деталі машин; загальні способи та пристрої, які забезпечують нормальну експлуатацію машин і установок; теплоізоляція взагалі F17 зберігання або розподілення газів або рідин
- F21 освітлення
- F22 генерування пари
- F23 способи та пристрої для спалювання палива
- F24 опалення; вентиляція; печі та плити
- F25 холодильна або морозильна техніка; комбіновані системи для нагрівання та охолодження; системи з тепловими насосами; вироблення або зберігання льоду; зрідження або ствердіння газів
- F26 сушіння
- F27 нагрівальні, випалювальні, плавильні й ретортні печі
- F28 теплообмін взагалі
- F29 конденсатори для водяної пари або інших парів
- F30 C теплообмінні апарати, які не стосуються інших підкласів і в яких теплообмін реалізується при безпосередньому контакті теплоносіїв без хімічних реакцій між ними
- F31 D теплообмінні апарати, які не стосуються інших підкласів і в яких теплоносії не вступають у безпосередній контакт один з одним; установки або пристрої для зберігання теплоти взагалі
- F32 F конструктивні елементи загального призначення для теплообмінних і теплопередавальних пристроїв
- F38 G очищення внутрішніх і зовнішніх поверхонь теплообмінних і теплопередавальних каналів, наприклад, випарних труб котлів
- F41 зброя

F42 боєприпаси; вибухові роботи

Розділ G - Фізика

G01 вимірювання; випробування

G02 оптика

G03 фотографія; кінематографія; аналогічне устаткування, що використовує хвилі, інші за оптичні; електрографія; голографія

G04 годинники та інші вимірники часу

G05 керування; регулювання

G06 обчислення; лічба

G07 контрольні пристрої

G08 сигналізація

G09 засоби навчання; тайнопис; дисплеї; рекламна й виставкова справа; печатки та опечатування

G10 музикальні інструменти; акустика

G11 накопичення інформації

G12 конструктивні елементи приладів

G21 ядерна фізика, ядерна техніка

Розділ H - Електрика

H01 основні елементи електричного устаткування

H02 виробництво, перетворення й розподілення електричної енергії

H03 електронні схеми загального призначення

H04 техніка електричного зв'язку

H05 спеціальні області електротехніки, які не стосуються інших класів

Додаток Б1

Приклад опису заявки на корисну модель

МПК 7 В 22 С 15/30

В 24 В 31/06

Пристрій для вібропресування пустотних виробів

Назва винаходу та
рубрика МКВ

Область
використання

Корисна модель відноситься до об'ємного вібраційного пресування виробів із порошкових матеріалів і може бути використана на підприємствах машинобудування, радіо- і електротехнічної промисловості, в будівництві.

Відомий пристрій для пресування циліндричних виробів із порошкових матеріалів, що складається з матриці, яка охоплює співвісні верхній і нижній пуансони встановлені за допомогою монтажною плити на вібростолі (а.с. СРСР №837900, М.кл. В 28 В 3/04, 1979).

Недоліком даного пристрою є обмежені можливості пресування для пресування тільки циліндричних виробів.

Відомий пристрій для пресування фігурних виробів, який містить матрицю, штовхачі, верхній пуансон і складений нижній пуансон, виконаний зі співвісно розташованих внутрішнього та зовнішнього елементів, (а.с.СРСР №528202, М.кл. В 28 В 3/04, 1974).

Недоліком даного пристрою є складність видалення виробу з матриці, можливість заклинювання внутрішнього елемента відносно зовнішнього елемента нижнього пуансона.

Найближчим, до того, що заявляється, є пристрій, який містить матрицю, верхній пуансон і нижній пуансон, який складається із зовнішнього і внутрішнього елементів, вібростіл, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона (патент України № 60513 А, М. кл. В 22 С 15/30).

Недоліком пристрою є складність переміщення матриці і верхнього пуансона за допомогою механізмів піднімання у вигляді двох циліндрів, рух яких не узгоджено між собою, що призводить до перекосів між матрицею і пуансонами, ускладнює роботу пристрою.

Характеристика аналогів

Характеристика прототипу

Критика прототипу

Рівень техніки

В основу винаходу поставлена задача створення пристрою для вібропресування пустотних виробів, в якому за рахунок введення нових елементів і зв'язків між елементами досягається узгоджене переміщення матриці і пуансонів; відведення верхнього пуансона з траверсою від зони пресування, що приводить до надійності роботи пристрою за рахунок зменшення перекосів між матрицею і пуансонами, спрощення конструкції і зменшення габаритів пристрою.

Введення в пристрій нових елементів і зв'язків між ними забезпечує узгоджений рух матриці і верхнього пуансона від відповідних важелів, надійність роботи пристрою в цілому. Виконання притискача підпружиненим відносно верхнього пуансона поліпшує режим силового навантаження виробу. Виконання траверси поворотною дозволяє зменшити габарити пристрою. Пристрій забезпечує послідовне комбіноване пресування: віброущільнення в процесі засипання; вібропресування з верхнім пуансоном і ударними навантаженнями від притискача, що розширяє його технологічні можливості.

Поставлена задача досягається тим, який в пристрої для вібропресування пустотних виробів, який містить матрицю, верхній пуансон і складений із зовнішнього і внутрішнього елементів нижній пуансон, вібростіл 1, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона, внутрішній елемент нижнього пуансона закріплено на вібростолі і на ньому встановлено монтажну плиту з матрицею і зовнішнім елементом нижнього пуансона, при цьому направляючі стійки розміщені під монтажною плитою, через тяги і вал з'єднані між собою і з механізмом піднімання матриці, а притискач підпружинено відносно верхнього пуансона, який тягами з'єднаний з механізмом піднімання верхнього пуансона і розміщений на поворотній траверсі.

На фіг.1. дана схема пристрою в робочому стані вібропресування, на фіг.2 – пристрій в стадії знімання пустотного виробу.

Пристрій для вібропресування пустотних виробів містить вібростіл 1. На вібростолі кріпиться внутрішній елемент 2 нижнього складеного пуансона, на який надіто монтажну плиту 3 і зовнішній елемент 4 нижнього

пуансона. Матриця 5 встановлена на монтажну плиту 3 і охоплює зовнішній елемент 4 нижнього пуансона та верхній пуансон 6. Притискач 7 підпружинено відносно верхнього пуансона 6. На поворотній траверсі 8 розміщено механізм піднімання верхнього пуансона у вигляді важеля 9, який тягою 10 з'єднаний з направляючою 11 верхнього пуансона 6. На станині 12 розміщені направляючі стійки 13, які тягами 14 і 15 з'єднані з валом 16 і механізмом піднімання матриці в виді важеля 17.

Пристрій працює таким чином.

В вихідному положенні верхній пуансон 6 з поворотною траверсою 8 відведені від матриці 5. Матриця 5 разом з нижнім пуансоном і вібростолом 1 здійснює зворотно-поступальні рухи. Порошковий матеріал засипають в матрицю 5, де він під дією власної ваги і періодичних вібраційних силових навантажень рівномірно розподіляється по об'єму пустотного виробу. Після засипки необхідної кількості матеріалу в матрицю верхній пуансон з траверсою повертаються в робочу зону вібропресування. За допомогою важеля 17 верхній пуансон 6 вводиться в матрицю 5 і навантажує виріб. В процесі вібраційних коливань інерційний притискач 7 коливається відносно верхнього пуансона 6, ударає по ньому і таким чином навантажує додатково виріб в процесі пресування. Виготовлення виробу з кількома стадіями вібронавантажень - віброущільнення в процесі засипання матеріалу; вібропресування з верхнім навантаженням від пуансона і ударних навантажень притискача - дозволяє отримати виріб з заданою середньою щільністю і високою середньою рівнощільністю по об'єму.

Після закінчення процесу виготовлення виробу прикорочуються зворотно-поступальні вібраційні рухи вібростола, важіль 9 виводить верхній пуансон 6 із матриці 5 і відводить траверсу 8 із зони пресування. За допомогою повертання важеля 17 через вал 16, тяги 14 і 15 направляючі стійки 13 рухаються вгору і піднімають монтажну плиту 3. Монтажна плита 3 разом із зовнішнім елементом 4 нижнього пуансона, матрицею 5 і виробом рухаються вгору відносно внутрішнього елемента 2 нижнього пуансона. В верхньому положенні монтажної плити 3 матриця 5 з виробом знімаються і переносяться в зону складування.

Після повертання важеля 17 в вихідне положення монтажна плита 3 займає вихідне нижнє положення. На плиту 3 встановлюється матриця 5 і зовнішній елемент 4 нижнього пуансона. При здійсненні зворотно-поступальних вібраційних

ходів вібростола 1 і засипанні порошкового матеріалу процес вібропресування пустотних виробів повторюється.

Запропонований пристрій забезпечує надійність роботи за рахунок зменшення перекосів між матрицею і пуансонами, спрощення конструкції і зменшення габаритів пристрою.

Перший проректор

з наукової роботи,
міжнародних зв'язків
та економічної політики

В.В. Грабко

Зав. патентним відділом

Л.М. Кондратьєва

Автори:

Б.М. Пентюк
І.І. Назаренко
А.М. Власенко
Н.М. Слободян

Формула корисної моделі

Обмежувальна частина

Пристрій для вібропресування пустотних виробів, що містить матрицю, верхній пуансон і нижній пуансон, який складається із зовнішнього і внутрішнього елементів, вібростіл, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона, відрізняється тим, що внутрішній елемент нижнього пуансона закріплений на

Відмінна частина

вібростолі і на внутрішньому елементі встановлена монтажна плита з матрицею і зовнішнім елементом нижнього пуансона, при цьому направляючі стійки розміщені під монтажною плитою, через тяги і вал з'єднані між собою і з механізмом піднімання матриці, а притискач підпружинений відносно верхнього пуансона, який тягами з'єднаний з механізмом піднімання верхнього пуансона і розміщений на траверсі, що виконана поворотною.

Перший проректор
з наукової роботи,
міжнародних зв'язків
та економічної політики

В.В. Грабко

Керівник патентного відділу

Л.М. Кондратьєва

Автори:

Б.М. Пентюк

І.І. Назаренко

А.М. Власенко

Н.М. Слободян

Реферат

1. **Об'єкт винаходу:** пристрій для вібропресування пустотних виробів
2. **Галузь застосування:** винахід відноситься до об'ємного вібраційного пресування виробів із порошкових матеріалів і може бути використаний на підприємствах машинобудування, приладобудівної, радіо- і електротехнічної промисловості, у будівництві.
3. **Суть винаходу:** пристрій для вібропресування пустотних виробів, що містить матрицю, верхній пуансон і складений нижній пуансон, виконаний із зовнішнього і внутрішнього елементів, вібростіл, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона, відрізняється тим, що внутрішній елемент нижнього пуансона закріпленний на вібростолі і на ньому встановлена монтажна плита з матрицею і зовнішнім елементом нижнього пуансона, при цьому направляючі стійки розміщені під монтажною плитою, через тяги і вал з'єднані між собою і з механізмом піднімання матриці, а притискач підпружинений відносно верхнього пуансона, який тягами з'єднаний з механізмом піднімання верхнього пуансона і розміщений на траверсі, що виконана поворотною.
4. **Технічний результат:** краща надійність роботи за рахунок зменшення перекосів між матрицею і пуансонами, спрощення конструкції і зменшення габаритів пристрою.

Пристрій для вібропресування пустотних виробів

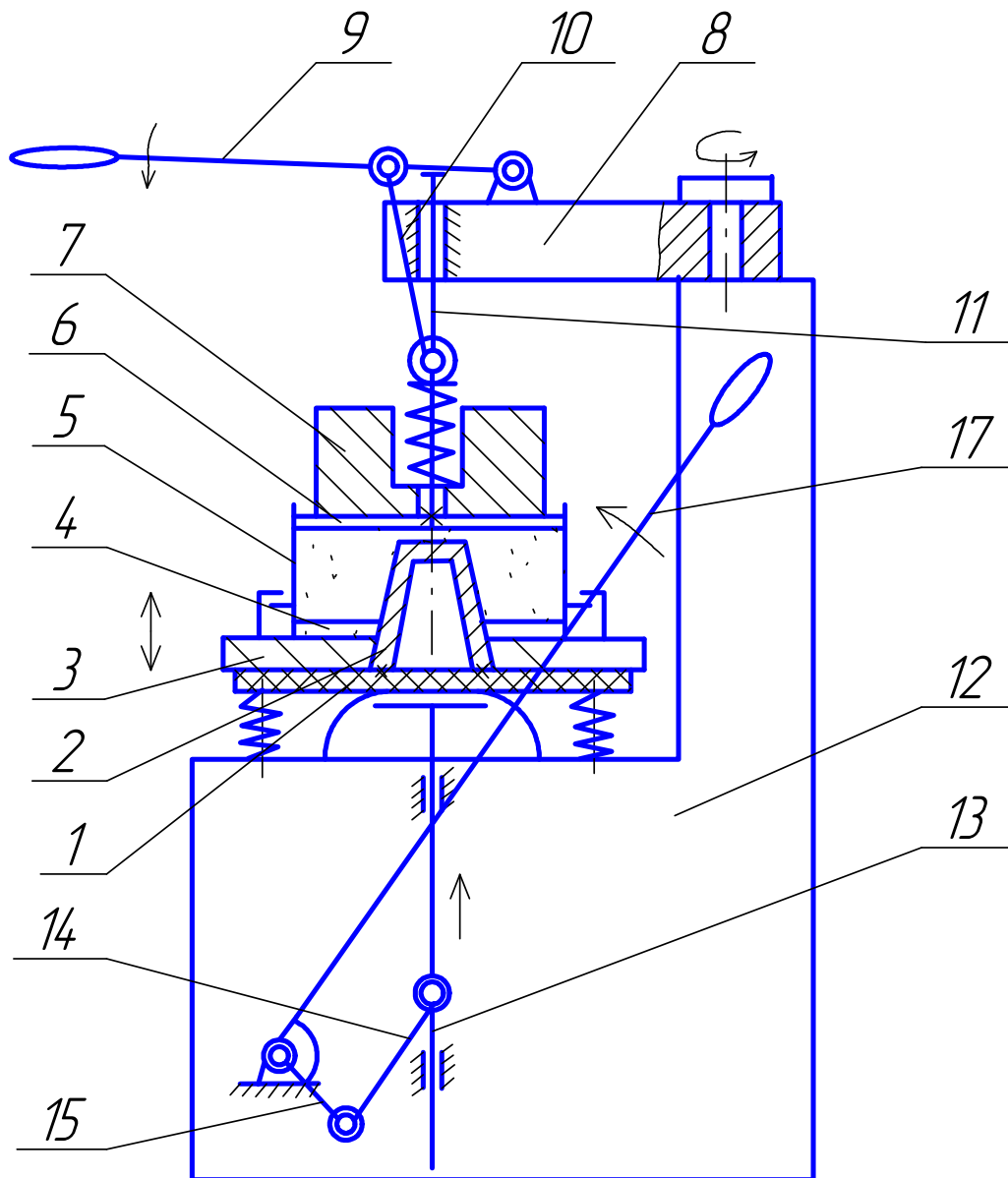
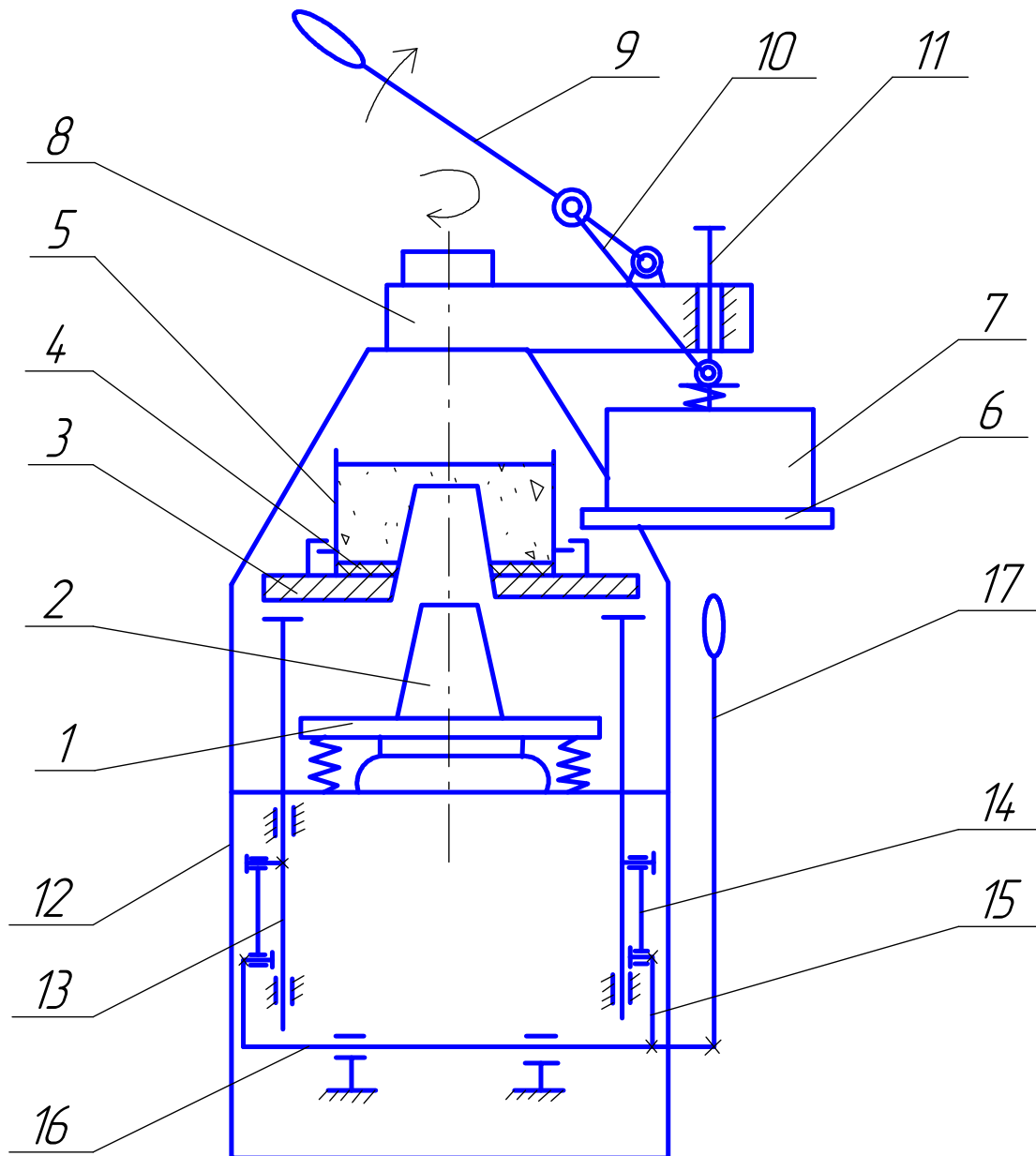

Fig. 1

Автори: Пентюк Б.М.
Назаренко І.І.
Власенко А.М.
Слободян Н.М.

Пристрій для вібропресування
пустотних виробів

Фіг. 2

Автори: Пентюк Б.М.
Назаренко І.І.
Власенко А.М.
Слободян Н.М.

Додаток Б2

Порядковий номер заявки, визначений заявником		Дата одержання		
(22) Дата подання заявки	Пріоритет	(51) МПК	ЕВ	(21) Номер заявки
☐ Повідомляю (повідомляємо) про наміри здійснити патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах				
(86) Реєстраційний номер та дата подання міжнародної заявки, установлені відомством-одержувачем				
(87) Номер і дата міжнародної публікації міжнародної заявки				
ЗАЯВА про видачу патенту України		МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ Державне підприємство "Український інститут промислової власності" вул. Глазунова, 1, м. Київ - 42, 01601		
Подаючи нижчезазначені документи, прошу (просимо) видати:				
☐ патент України на винахід ☒ деклараційний патент України на корисну модель				
(71) Заявник(и)				Код за ЄДРПОУ (для українських заявників)
Вінницький національний технічний університет 21021, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 95				02070693
(зазначається повне ім'я або найменування заявника(ів), його (їх) місце проживання або місцезнаходження та код держави згідно із стандартом BOIB ST.3. Дані про місце проживання винахідників-заявників наводяться за кодом (72)				
Прочу (просимо) встановити пріоритет ☐ заявки ☐ пунктів формули винаходу за заявкою N _____ за датою: ☐ подання попередньої заявки в державі - учасниці Паризької конвенції (навести дані за кодами (31), (32), (33)) ☐ подання до Установи попередньої заявки, з якої виділено цю заявку (навести дані за кодом (62)) ☐ подання до Установи попередньої заявки (навести дані за кодом (66))				
(31) Номер попередньої заявки	(32) Дата подання попередньої заявки	(33) Код держави подання попередньої заявки згідно із стандартом BOIB ST.3	(62) Номер та дата подання до Установи попередньої заявки, з якої виділено цю заявку	(66) Номер та дата подання до Установи попередньої заявки
(54) Назва винаходу (корисної моделі)				
(98) Адреса для листування 21021, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 95, Вінницький національний технічний університет. Телефон (0432) 598-436				

(74) Повне ім'я та реєстраційний номер представника у справах інтелектуальної власності або повне ім'я іншої довіреної особи

☒ Прошу (просимо) прискорити публікацію заявки

Перелік документів, що додаються	Кількість арк.	Кількість прим.	Підстави щодо виникнення права на подання заявки й одержання патенту (без подання документів), якщо винахідник(и) не є заявником(ами): ☒ є документ про передачу прав винахідником(ами) або роботодавцем(ями) правонаступнику(ам) ☐ є документ про право спадкування
☒ опис винаходу (корисної моделі)		3	
☒ формула винаходу (корисної моделі)		3	
☒ креслення та інші ілюстративні матеріали		3	
☒ реферат	1	3	
☒ документ про сплату збору за подання заявки	1	1	
☐ документ, який підтверджує наявність підстав для зменшення збору або звільнення від сплати збору			
☐ документ про депонування штаму			
☐ копія попередньої заявки, яка підтверджує право на пріоритет			
☐ переклад заявки українською мовою			
☐ документ, який підтверджує повноваження довіреної особи (довіреність)			
☐ інші документи:			
☐ міжнародний звіт про пошук			
(72) Винахідник(и) Винахідник(и)-заявник(и) (повне ім'я)	Місце проживання та код держави згідно із стандартом BOIB ST. 3 (для іноземних осіб - тільки код держави)		Підпис (и) Винахідника (ів)- заявника (ів)
Я (ми) _____ прошу (просимо) не згадувати мене (нас) як винахідника(ів) при публікації відомостей стосовно заявки на видачу патенту Підпис (и) винахідника (ів)			
Підпис(и) заявника(ів)			
Перший проректор з наукової роботи, міжнародних зв'язків та економічної політики В.В.ГРАБКО			
Дата підпису М. П.	Якщо заявником є юридична особа, то підпис особи, що має на це повноваження, із зазначенням посади скріплюється печаткою. Якщо всі винахідники виступають заявниками, то їх підписи наводяться за кодом (72).		

Додаток Б3

 УКРАЇНА (11) **3744**
(19) (UA) (51) 7 B22C15/30,
B24B31/06

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

**Деклараційний патент
на корисну модель**

видано відповідно до Закону України
"Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"

Голова Державного департаменту
інтелектуальної власності

 М. Паладій

(21) 2004031483
(22) 01.03.2004
(24) 15.12.2004
(46) 15.12.2004. Бюл. № 12

(72) Пентюк Борис Миколайович, Назаренко Іван Іванович, Власенко Анатолій
Миколайович, Слободян Наталія Михайлівна
(73) Вінницький національний технічний університет

(54) ПРИСТРІЙ ДЛЯ ВІБРОПРЕСУВАННЯ ПУСТОТНИХ ВИРОБІВ

УКРАЇНА

Додаток Б4

УКРАЇНА

(19) UA (11) 3744 (13) U

(51) 7 B22C15/30, B24B31/06

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС ДО ДЕКЛАРАЦІЙНОГО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

видається під
відповідальність
власника
патенту

(54) ПРИСТРІЙ ДЛЯ ВІБРОПРЕСУВАННЯ ПУСТОТНИХ ВИРОБІВ

1

2

(21) 2004031483

(22) 01.03.2004

(24) 15.12.2004

(46) 15.12.2004, Бюл. № 12, 2004 р.

(72) Пентюк Борис Миколайович, Назаренко Іван Іванович, Власенко Анатолій Миколайович, Слободян Наталя Михайлівна

(73) ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(57) Пристрій для вібропресування пустотних виробів, що містить матрицю, верхній пуансон і нижній пуансон, який складається із зовнішнього і внутрішнього елементів, вібростіл, монтажну плиту,

напрявні стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона, який відрізняється тим, що внутрішній елемент нижнього пуансона закріплений на вібростолі і на ньому встановлена монтажна плита з матрицею і зовнішнім елементом нижнього пуансона, при цьому напрявні стійки розміщені під монтажною плитою, через тяги і вал з'єднані між собою і з механізмом піднімання матриці, а притискач підпружинений відносно верхнього пуансона, який тягами з'єднаний з механізмом піднімання верхнього пуансона і розміщений на траверсі, що виконана поворотною.

Корисна модель відноситься до об'ємного вібраційного пресування виробів із порошкових матеріалів і може бути використаний на підприємствах машинобудування, радіо- і електротехнічної промисловості, будівництві.

Відомий пристрій для пресування циліндричних виробів із порошкових матеріалів, що складається з матриці, яка охоплює співвісні верхній і нижній пуансони встановлені за допомогою монтажної плити на вібростолі (а.с. СРСР №837900, М.кл. В 28 В 3/04, 1979).

Недоліком даного пристрою є обмежені можливості пресування пустотних виробів із закритим торцем. Цей пристрій призначений для пресування тільки циліндричних виробів.

Відомий пристрій для пресування фігурних виробів, який містить матрицю, штовхачі, верхній пуансон і складений нижній пуансон, виконаний зі співвісно розташованих внутрішнього та зовнішнього елементів, (а.с. СРСР №528202, М.кл. В 28 В 3/04, 1974).

Недоліком даного пристрою є складність видалення виробу з матриці, можливість заклинювання внутрішнього елемента відносно зовнішнього елемента нижнього пуансона.

Найбільш близьким до того, що заявляється, є пристрій, який містить матрицю, верхній пуансон і нижній пуансон, який складається із зовнішнього і внутрішнього елементів, вібростіл, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на

верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона (патент України №60513 А, М.кл. В 22 С 15/30).

Недоліком пристрою є складність переміщення матриці і верхнього пуансона за допомогою механізмів піднімання в виді двох циліндрів, рух яких не узгоджено між собою, що призводить до перекосів між матрицею і пуансонами, ускладнює роботу пристрою.

В основу корисної моделі поставлена задача створення пристрою для вібропресування пустотних виробів, в якому за рахунок введення нових елементів і зв'язків між елементами досягається узгоджене переміщення матриці і пуансонів; відведення верхнього пуансона з траверсою від зони пресування, що призводить до надійності роботи пристрою за рахунок зменшення перекосів між матрицею і пуансонами, спрощення конструкції і зменшення габаритів пристрою.

Введення в пристрій нових елементів і зв'язків між ними забезпечує узгоджений рух матриці і верхнього пуансона від відповідних важелів, надійність роботи пристрою в цілому. Виконання притискача підпружиненим відносно верхнього пуансона поліпшує режим силового навантаження виробу. Виконання траверси поворотною дозволяє зменшити габарити пристрою. Пристрій забезпечує послідовне комбіноване пресування: віброущільнення в процесі засипки; вібропресування з верхнім пуансоном і ударними навантаженнями від

U
(13)
3744
(11)
UA
(19)

притискача, що розширяє його технологічні можливості.

Поставлена задача досягається тим, що в пристрої для вібропресування пустотних виробів, що містить матрицю, верхній пуансон і складений із зовнішнього і внутрішнього елементів нижній пуансон, вібростіл, монтажну плиту, направляючі стійки, траверсу, притискач на верхньому пуансоні, механізми піднімання матриці і верхнього пуансона, внутрішній елемент нижнього пуансона закріплено на вібростолі і на ньому встановлена монтажна плита з матрицею і зовнішнім елементом нижнього пуансона, при цьому направляючі стійки розміщені під монтажною плитою, через тяги і вал з'єднані між собою і з механізмом піднімання матриці, а притискач підпружинено відносно верхнього пуансона, який тягами з'єднаний з механізмом піднімання верхнього пуансона і розміщений на поворотній траверсі.

На фіг. 1. дана схема пристрою в робочому стані вібропресування, на фіг. 2 - пристрій в стадії знімання пустотного виробу.

Пристрій для вібропресування пустотних виробів містить вібростіл 1. На вібростолі кріпиться внутрішній елемент 2 нижнього складеного пуансона, на який одіта монтажна плита 3 і зовнішній елемент 4 нижнього пуансона. Матриця 5 встановлена на монтажну плиту 3 і охоплює зовнішній елемент 4 нижнього пуансона та верхній пуансон 6. Притискач 7 підпружинено відносно верхнього пуансона 6. На поворотній траверсі 8 розміщено механізм піднімання верхнього пуансона в виді важеля 9, який тягою 10 з'єднаний з направляючою 11 верхнього пуансона 6. На станині 12 розміщені направляючі стійки 13, які тягами 14 і 15 з'єднані з валом 16 і механізмом піднімання матриці в виді важеля 17.

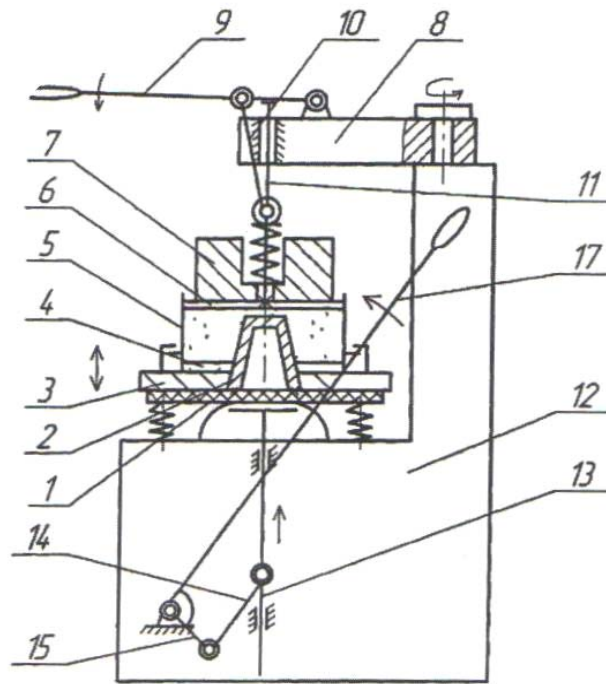
Пристрій працює наступним чином.

В вихідному положенні верхній пуансон 6 з поворотною траверсою 8 відведені від матриці 5. Матриця 5 разом з нижнім пуансоном і вібросто-

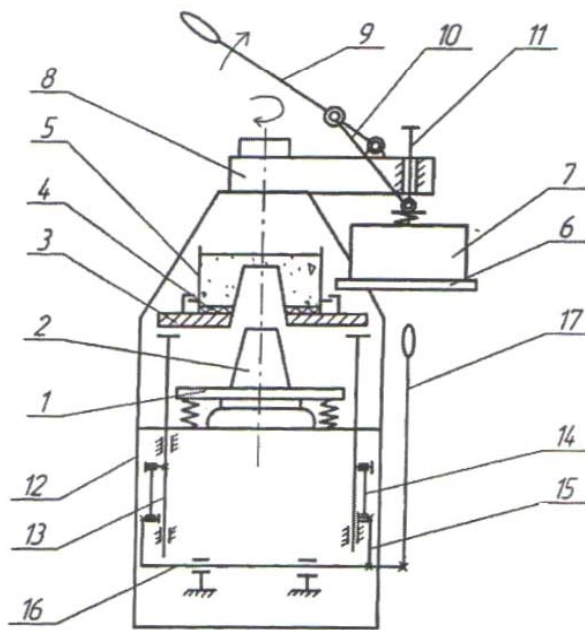
лом 1 здійснює зворотно-поступальні рухи. Порошковий матеріал засипають в матрицю 5, де він під дією власної ваги і періодичних вібраційних силових навантажень рівномірно розподіляється по об'єму пустотного виробу. Після засипки необхідної кількості матеріалу в матрицю, верхній пуансон з траверсою повертаються в робочу зону вібропресування. З допомогою важеля 17 верхній пуансон 6 вводиться в матрицю 5 і навантажує виріб. В процесі вібраційних коливань інерційний притискач 7 коливається відносно верхнього пуансона 6, ударяє по ньому і таким чином навантажує додатково виріб в процесі пресування. Виготовлення виробу з кількома стадіями вібронанвантажень: віброущільнення в процесі засипки матеріалу; вібропресування з верхнім навантаженням від пуансона і ударних навантажень притискача, дозволяє отримати виріб з заданою середньою щільністю і високою середньою рівнощільністю по об'єму.

Після закінчення процесу виготовлення виробу прикрочуються зворотно-поступальні вібраційні рухи вібростола, важіль 9 виводить верхній пуансон 6 із матриці 5 і відводить траверсу 8 із зони пресування. З допомогою повертання важеля 17 через вал 16, тяги 14 і 15, направляючі стійки 13 рухаються вгору і піднімають монтажну плиту 3. Монтажну плиту 3 разом із зовнішнім елементом 4 нижнього пуансона, матрицею 5 і виробом рухаються вгору відносно внутрішнього елемента 2 нижнього пуансона. В верхньому положенні монтажної плити 3 матриця 5 з виробом знімаються і переносяться в зону складування.

Після повертання важеля 17 в вихідне положення, монтажна плита 3 займає вихідне нижнє положення. На плиту 3 встановлюється матриця 5 і зовнішній елемент 4 нижнього пуансона. При здійсненні зворотно-поступальних вібраційних ходів вібростола 1 і засипанні порошкового матеріалу процес вібропресування пустотних виробів повторяється.

Фиг. 1

Фиг. 2

Додаток В1

Приклад опису заявки до патенту на винахід

МКП 7 В28 В3/00

Спосіб виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів

Назва винаходу та
рубрика МКВ

Область
використання

Винахід відноситься до області виробництва виробів з дрібнозернистих матеріалів на підприємствах машинобудівної, електротехнічної, легкої промисловості, в будівництві і металургії.

Рівень техніки

Характеристика аналогів

Відомий спосіб виготовлення виробів з дрібнозернистих керамічних матеріалів шляхом періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і статичного пресування (а. с. №1761479, Б. И. №34, 1992, М. кл. В28 В1/26, 1/08).

Недоліком даного способу є недостатня рівнощільність пресованих виробів, особливо фасонних, яка обумовлена одностороннім верхнім навантаженням заготовки без її розвантаження, що не дозволяє дрібнозернистим частинкам матеріалу зайняти оптимальні положення в об'ємі заготовки, повітря не встигає вийти через шпаринки запресовується в вироби. Це погіршує якість виробу.

Відомий спосіб виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів, переважно бетонних, шляхом періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і статичного пресування (а. с. №1423392, Б. И. №34, 1988, кл. В28 В1/10).

Недоліком способу є незадовільний вихід повітря із заготовки в результаті початкового навантаження її робочим зусиллям пресування, при цьому часткові розвантаження виробу не дозволяють отримати необхідну рівнощільність заготовки по об'єму, що негативно впливає на якість виробу.

Характеристика
прототипу

Найближчим до винаходу технологічним рішенням є спосіб виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів шляхом періодичної навантажувально-

Суть винаходу	Задача, шлях розв'язання і технічний результат	Причинно – наслідковий зв'язок	розвантажувальної дії з 1–2 пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями, величини зусиль яких відповідно рівні 1–10 і 0,2–1 величини статичного навантаження (а. с. №996188, Б.И. №6, 1983, М. кл. В28 В3/00).
			Недоліком способу є відсутність повних розвантажень заготовки в процесі навантажень, які сприяють кращому розподіленню дрібних зерен матеріалу по об'єму і виходу повітря із заготовки. Статичне навантаження на початку і в кінці періодичної навантажувально-розвантажувальної дії не змінюється і є максимальним статичним, що не сприяє виходу повітря із заготовки, та призводить до низької якості виробів. Для дрібнозернистих матеріалів характерним є наявність значної кількості повітря в шихті. На початковій стадії пресування повітря максимально виходить із заготовки, в результаті цього малі зусилля навантаження спричиняють значні деформації. Тому великі робочі навантаження на початковій стадії пресування не сприяють виходу повітря із заготовки і погіршують її якість навіть при періодичній навантажувально-розвантажувальній дії.
			В основу винаходу поставлена задача створення способу для виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів, в якому за рахунок зміни режимів та послідовностей режимів досягається видалення повітря з дрібнозернистого матеріалу, частинки матеріалу щільніше розміщуються між собою, що приводить до підвищення якості готових виробів. Поставлена задача, за відомим способом виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів, досягається шляхом періодичних навантажувально-розвантажувальних дій з 1–2 пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями, величини зусиль яких відповідно рівні 1–10 і 0,2–1 величини статичного навантаження. Відповідно до запропонованого способу статичне навантаження змінюється ступінчасто від 0 до $P_{\max}$, при цьому збільшення наступного статичного навантаження здійснюється після зменшення попереднього статичного навантаження на 0–100% за період, менший часу прикладання попереднього періодичного навантаження, а періодична навантажувально-розвантажувальна дія відбувається при розвантажувальних зусиллях $0 \div 1$ величини статичного навантаження, де $P_{\max}$ — величина максимального статичного навантаження, при якому досягається необхідна середня щільність заготовки.

За рахунок забезпечення ступінчастої зміни статичного навантаження від 0 до $P_{\max}$ з проміжками зменшення статичного навантаження досягнуто видалення повітря з заготовки і поліпшено укладку дрібнозернистого матеріалу, що покращує якість заготовки за рахунок більшої рівнощільності її по об'єму.

При малих статичних навантаженнях на початковій стадії пресування забезпечується кращий вихід повітря із шихти. Період розвантаження заготовки перед наступним ступінчастим навантаженням забезпечує краще розподілення дрібних частинок по об'єму заготовки і забезпечує кращу рівнощільність. Максимальне статичне навантаження в поєднанні з навантажувально-розвантажувальною дією забезпечує необхідну середню щільність заготовки.

Поєднання ступінчастого збільшення статичного навантаження з періодами розвантаження при постійній навантажувально-розвантажувальній дії забезпечує кращий вихід повітря із шихти і поліпшує переорієнтацію дрібних частинок по об'єму заготовки, що дозволяє отримати задану щільність заготовки при кращій рівнощільності по об'єму.

На фіг. 1 схематично зображено пристрій для реалізації запропонованого способу; на фіг. 2 і фіг. 3 — епюри навантажень за запропонованим способом для виготовлення заготовок з сухих і напівсухих дрібнозернистих матеріалів та навантажень крупногабаритних заготовок із дрібнозернистих матеріалів вологістю більше 10% з вмістом в'язучих матеріалів до 40%, відповідно.

Виготовлення фасонних і пустотілих виробів з дрібнозернистих матеріалів, наприклад, керамічних, згідно із запропонованим способом виконується на вібростолі 1 в прес-формі 2 між нижнім пуансоном 3 і верхнім пуансоном 4. На верхньому пуансоні 4 встановлено інерційний вантаж 5, який створює статичне зусилля P_c .

Спосіб реалізується таким чином.

Для виготовлення заготовок з сухих і напівсухих дрібнозернистих матеріалів (фіг. 2) в прес-форму 2 засипають дрібнозернистий матеріал і вводять верхній пуансон 4. На пуансон 4 встановлюється інерційний вантаж 5 вагою G і прикладається безінерційне статичне зусилля P_c , величина якого перевищує вагу вантажу 5 ($P_c > G$). При імпульсному ході вібростола 1 вверх (ділянка 1, фіг. 2) дрібнозернистий матеріал

навантажуються пікоподібним зусиллям N_1 , яке більше зусилля статичного навантаження P_1 , де $P_1 = P_{c_1} + G$, P_{c_1} — величина статичного безінерційного зусилля на ділянці 1 (фіг. 2). Після завершення ходу вібростолу вверх, останній рухається вниз, а інерційний вантаж 5 під дією сил інерції рухається вверх і розвантажує заготовку до зусилля N_{p_1} . Величина зусилля N_{p_1} менша за величину P_c , але більша повного розвантаження заготовки ($P_c \geq N_{p_1} > 0$). Обумовлено це силами тертя в прес-формі і рухом вібростолу. При поверненні вантажу 5 у вихідне положення відбувається повторне навантаження заготовки до величини N_2 в результаті удару вантажу 5 по верхньому пуансону 4. Через період T при ході вібростолу вверх відбувається повторна навантажувально-розвантажувальна дія на заготовку. При невеликих статичних навантаженнях P_1 (ділянка 1, фіг. 2) відбувається інтенсивне видалення повітря із зазорів між дрібнозернистими частинами і попереднє формування виробу. Для підвищення середньої щільності матеріалу підвищується статичне навантаження до величини P_2 (ділянка 2, фіг. 2) за рахунок збільшення статичного безінерційного зусилля P_{c_2} . Безперервна навантажувально-розвантажувальна дія на дрібнозернистий матеріал у поєднанні зі ступінчастим збільшенням статичного навантаження не припиняється до максимальної величини P_{max} і дозволяє отримати необхідну середню щільність виробу з максимальною рівнощільністю по об'єму. Кількість ділянок ступінчастого навантаження визначається складністю конфігурації і необхідною рівнощільністю виробу. При збільшенні кількості ділянок зміни статичного навантаження поліпшується якість виробу за рахунок полегшення виходу повітря при менших статичних навантаженнях і поліпшення переорієнтації частинок дрібнозернистого матеріалу.

Для сухих і напівсухих матеріалів є небажаним повне розвантаження заготовки. Тому мінімальна зміна величини наступного ступінчастого навантаження здійснюється без зменшення величини попереднього статичного навантаження.

Із збільшенням вологості дрібнозернистих матеріалів більше 10% і особливо при введенні в'язучих матеріалів зчеплення між частинками шихти зростає, ускладнюється вихід повітря із заготовки в процесі її деформації. Для таких матеріалів необхідно поєднання ступінчастого збільшення статичного навантаження,

періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і повного розвантаження заготовки.

Навантаження великогабаритних заготовок із дрібнозернистих матеріалів вологістю більше 10% з вмістом в'язучих матеріалів до 40% відбувається наступним чином (фіг. 3). Після засипання дрібнозернистого матеріалу вібростіл 1 рухається вверх і навантажує заготовку пікоподібним зусиллям N_1' . Статичне навантаження відсутнє ($P_c = 0$), а заготовка ущільнюється під дією прискореного ходу вібростола вверх і власної ваги дрібнозернистого матеріалу. Із заготовки інтенсивно видаляється повітря і частинки займають оптимальні положення по об'єму. На наступному етапі (ділянка 2, фіг. 3), при зворотно-поступальних рухах вібростола, в прес-форму 3 вводиться пуансон 4, який навантажується вагою вантажу 2 (G). Статичне навантаження P_2 фактично дорівнює вазі вантажу 2 ($P_2 = G$). Після пікоподібного навантаження (N_1') йде повне розвантаження заготовки при ході вібростола 1 вниз і відриві вантажу 2 від пуансона 4. Пікоподібне навантаження N_1 відбувається при досягненні вантажем 2 вихідного нижнього положення і ударом його по верхньому пуансону 4. Періодичні навантажувально-розвантажувальні дії на заготовку з повним розвантаженням сприяють додатковому виходу попередньо затисненого в об'ємі заготовки повітря. Затиснене повітря активно видаляється із заготовки при повних розвантаженнях на ділянці 3 (фіг. 3), коли статичне навантаження зменшене на 100%. Така періодична навантажувально-розвантажувальна дія без статичного навантаження ефективна перед подальшим збільшенням статичного навантаження до величини $P_{\max} = P_c + G$, коли досягається необхідна середня щільність заготовки.

Час розвантаження t_3 при зменшенні статичного навантаження на 100% повинен бути меншим за час t_2 попередньої навантажувально-розвантажувальної дії. Обумовлено це можливістю руйнування структурних зв'язків між частинками попередньо сформованого в заготовці дрібнозернистого матеріалу і внаслідок цього необхідністю подальшого збільшення часу t_4 наступного етапу навантажувально-розвантажувальної дії.

Ступінчасте збільшення статичного навантаження і повне розвантаження заготовки як в процесі навантажувально-розвантажувальної дії, так і міжступінчастою зміною статичного навантаження сприяє поліпшенню виходу затисненого повітря із заготовки, покращує укладку частинок дрібнозернистого

матеріалу по об'єму, що сприяє покращенню якості заготовки в цілому.

Збільшення вологості дрібнозернистих матеріалів і введення в'язучих добавок підвищують зчеплення між частинками, при цьому ускладнюється вихід повітря із заготовки. Для поліпшення виходу повітря необхідно поєднання періодичної навантажувально-розвантажувальної дії на заготовку зі ступінчастою зміною статичного навантаження і забезпеченням розвантаження заготовки менше статичного навантаження. При вологості матеріалів більше 10% і вмісті в'язучих добавок близько 40% необхідно забезпечити повне розвантаження заготовки при навантажувально-розвантажувальних діях, кількість циклів яких (ділянка 2, фіг. 3) дещо вища за кількість циклів при статичних пікових навантаженнях (ділянка 3, фіг. 3), а також розвантаження при ступінчастій зміні статичного навантаження. При зміні вологості і вмісту в'язучих добавок можливі проміжні епюри навантажень заготовки у межах запропонованого способу.

Відносна рівнощільність керамічних шамотних виробів типу «кадушка», виготовлених за запропонованим способом підвищилась на 10% порівняно з прототипом, а для напівсухих керамічних матеріалів відносна щільність збільшилася на 7%.

Запропонований спосіб виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів особливо ефективний при виготовленні виробів ускладненої конфігурації із керамічних, шамотних, будівельних та інших матеріалів, для яких необхідне застосування двостороннього прикладання періодичного навантаження і забезпечення високого ступеню рівнощільності заготовки по об'єму.

Перший проректор
з наукової роботи,
міжнародних зв'язків
та економічної політики

В.В. Грабко

Керівник патентного відділу

Л.М. Кондратьєва

Автори:

Б.М. Пентюк
І.І. Назаренко
М.Д. Дмитрієв

Формула винаходу

Обмежувальна

частина

Відмінна частина

Спосіб виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів шляхом прикладання статичного навантаження і періодичної навантажувально-розвантажувальної дії з пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями відрізняється тим, що статичне навантаження змінюється ступінчасто від 0 до $P_{\max}$, при цьому наступне статичне навантаження здійснюють після зменшення величини попереднього статичного навантаження на 0–100% за період менший часу прикладання попереднього періодичного навантаження, а періодичну навантажувально-розвантажувальну дію здійснюють при розвантажувальних зусиллях $0 \div 1$ величини статичного навантаження, де $P_{\max}$ — величина максимального статичного навантаження, при якому досягається необхідна середня щільність заготовки.

Перший проректор
з наукової роботи,
міжнародних зв'язків
та економічної політики

В.В. Грабко

Керівник патентного відділу

Л.М. Кондратьєва

Автори:

Б.М. Пентюк
І.І. Назаренко
М.Д. Дмитрієв

Реферат

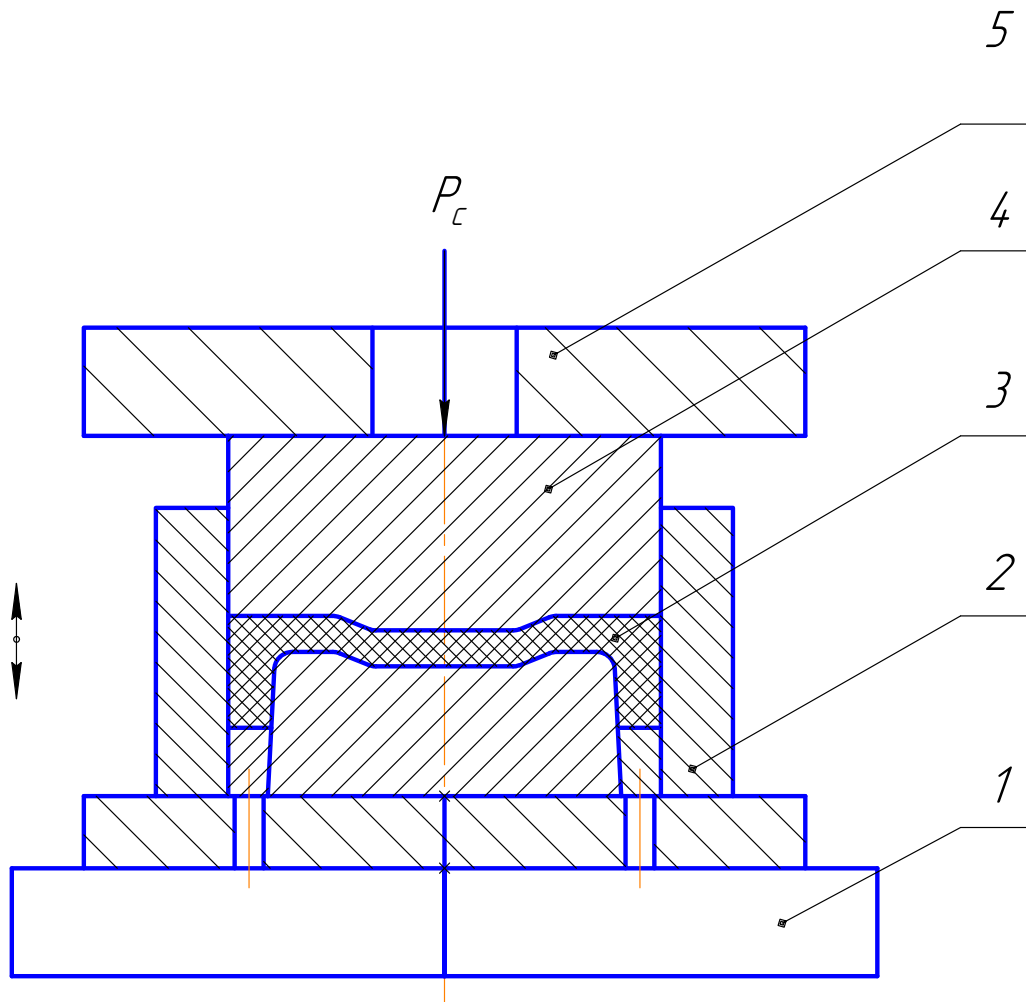
1. Об'єкт винаходу: спосіб виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів.

2. Галузь застосування: винахід відноситься до області виробництва виробів з дрібнозернистих матеріалів на підприємствах машинобудівної, електротехнічної, легкої промисловості, у будівництві і металургії.

3. Суть винаходу: спосіб виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів шляхом прикладання статичного навантаження і періодичної навантажувально–розвантажувальної дії з пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями відрізняється тим, що статичне навантаження змінюється ступінчасто від 0 до $P_{\max}$, при цьому наступне статичне навантаження здійснюють після зменшення величини попереднього статичного навантаження на 0–100% за період, менший часу прикладання попереднього періодичного навантаження, а періодичну навантажувально–розвантажувальну дію здійснюють при розвантажувальних зусиллях $0 \div 1$ величини статичного навантаження, де $P_{\max}$ — величина максимального статичного навантаження, при якому досягається необхідна середня щільність заготовки.

4. Технічний результат: покращення якості виробів і розширення технологічних можливостей.

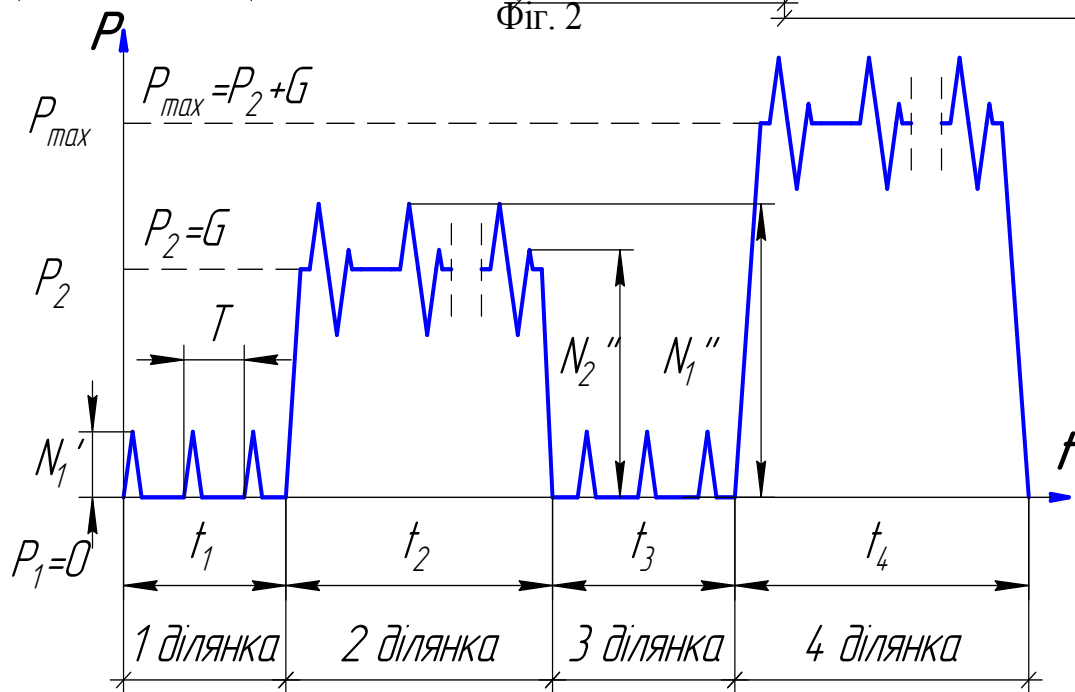
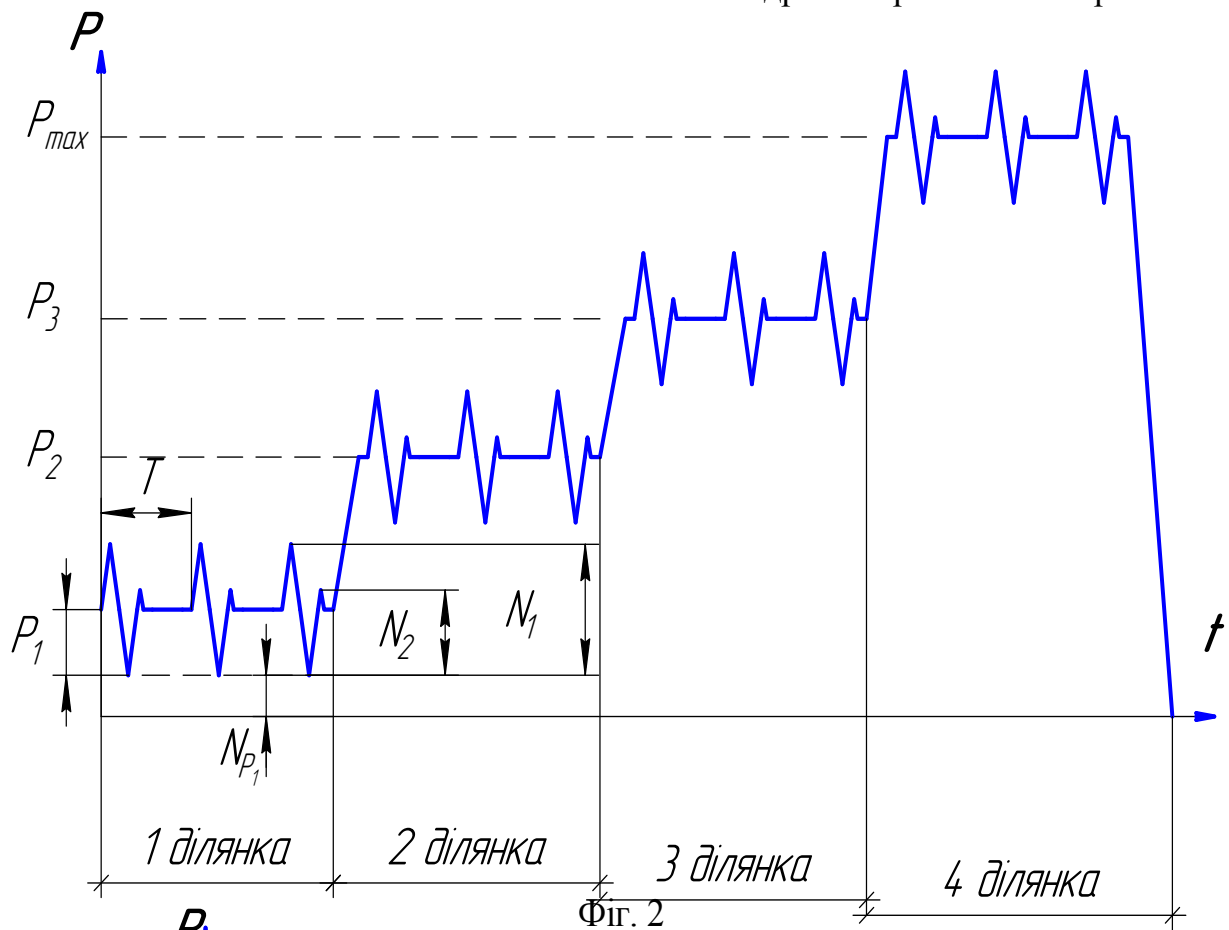
Спосіб виготовлення заготовок
з дрібнозернистих матеріалів

Фіг. 1

Автори: Пентюк Б.М.
Назаренко І.І.
Дмитрієв М.Д.

Спосіб виготовлення заготівок
з дрібнозернистих матеріалів

Фіг. 3

Автори: Пентюк Б.М.
Назаренко І.І.
Дмитрієв М.Д.

Додаток В2

11/03 11.85 08.06.05 82-86 16.06.05

87.

В-9

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО

"УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ"

вул. Глазунова, 1, м. Київ-42, 01601, Україна Тел.: (044) 494-05-05 Факс: (044) 494-05-06 E-mail: office@ukrpatent.org

14/03
16 МАЙ 2005

№

7060/1

Висновок, затверджений Державним департаментом інтелектуальної власності, набув статусу рішення про видачу патенту на винахід

Адреса для листування
Вінницький державний технічний університет, Хмельницьке шосе, 95, м.Вінниця, 21021

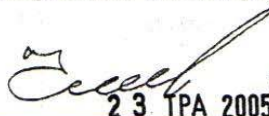
Номер справи заявника

Стосується заявки № 2003087548 /6733

/ при листуванні просимо посилатися на цей № /

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник Голови Державного департаменту інтелектуальної власності

23 ТРА 2005 В.П. Чеботарьов

Висновок

про відповідність винаходу умовам патентоздатності за результатами кваліфікаційної експертизи

- (21) Номер заявки 2003087548
- (22) Дата подання заявки 11.08.2003
- (71) Заявник(и)
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
- (72) Винахідник(и)
Пентюк Борис Миколайович, Назаренко Іван Іванович, Дмитрієв Максим Дмитрович
- (73) Власник(и) патенту
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (UA)
- (74) Представник у справах інтелектуальної власності
- (51) МПК
7 B28B3/00, 1/08
- (54) Назва винаходу
СПОСІБ ВИГОТОВЛЕННЯ ЗАГОТІВОК З ДРІБНОЗЕРНИСТИХ МАТЕРІАЛІВ

За результатами кваліфікаційної експертизи, проведеної відділом 9.8 Укрпатенту, встановлено, що заявлений винахід *відповідає умовам патентоздатності*.

Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу, що додається на 1 арк.

Перелік документів попереднього рівня техніки, прийнятих до уваги експертизою, за кодом (56)

UA 34261, МПК B22C15/30, B28B3/00, 2001
SU 996188, МПК B28B3/00, 1983

Додаток В3

УКРАЇНА (11) 73840

(19) (UA) (51) 7 B28B3/00, 1/08

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ПАТЕНТ
на винахід

видано відповідно до Закону України
"Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"

Голова Державного департаменту
інтелектуальної власності

М. Паладій

(21) 2003087548
(22) 11.08.2003
(24) 15.09.2005
(46) 15.09.2005, Бюл. № 9

(72) Пентюк Борис Миколайович, Назаренко Іван Іванович, Дмитрієв Максим
Дмитрович
(73) Вінницький національний технічний університет

(54) СПОСІБ ВИГОТОВЛЕННЯ ЗАГОТІВОК З ДРІБНОЗЕРНИСТИХ МАТЕРІАЛІВ

УКРАЇНА

Додаток В4

УКРАЇНА

(19) UA (11) 73840 (13) C2
(51) 7 B28B3/00,1/08

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА ВІНАХІД

(54) СПОСІБ ВИГОТОВЛЕННЯ ЗАГОТІВОК З ДРІБНОЗЕРНИСТИХ МАТЕРІАЛІВ

1

(21) 2003087548
(22) 11.08.2003
(24) 15.09.2005
(46) 15.09.2005, Бюл. № 9, 2005 р.
(72) Пентюк Борис Миколайович, Назаренко Іван Іванович, Дмитрієв Максим Дмитрович
(73) ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(56) UA 34261, МПК B22C15/30, B28B3/00, 2001 SU 996188, МПК B28B3/00, 1983 SU 1761479, МПК B28B1/26, 1/08, 1992 SU 1423392, МПК B28B1/10, 1988 SU 1458231, МПК B28B1/08, 1989
(57) Спосіб виготовлення заготовок з дрібнозернистих матеріалів шляхом прикладання статичного

2

навантаження і періодичної навантажувально-розвантажувальної дії з пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями, який відрізняється тим, що статичне навантаження змінюють ступенево від 0 до $P_{\max}$, де $P_{\max}$ - величина максимального статичного навантаження, при якому досягається необхідна середня щільність заготовки, при цьому наступне статичне навантаження здійснюють після зменшення величини попереднього статичного навантаження на 0 - 100% за період, менший від часу прикладання попереднього періодичного навантаження, а періодичну навантажувально-розвантажувальну дію здійснюють при розвантажувальних зусиллях, що дорівнюють 0 - 1 величини статичного навантаження.

Винахід відноситься до області виробництва виробів з дрібнозернистих матеріалів на підприємствах машинобудівної, електротехнічної, легкої промисловості, будівництва і металургії.

Відомий спосіб виготовлення виробів з дрібнозернистих керамічних матеріалів шляхом періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і статичного пресування [а. с. №1761479, Б. І. №34, 1992, М. кл. B28B1/26, 1/08].

Недоліком даного способу є недостатня рівномірність пресованих виробів, особливо фасонних, яка обумовлена одностороннім верхнім навантаженням заготовки без її розвантаження, що не дозволяє дрібнозернистим частинкам матеріалу зайняти оптимальні положення в об'ємі заготовки, повітря не встигає вийти через шпаринки і запресовується в вироби. Це погіршує якість виробу.

Відомий спосіб виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів, переважно бетонних, шляхом періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і статичного пресування [а. с. №1423392, Б. І. №34, 1988, М. кл. B28B1/10].

Недоліком способу є незадовільний вихід повітря із заготовки в результаті початкового навантаження її робочим зусиллям пресування, при цьому часткові розвантаження виробу не дозволяють отримати необхідну рівномірність заготовки по об'єму, що негативно впливає на якість виробу.

Найбільш близьким до винаходу технологічним рішенням є спосіб виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів шляхом періодичної навантажувально-розвантажувальної дії з 1-2 пікоподібними навантаженнями і розвантаженнями, величини зусиль яких відповідно рівні 1-10 і 0,2-1 величини статичного навантаження [а. с. №996188, Б.І. №6, 1983, М. кл. B28B3/00].

Недоліком способу є відсутність повних розвантажень заготовки в процесі навантажень, які сприяють кращому розподіленню дрібних зерен матеріалу по об'єму і виходу повітря із заготовки. Статичне навантаження на початку і в кінці періодичної навантажувально-розвантажувальної дії не змінюється і є максимальним статичним, що не сприяє виходу повітря із заготовки, що призводить до низької якості виробів.

Для дрібнозернистих матеріалів характерним є наявність значної кількості повітря в шихті. На початковій стадії пресування повітря максимально виходить із заготовки, в результаті цього малі зусилля навантаження спричиняють значні деформації. Тому великі робочі навантаження на початковій стадії пресування не сприяють виходу повітря із заготовки і погіршують її якість навіть при періодичній навантажувально-розвантажувальній дії.

В основу винаходу поставлена задача ство-

(19) UA (11) 73840 (13) C2

рення способу для виготовлення заготовок із дрібнозернистих матеріалів, в якому за рахунок зміни режимів та їх послідовності досягається видалення повітря з дрібнозернистого матеріалу, частинки матеріалу щільніше розміщуються між собою, що призводить до підвищення якості готових виробів.

Поставлена задача вирішується тим, що відповідно запропонованого способу статичне навантаження змінюється ступеневе від 0 до $P_{\max}$, де $P_{\max}$ - величина максимального статичного навантаження, при якому досягається необхідна середня щільність заготовки, при цьому збільшення наступного статичного навантаження здійснюється після зменшення попереднього статичного навантаження на 0-100% за період, менший часу прикладання попереднього періодичного навантаження, а періодична навантажувально-розвантажувальна дія відбувається при розвантажувальних зусиллях, рівних 0+1 величини статичного навантаження.

На Фіг.1 схематично зображено пристрій для реалізації запропонованого способу; на Фіг.2 і Фіг.3 - епюри навантажень запропонованим способом для виготовлення заготовок з сухих і напівсухих дрібнозернистих матеріалів та крупногабаритних заготовок із дрібнозернистих матеріалів вологістю більше 10% з вмістом в'язучих матеріалів до 40% відповідно.

Виготовлення фасонних і пустотілих виробів з дрібнозернистих матеріалів, наприклад, керамічних згідно з запропонованим способом виконується на вібростолі 1 в прес-формі 2 між нижнім пуансоном 3 і верхнім пуансоном 4. На верхньому пуансоні 4 встановлено інерційний вантаж 5, прикладено безінерційне статичне зусилля P_c .

Спосіб реалізовується наступним чином.

Для виготовлення заготовок з сухих і напівсухих дрібнозернистих матеріалів в прес-форму 2 (Фіг.2) засипають дрібнозернистий матеріал і вводять верхній пуансон 4. На пуансон 4 встановлюється інерційний вантаж 5 вагою G і прикладають безінерційне статичне зусилля P_c . При імпульсному ході вібростола 1 вгору (ділянка 1, Фіг.2) дрібнозернистий матеріал навантажується пікоподібним зусиллям N_b яке більше зусилля статичного навантаження P_1 , де $P_1 = P_c + G$, P_c - величина статичного безінерційного зусилля на ділянці 1. Після завершення ходу вібростола вгору, останній рухається вниз, а інерційний вантаж 5 під дією сил інерції рухається вгору і розвантажує заготовку до зусилля N_{p1} . Величина зусилля N_{p1} менша за величину P_1 , але більше повного розвантаження заготовки ($P_1 > N_{p1} > 0$). Обумовлено це силами тертя в прес-формі і рухом вібростола. При поверненні вантажу 5 у вихідне положення відбувається повторне навантаження заготовки до величини N_2 в результаті удару вантажу 5 по верхньому пуансону 4. Через період T при ході вібростола вгору відбувається повторна навантажувально-розвантажувальна дія на заготовку з пікоподібними зусиллями N_1' і N_2' і розвантаженням до зусилля N_{p2}' . При невеликих статичних навантаженнях P_1 (ділянка 1, Фіг.2) відбувається інтенсивне видалення повітря із зазорів між дрібнозернистими частинами і попереднє формування виробу. Для підвищення середньої щільності матеріалу підви-

щується статичне навантаження до величини P_2 (ділянка 2, Фіг.2) за рахунок збільшення статичного безінерційного зусилля P_{c2} . Безперервна навантажувально-розвантажувальна дія на дрібнозернистий матеріал у поєднанні зі ступеневим збільшенням статичного навантаження не припиняється до максимальної величини $P_{\max}$ і дозволяє отримати необхідну середню щільність виробу з максимальною рівнощільністю по об'єму. Кількість ділянок ступінчастого навантаження визначається складністю конфігурації і необхідною рівнощільністю виробу. При збільшенні кількості ділянок зміни статичного навантаження поліпшується якість виробу за рахунок полегшення виходу повітря при менших статичних навантаженнях і поліпшенню переорієнтації частинок дрібнозернистого матеріалу.

Для сухих і напівсухих матеріалів небажане повне розвантаження заготовки. Тому мінімальна зміна величини наступного ступеневого навантаження здійснюється без зменшення величини попереднього статичного навантаження (Фіг.2).

Із збільшенням вологості дрібнозернистих матеріалів більше 10% і особливо при введенні в'язучих матеріалів зчеплення між частинками ширше зростає, ускладнюється вихід повітря із заготовки в процесі її деформації. Для таких матеріалів необхідно поєднання ступеневого збільшення статичного навантаження, періодичної навантажувально-розвантажувальної дії і повного розвантаження заготовки.

Навантаження крупногабаритних заготовок із дрібнозернистих матеріалів вологістю більше 10% з вмістом в'язучих матеріалів до 40% відбувається наступним чином (Фіг.3). Після засипання дрібнозернистого матеріалу вібростол 1 рухається вгору і навантажує заготовку пікоподібним зусиллям N_1 , після якого йде повне розвантаження (ділянка 1, Фіг.3). Статичне навантаження відсутнє ($P_c = 0$), а заготовка ущільнюється під дією прискореного ходу вібростола вгору і власної ваги дрібнозернистого матеріалу. Із заготовки інтенсивно видалається повітря і частинки займають оптимальні положення по об'єму. На наступному етапі (ділянка 2, Фіг.3), при зворотно-поступальних рухах вібростола, в прес-форму 2 вводиться пуансон 4, який навантажують вагою вантажу 5 (G). Статичне навантаження P_2 фактично дорівнює вазі вантажу 2 ($P_2 = G$). Після пікоподібного навантаження N_1' (ділянка 2, Фіг.3) йде повне розвантаження заготовки при ході вібростола 1 вниз і відриві вантажу 5 від пуансона 4. Пікоподібне навантаження N_2' відбувається при досягненні вантажем 5 вихідного нижнього положення і ударом його по верхньому пуансону 4. Періодичні навантажувально-розвантажувальні дії на заготовку з повним розвантаженням сприяють додатковому виходу попередньо затисненого в об'ємі заготовки повітря. Затиснене повітря активно видалається із заготовки при повних розвантаженнях на ділянці 3 (Фіг.3), коли статичне навантаження зменшено на 100%. Така періодична навантажувально-розвантажувальна дія без статичного навантаження ефективна перед наступним збільшенням статичного навантаження до величини $P_{\max} = P_{c \max} + G$, коли досягається необхідна середня щільність заготовки. При цьому відсутнє повне

розвантаження заготовки ($P_{\max} > N_p > 0$, ділянка 4, Фіг.3).

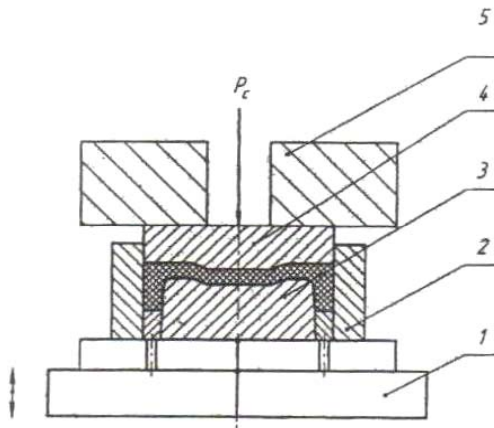
Час навантаження t_3 при зменшенні статичного навантаження на 100% повинен бути меншим за час t_2 попередньої навантажувально-розвантажувальної дії. Обумовлено це можливістю руйнування структурних зв'язків між частинками попередньо сформованого в заготовку дрібнозернистого матеріалу і обумовлену цим необхідністю подальшого збільшення часу t_4 наступного етапу навантажувально-розвантажувальної дії.

Ступінчасте збільшення статичного навантаження і повне розвантаження заготовки як в процесі навантажувально-розвантажувальної дії, так і між ступеневою зміною статичного навантаження сприяє поліпшенню виходу затисненого повітря із заготовки, покращує укладку частинок дрібнозернистого матеріалу по об'єму, що сприяє покращенню якості заготовки в цілому.

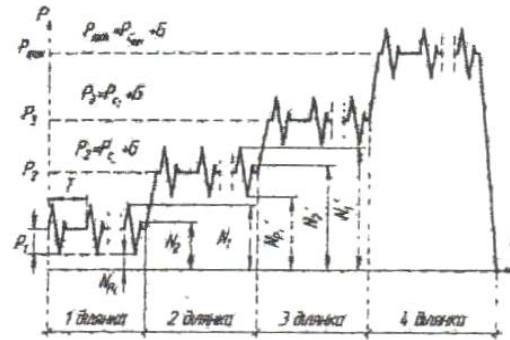
Збільшення вологості дрібнозернистих матеріалів і введення в'язучих добавок підвищують зче-

плення між частинками, при цьому ускладнюється вихід повітря із заготовки. Для поліпшення виходу повітря необхідно поєднання періодичної навантажувально-розвантажувальної дії на заготовку зі ступінчастою зміною статичного навантаження і забезпеченням розвантаження заготовки менше статичного навантаження. При вологості матеріалів більше 10% і вмісту в'язучих добавок близько 40% необхідно забезпечити повне розвантаження заготовки при навантажувально-розвантажувальних діях, а також забезпечення повного розвантаження при ступінчастій зміні статичного навантаження. При зміні вологості і вмісту в'язучих добавок можливі проміжні епюри навантажень заготовки у межах запропонованого способу.

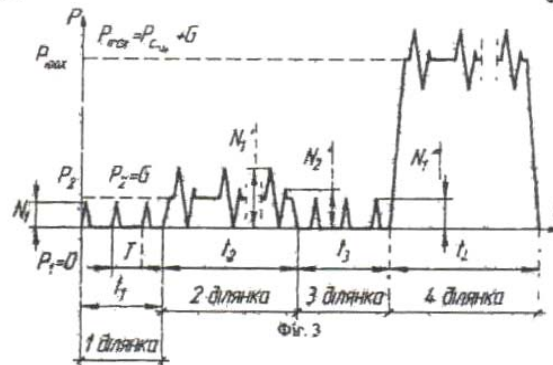
Відносна рівнощільність керамічних шамотних виробів типу "кадушка" виготовлених за запропонованим способом підвищилась на 10% у порівнянні з прототипом, а для напівсухих керамічних матеріалів відносна щільність збільшилася на 7%.

Фіг. 1

Фіг. 2

Фіг. 3

Додаток Г1

Договір № _____ від “___” _____ р. продажу/купівлі невиключної ліцензії

Прізвище, ім'я, по-батькові громадянина, його адреса або повна назва юридичної особи, в подальшому "Ліцензіар", діючого на підставі Статуту підприємства з одного боку, та _____

(Прізвище, ім'я, по-батькові громадянина, його адреса або повна назва юридичної особи)
іменуємий в подальшому "Ліцензіат", з другого боку, приймаючи до уваги, що:

1. Ліцензіар є власником винаходу (-ів) за патентом (-ами) №№ _____ ,
який (-і) стосується {-ються} _____

2. Ліцензіат бажає придбати на умовах даного договору ліцензію на використання винаходу (-ів), на який (-і) отримано (-і) патент (-и) №№ _____ з метою виготовлення, застосування, ввозу, пропозиції до продажу, продажу та іншого вводу у господарський обіг продукту, виготовленого на основі вказаних винаходів, а також застосування ноу-хау для виготовлення продукта (в договорі може бути обумовлене різне сполучення видів використання).

Домовились про нижче вказане:

1. Означення термінів

Терміни, що використовуються у даному Договорі, означають:

1.1. "Патенти" – винаходи, на які отримані патенти, а також заявки на отримання патента за надісланими в Держпатент заявками.

1.2. "Продукція по ліцензії" - продукція, яка буде вироблятися на основі ліцензії.

1.3. "Спеціальна продукція" – продукція, яка не підпадає під означення, дане в п.1.2 даного Договору, додатково розроблена Ліцензіатом з використанням винаходів, що охороняються патентами.

1.4. "Спеціальне обладнання" – обладнання, необхідне для виготовлення "продукції по ліцензії".

1.5. "Конфіденційність" – дотримання мір щодо попередження випадкового або ненавмисного розголошення відомостей, які стосуються патентів, третім особам.

1.6. "Звітний період" – період діяльності Ліцензіата із виконання

умов даного Договору протягом кожних ____ місяців, починаючи зі вступу даного Договору в силу.

1.7."Територія"— регіони відповідно до політико-адміністративного поділу СНД, або галузь промисловості та т.п.

1.8."Платежі нетто"— платежі, при яких всі можливі збори та податки сплачуються Ліцензіаром.

2. Предмет Договору

2.1. Ліцензіар надає Ліцензіату на строк дії даного Договору та за виключну нагороду, яку виплачує Ліцензіат, невиключну ліцензію на використання винаходів.

При цьому Ліцензіату надається право:

— на виготовлення, застосування, пропозицію до продажу, продаж та інше введення в господарський обіг продукції за ліцензією та спеціальної продукції (зокрема, з використанням, за необхідності, спеціального обладнання, комплектуючих вузлів, деталей та сировини, які застосовуються Ліцензіаром на території СНД).

При цьому Ліцензіар зберігає за собою право самому використовувати вищевказані винаходи та продавати не виключні ліцензії на території третім особам.

2.2. Ліцензіар передає Ліцензіату необхідну та достатню для використання винаходів за п.2.1 технічну й іншу документацію, надає технічну й іншу допомогу та, за необхідності, виконує постачання зразків та матеріалів, а також спеціального обладнання.

3. Технічна документація

3.1. Вся наукова та технічна документацією, необхідна та достатня для виробництва продукції за ліцензією передається Ліцензіаром уповноваженому представнику Ліцензіата _____

(адреса місця передачі)

в одному примірнику протягом ____ від ____ дня набрання чинності даного Договору.

3.2. При передачі технічної документації складається приймально-передавальний акт за підписами уповноважених представників обох сторін. Якщо Ліцензіат або його уповноважений представник не з'явиться в строк, встановлений для передачі, то Ліцензіар може переслати документацію рекомендованою поштою на адресу та за рахунок Ліцензіата.

Датою передачі документації буде дата підпису приймально-

передаточного акту або дата поштового штемпеля на накладній.

3.3. Якщо Ліцензіат при передачі або протягом 3 (трьох) місяців після отримання ним документації встановить неповноту або неправильність отриманої від Ліцензіара документації, то Ліцензіар зобов'язаний протягом 3 (трьох) тижнів після отримання письмової реклаमाції передати недодану документацію або виправити часткові недоліки та передати відкоректовану документацію Ліцензіату.

В цьому випадку датою передачі буде вважатися дата передачі недоданої або відкоректованої документації, відповідно до положення абз. 2 п.3.2.

3.4. Ліцензіат може розмножити документацію для своїх потреб, але при дотриманні зобов'язань щодо забезпечення конфіденційності.

4. Вдосконалення та покращення

4.1. Протягом строку дії даного Договору сторони зобов'язують-ся негайно інформувати одне одного про всі проведені ними вдосконалення та покращення, які стосуються патентів, продукції за ліцензією та спеціальної продукції.

4.2. Сторони зобов'язуються в першу чергу пропонувати одне одному всі вищевказані вдосконалення та покращення. Умови передачі цих вдосконалень та покращень будуть узгоджуватися сторонами додатково.

Вдосконалення та покращення, захищені іншими патентами або оформлені заявками на отримання патентів, які складаються однією із сторін, вважаються належними їй.

У випадку відмови будь-якої із сторін або неотримання відповіді на пропозицію, яка стосується використання вдосконалень та покращень, сторони правомірні пропонувати вдосконалення та покращення третім особам.

5. Зобов'язання та відповідальність

5.1. Ліцензіар заявляє, що на момент підписання даного Договору йому нічого не відомо про права третіх осіб на території СНД, які могли б бути порушені наданням даної ліцензії на підприємстві (-ах) Ліцензіата та про можливість досягнення показників, передбачених даним Договором, за умови повного дотримання Ліцензіатом технічних умов та інструкцій Ліцензіара.

Механічні, технологічні та інші показники продукції за ліцензією наводяться в Додатку до даного Договору.

5.2. Ліцензіар заявляє, що технічна документація та інші матеріали, які передаються Ліцензіату, будуть комплектні та якісно виготовлені відповідно до діючих стандартів й інших норм.

5.3. Ліцензіат зобов'язується виробляти продукцію за ліцензією

у повній відповідності з одержаною документацією й інструкціями в частині, яка стосується винаходу.

5.4. Сторона, яка не виконала вищевказаних умов, зобов'язана компенсувати другій стороні понесені нею у зв'язку з цим невиконанням збитки в межах_____.

5.6. За порушення строку передачі технічної документації та іншої необхідної інформації відповідно до Статті 3 даного Договору Ліцензіар сплачує Ліцензіату штраф, що нараховується в розмірі_____, але не більше _____.

5.7. Розмір компенсації збитків та договірних штрафів, про які одна сторона може заявити через різні порушення умов даного Договору, не може в сумі перевищувати отриманих або виплачених за Статтею 7 Договору сум, якщо сторони не домовились про інше.

6. Технічна допомога в освоєнні виробництва продукції по ліцензії

6.1. Для надання технічної допомоги Ліцензіату в освоєнні виробництва продукції за Ліцензією, а також для навчання персоналу Ліцензіата методам та прийомам роботи, які відносяться до виготовлення та застосування продукції за ліцензією, Ліцензіар на прохання Ліцензіата відряджає на підприємство (-а) Ліцензіата необхідну кількість спеціалістів. Ліцензіат повідомить Ліцензіара про своє прохання за_____місяців до дати_____передбачуваного виїзду спеціалістів.

6.2. Ліцензіат забезпечить спеціалістів Ліцензіара на час перебування на підприємстві (-ах) Ліцензіата помешканнями в готелі, транспортними засобами для проїзду до місця роботи та назад, телефонно - телеграфним зв'язком та іншими узгодженими засобами обслуговування.

Сторони за домовленістю можуть не включати цей пункт в текст Договору.

6.3. Всі витрати, пов'язані з відрядженням спеціалістів з метою надання необхідної технічної допомоги, включаючи вартість залізничних або авіаквитків з м. Києва до місця їх призначення та назад, провозу _____кг. багажу на людину, більше обумовлених за авіаквитком, а також винагороду, залежно від кваліфікації спеціалістів виплачує Ліцензіат за окладами:_____.

7. Платежі

7.1. За надання прав, передбачених даним Договором, за технічну документацію й іншу інформацію, вказану в Додатку, Ліцензіат сплачує

Ліцензіару винагороду в розмірі _____ гривень.
(цифрами та прописом)

Сума сплачується при пред'явленні рахунку в трьох примірниках

протягом __днів від дати підписання Договору або акту прийому передачі робіт.

8. Забезпечення конфіденційності

8.1. Сторони беруть на себе зобов'язання стосовно збереження конфіденційності отриманих від Ліцензіара технічної документації та інформації, які стосуються виробництва продукції за ліцензією та спеціальної продукції.

Сторони вживатимуть всіх необхідних заходів щодо попередження розголошення відомостей або ознайомлення з ними третіх осіб без взаємної домовленості.

8.2. З переданою документацією, інформацією будуть ознайомлені тільки ті особи з персоналу Ліцензіата та його партнера по кооперації, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції за ліцензією.

8.3. У випадку розголошення Ліцензіатом відомостей, які містяться у вказаній документації й інформації, Ліцензіат компенсує Ліцензіару понесені у зв'язку з цим збитки. Таку саму відповідальність несе Ліцензіар.

9. Захист прав, що передаються

9.1. Протягом усього терміну цього Договору Ліцензіат визнає дійсність прав, що обумовлені патентом Ліцензіара.

9.2. Ліцензіар зобов'язується підтримувати в силі патенти протягом усього терміну цього Договору.

9.3. Якщо Ліцензіар має намір зупинити підтримку патентів в силі, він завчасно інформує про це Ліцензіата.

9.3. Про випадки протиправного використання третіми особами винаходів, захищених патентами Ліцензіара на території даної країни, які стали відомі Ліцензіату, він негайно повідомить Ліцензіара.

У випадку, якщо Ліцензіату будуть подані претензії з приводу порушення ним прав третіх осіб у зв'язку з використанням ліцензії за

даним Договором, Ліцензіат повідомить про це Ліцензіара.

В обох випадках Ліцензіар зобов'язується врегулювати такі претензії або вжити інших заходів, які виключають виникнення витрат і збитки для Ліцензіата.

9.4. У випадку, якщо Ліцензіат прийде до висновку про доцільність патентування за кордоном винаходів Ліцензіара, за якими ще не отримані патенти в СНД, він доводить свою думку до відома Ліцензіара.

Останній приймає рішення доцільності правової охорони своїх винаходів за кордоном з урахуванням обґрунтованих інтересів Ліцензіата.

Всі витрати, пов'язані з таким патентуванням, діляться між сторонами за додатковою домовленістю.

9.5. У випадку, якщо Ліцензіат прийде до висновку про можливість та доцільність продажу за кордон ліцензії на продукцію за ліцензією та спеціальну продукцію, він інформує про це Ліцензіара й сторони разом вживають відповідних заходів й домовляються про розподіл валютної виручки.

9.6. У випадку, якщо Ліцензіар прийде до висновку про доцільність експорту продукції за ліцензією або спеціальної продукції, він повідомляє про це Ліцензіару.

Порядок і валюта платежів на користь Ліцензіара в цьому випадку будуть домовлені додатково.

10. Реклама

Ліцензіат зобов'язується, що у відповідних рекламних матеріалах, а також на продукції за ліцензією та спеціальній продукції, яка випускається на його підприємствах, буде вказано, що ця продукція виробляється за ліцензією Ліцензіара.

Питання про використання Ліцензіатом товарного знаку Ліцензіара сторони врегульовують окремою домовленістю.

11. Вирішення суперечок

11.1. У випадку виникнення суперечок між Ліцензіаром і Ліцензіатом з питань, які передбачені даним Договором, сторони вживатимуть заходів із вирішення їх шляхом переговорів.

11.2. У випадку неможливості вирішення вказаних суперечок шляхом переговорів, вони повинні вирішуватись в арбітражному порядку.

12. Строк дії Договору

12.1. Даний Договір заключений на _____років та набирає чинності від дати його підписання двома сторонами.

12.2. Кожна з двох сторін має право достроково розірвати даний Договір шляхом надсилання письмового повідомлення, якщо друга сторона не виконає будь-яку умову за даним Договором. Однак стороні, яка не виконала свого зобов'язання, буде надано два місяці для усунення порушення.

12.3. Якщо даний Договір буде достроково розірваний через невиконання Ліцензіатом своїх зобов'язань, то він позбавляється права використовувати винаходи за п.2.1 в будь-якій формі та повинен повернути Ліцензіару всю технічну документацію.

12.4. У випадку визнання патентів недійсними повністю, частково або при достроковому припиненні дії патентів до закінчення строку дії даного Договору, сторони врегульовують свої відносини за додатковою домовленістю.

12.5. Після закінченні строку дії даного Договору Ліцензіат має право використовувати винаходи за п.2.1 Ліцензіара в обсязі, який передбачений даним Договором, за додатковою домовленістю.

При цьому зберігається зобов'язання про конфіденційність.

13. Інші умови

13.1. Права та обов'язки кожної зі сторін за даним Договором не можуть бути передані іншому громадянину або юридичній особі без письмового дозволу на те другої сторони, за виключенням випадків передбачених Договором.

13.2. Всі зміни та доповнення до даного Договору повинні бути здійснені та підписані уповноваженими на це особами й схвалені компетентними органами, якщо таке схвалення необхідне.

13.3. В усіх інших випадках, що не обумовлені даним Договором, будуть застосовані норми громадянського та громадянсько-процесуального права.

13.4. Зазначені у даному Договорі додатки №№1-4 на _____ листах складають його невід'ємну частину.

13.5. Договір здійснений в м.

“ _____ ” “ _____ ” 200 _____ р. у двох примірниках.

Ліцензіар

Ліцензіат

Додатки

Додаток 1. Перелік патентів

Додаток 2. Перелік спеціального обладнання

Додаток 3. Технічна документація

Додаток 4. Механічні, технологічні, техніко-економічні та інші показники продукції за ліцензією

Від імені Ліцензіара

Від імені Ліцензіата

Додаток Г2

Видавничий договір на літературний твір

(Примітка. На практиці трапляються інші назви такого договору - "Авторський договір", "Договір на право використання твору" тощо. Закон України "Про авторське право і суміжні права" оперує поняттям "авторський договір").

м. _____ " _____ " _____ р.

Видавництво " _____ " у особі директора
_____, що діє на підставі
(прізвище, ім'я, по батькові)

Статуту яке надалі йменується "Видавництво", та який надалі йменується
"Автор" _____,

(прізвище, ім'я, по батькові)

відповідно до ст. 32, 33, 34 Закону України "Про авторське право і суміжні права", прийнятого Верховною Радою України 23 грудня 1993 року (у редакції від 11 липня 2001 р.), уклали цей Договір про таке.

1. Предмет Договору

1.1. Предметом цього договору є твір за назвою _____

_____,
машинописний (комп'ютерний) рукопис якого в повному обсязі Автор передає Видавництву негайно після укладення Договору. Подальші зміни назви твору можливі лише після письмового узгодження цього питання між Автором і Видавництвом.

1.2. Автор гарантує, що лише він розпоряджається авторським правом і до цього часу не виконав жодних розпоряджень, які могли б обмежити дію цього Договору. Протягом 3 (трьох) років після укладення цього Договору Автор зобов'язується не передавати іншим особам для видання вищеназваний твір без письмової згоди Видавництва.

1.3. Протягом терміну чинності цього Договору Автор має право публікувати в періодичних виданнях, озвучувати в ефірі фрагменти книги, виступати з лекціями, вказуючи при цьому, що книга готується до друку чи вже опублікована Видавництвом.

1.4. Твір, зазначений у п. 1.1, буде видано за кошти Видавництва.

(Примітка. Окрім коштів видавництва можуть у Договорі зазначатися й інші джерела фінансування).

2. Переданім прав

2.1. Автор передає Видавництву на вказаний у п. 1.2 термін виняткове право на тиражування й поширення книги. Тиражі книги при цьому не обмежуються. Видавництво вживає заходів для того, щоб максимально задовольнити можливий попит в Україні та зарубіжних країнах на дану книгу.

2.2. Автор передає Видавництву на вказаний у п. 1.2 період і виняткові додаткові права:

а) право попередньої публікації чи наступного повного або часткового передрукування книги;

б) право перекладу на інші мови та видання твору за кордоном. У разі перекладу книги _____ мовою переклад виконується автором безкоштовно (або за плату, окремо обумовлену сторонами, чи Видавництво перекладає твір своїми силами й коштом).

(Примітка. Далі в тексті можна обумовити, в якому вигляді Автор надає Видавництву переклад, - у рукописному, машинописному тощо).

2.3. Будь-які зміни Видавництвом тексту твору можливі лише після узгодження з Автором. Без згоди Автора Видавництву не дозволяється супроводжувати твір ілюстраціями, передмовою, післямовою, коментарями тощо.

2.4. Автор передає Видавництву право виступати від його імені щодо питань, пов'язаних із захистом авторських прав на твір, вказаний у п. 1.1 цього Договору.

2.5. Протягом терміну чинності Договору за узгодженням з Автором Видавництво має право передати для використання іншими фізичними та юридичними особами, у тому числі й іноземними, передбачені цим Договором майнові права та обов'язки в повному обсязі, що пов'язані з виданням та розповсюдженням твору, вказаного у п. 1.1 цього Договору. Про відповідне передавання таких прав Видавництво негайно повідомляє Автора.

3. Подання рукопису

3.1. Автор подає Видавництву повний, підготовлений відповідно до видавничих норм, машинописний рукопис в одному примірнику.

(Примітка. Можлива подача двох примірників; є випадки, коли видавництва приймають власноручно написаний автором текст; дедалі ширше практикується подання твору на дискеті.)

3.2. Поданий Автором текст вважається прийнятим, якщо Видавництво протягом 30 днів після його одержання не висуне Автору вимог щодо його доопрацювання, доукомплектації чи дооформлення.

3.3. Рукопис є власністю Автора. Видавництво на прохання Автора зобов'язане повернути йому рукопис протягом місяця після публікації книги. У разі прохання Автора Видавництво надає йому можливість

переписати макет книги на дискету Автора.

Вищевказані прохання висуваються Автором Видавництву письмово.

3.4. Доопрацювання рукопису твору з метою його тиражування здійснюється Автором за погодженням з Видавництвом.

4. Зобов'язання Видавництва

4.1. Видавництво бере на себе всю організаційну роботу щодо підготовки до друку, виготовлення та розповсюдження накладу книги.

4.2. Оформлення книги, її обкладинка, обсяги накладів, терміни випуску, ціна, порядок розповсюдження визначаються Видавництвом. Воно консультується з Автором щодо перелічених питань і, якщо можна, враховує думку Автора.

4.3. Видавництво зобов'язується, публікуючи твір, друкувати в належному місці на його примірниках знак © відповідно до ст. 11 Закону України "Про авторське право і суміжні права".

4.4. Видавництво вживе всіх залежних від нього заходів для того, щоб перший наклад книги був опублікований і з'явився на книжковому ринку України не пізніше «_____» _____ р.

5. Зобов'язання Автора

5.1. Автор несе відповідальність за достовірність фактів та іншої інформації у тексті свого твору.

5.2. Автор гарантує відсутність у тексті плагіату та інших порушень авторської етики.

5.3. Автор максимально сприяє Видавництву в розповсюдженні книги, а також під час вирішення інших питань, пов'язаних з її підготовкою та збутом.

5.4. Автор зобов'язується без окремої винагороди вчитати коректуру твору протягом обумовленого Видавництвом терміну. Затримка Автором вчитки коректури надає Видавництву право опублікувати твір без авторської коректури.

5.5. Автор зобов'язується інформувати Видавництво про всі відомі йому випадки протиправних видань та розповсюджень вказаного в п. 1.1 твору, які матимуть місце протягом періоду чинності цього Договору.

6. Авторська винагорода

6.1. Видавництво сплачує Авторові гонорар у обсязі _____ відсотків від вартості реалізації кожного примірника книги.

Видавництво сплачує всі податки та обов'язкові платежі, окрім податку на прибуток.

6.2. Вказаний у п. 6.1 обсяг гонорару застосовується як щодо першого тиражу книги, так і наступних тиражів у межах терміну чинності цього Договору.

6.3. Розрахунки та сплата гонорару здійснюються з огляду на темпи

реалізації книги й за наявності можливостей не рідше одного разу на місяць.

(Примітки. 1) Може передбачатися одноразова сплата гонорару, яка матиме місце на початку, наприкінці чи в інший час чинності Договору; 2) авторський гонорар може складатися як з одноразового, так і поточних платежів; 3) можлива виплата гонорару у вигляді надання авторові частини тиражу його книги).

6.4. У разі смерті Автора зобов'язання Видавництва за пунктами 6.1, 6.2, 6.3 зберігають чинність стосовно спадкоємця, визначеного в заповіті чи встановленого згідно із Законом.

У разі наявності кількох спадкоємців вони мусять визначити свого спільного уповноваженого.

7. Авторські примірники

7.1. Видавництво безкоштовно надає Авторові негайно після першого видання книги _____ її примірників, а після наступних тиражів надає по _____ примірників негайно після публікації кожного накладу.

8. Перевидання книги

8.1. Видавництво зобов'язане завчасно повідомити Автора про намір перевидати твір.

8.2. Видавництво має право запропонувати Авторові доопрацювати твір щодо доцільних з точки зору Видавництва аспектів.

8.3. Якщо Автор не готовий доопрацювати твір або не надав перероблений варіант в обумовлений Видавництвом термін, воно має право перевидати твір без змін.

8.4. Видавництво має право перевидати твір будь-яким тиражем.

9. Зміна та розірвання Договору

9.1. Договір може бути змінений за взаємною згодою сторін. Зміни оформляються протоколами, які вважаються невід'ємними частинами цього Договору. Протоколи підписуються Автором і Видавництвом або уповноваженими ними особами.

9.2. Сторони мають право на ініціативу щодо розірвання цього Договору за обставин суттєвого порушення умов Договору. Договір може бути розірваний за взаємною згодою сторін. Розірвання договору оформляється протоколом, який вважатиметься невід'ємною складовою частиною Договору. Найсуттєвішими порушеннями умов Договору сторони вважатимуть нездатність Видавництва задовольнити попит на книгу, що реально існує, несвоєчасну виплату Авторові гонорару та зниження його суми, зміну тексту без згоди автора.

9.3. Суперечки, які не можуть бути розв'язані сторонами шляхом

переговорів, розв'язуються в судовому порядку відповідно до чинного законодавства.

(Примітка. Розв'язання суперечок сторони можуть передати третейському судові.)

9.4. У разі спричинення сторонами одна одній майнової чи моральної шкоди, вона відшкодовується в порядку, встановленому Законом.

10. Конфіденційність

10.1. Сторони зобов'язуються вжити всіх залежних від них заходів задля дотримання конфіденційності умов даного Договору.

10.2. До конфіденційної інформації належать, зокрема, відомості щодо матеріальних затрат на видання книги, а також цінової політики Видавництва стосовно книги за п. 1.1 цього Договору.

10.3. У майбутньому перелік інших відомостей, що не підлягають розголошенню третім особам, оформляється протоколами, які є невід'ємними складовими частинами цього договору.

11. Додаткові умови

11.1. З метою збільшення довіри читачів до книги в ній на суперобкладинці чи в іншому зручному місці подаються відомості про Автора та його фото.

11.2. Видавництво має право розміщувати у книзі будь-яку рекламу, фото та іншу інформацію, яку вважатиме доречною. При цьому читачеві має бути зрозумілим, що відповідна інформація не є складовою частиною авторського тексту книги.

11.3. У разі успішного співробітництва між Видавництвом і Автором сторони розглянуть можливість видання інших творів, написаних Автором. За взаємною згодою сторін видання таких творів визначатиметься окремо укладеними договорами.

12. Поштові адреси та банківські реквізити сторін

Підписи сторін

Додаток Д

Перелік основних міжнародних конвенцій, договорів, угод і національних нормативних актів з питань охорони інтелектуальної власності

Міжнародні конвенції, договори та угоди

- Паризька конвенція з охорони промислової власності від 20 березня 1883 р.
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р.
- Договір про патентну кооперацію (РСТ) від 19 червня 1970 р.
- Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності від 14 липня 1967 р., набула чинності 26 квітня 1970 р.
- Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р., ратифікована 23 грудня 1993 р.
- Угода про співробітництво у сфері авторського права і суміжних прав від 24 вересня 1993 р., ратифікована 27 січня 1995 р.
- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, набула чинності 25 жовтня 1995 р.
- Протокол до Мадридської "Угоди про міжнародну реєстрацію знаків" від 1 квітня 2000 р.

Додаток Е

Нормативні акти

- Конституція України 1996 року (ст. 41, 54);
- Цивільний кодекс України (ст. 517. 520-523);
- Кримінальний кодекс України (ст. 176, 177);
- Митний кодекс України (ст. 74);
- Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" у редакції від 1 червня 2000 р.;
- Закон України "Про охорону прав на промислові зразки" у редакції від 21 грудня 2000 р.;
- Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" у редакції від 21 грудня 2000 р.;
- Закон України "Про охорону прав на зазначення походжень товарів" від 16 червня 1999 р.;
- Закон України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" в редакції від 21 грудня 2000 р.;
- Закон України "Про охорону прав па сорти рослин" від 17 січня 2002р.;
- Закон України "Про авторське право і суміжні права" в редакції від 2 листопада 2000 р.;
- Закон України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм" від 23 березня 2000 р.;
- Закон України "Про виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування" від 17 січня 2001 р.;
- Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 р.;
- Закон України "Про власність" від 7 лютого 1991 р.

Додаток Ж

Короткий термінологічний словник

Автор – фізична особа, працею якої створений твір. Автором може бути будь-яка особа незалежно від віку та дієздатності. Більшість країн чітко визначають презумпцію авторства, засновану на зазначенні у творі імені автора. У багатьох країнах вважають, що лише фізична особа може бути первинним власником прав на твір. Юридичні особи можуть лише викупити або в інший спосіб придбати майнові авторські праці, оскільки вони позбавлені здатності творити і тому не можуть вважатися авторами. Серед юридичних осіб власником авторських прав можуть бути: держава, урядові установи, академії, університети, інститути тощо.

Авторство – причетність фізичної особи до створення даного об'єкта інтелектуальної власності.

Авторська винагорода (гонорар) – усі види винагород, що виплачуються авторам за використання їхніх творів, які охороняються у межах, установлених авторським правом. Право на використання твору обумовлене виплатою винагороди та є найважливішим аспектом майнових прав автора. Власник авторського права має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання його твору. Винагорода може здійснюватися у формі платежу (одноразова винагорода), відрахувань (відсотків) за кожне використання твору або у формі змішаних платежів. Розмір і порядок обчислення авторської винагороди встановлюється в договорах, які укладаються організаціями колективного управління з користувачами.

Авторське право – система правових норм, що регулюють правові відносини, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури та мистецтва.

Авторське свідоцтво про винахід – охоронний документ на винахід, що видається на ім'я заявника і (або) автора та засвідчує визнання технічного рішення задачі в якості винаходу, його пріоритет; авторство; виключне право держави на винахід.

Аналог винаходу – об'єкт, близький за технічною суттю, призначенням або функціями до заявленого об'єкта винаходу та відомий з існуючого рівня техніки. Аналог використовується для розкриття рівня техніки в описі винаходу. Вибираючи аналог, керуються подібністю сукупності його ознак до сукупності ознак винаходу. Найближчий аналог називається "прототип".

Анотація – короткий виклад змісту книги, статті, рукопису тощо.

Банк даних – сукупність програмних, організаційних, технічних засобів і цінної для централізованого накопичення та колективного

використання інформації, а також власних даних, систематизованих і сконцентрованих у певному місці (в комп'ютерній пам'яті, каталогах тощо).

Бібліографічний опис патентного документа – це сукупність бібліографічних даних про патентний документ, наведених згідно з правилами, встановленими відповідними нормативно-технічними документами, необхідними та достатніми для загальної характеристики, ідентифікації та пошуку документів.

Бізнес-план – документ, який містить обґрунтування економічної доцільності підприємницького проекту на основі зіставлення ресурсів, необхідних для його реалізації, і очікуваної вигоди (прибутку).

Бюлетень патентного відомства – офіційне періодичне видання патентного відомства, в якому наведені відомості про подані заявки на винаходи, видані патенти, їхні реферати, зареєстровані товарні знаки, інші об'єкти промислової власності, останні зміни в патентному законодавстві, повідомлення про передачу патентних прав, пропозиції щодо продажу ліцензій та інша інформація про об'єкти промислової власності.

Видавництво – спеціалізоване підприємство, основним видом діяльності якого є підготовка і випуск у світ видавничої продукції.

Види ліцензійних платежів. У світовій практиці застосовуються різні види ліцензійних платежів, які разом з ціною ліцензії суттєво впливають на ефективність ліцензійної угоди. Застосовують види платежів:

- паушальний платіж – це виплата ліцензійної винагороди у вигляді певної, чітко зафіксованої, суми, що встановлюється, виходячи з оцінки очікуваного прибутку від використання ліцензії і виплачується одноразово або за декілька разів;
- платіж на базі роялті – це виплата ліцензійної винагороди шляхом періодичних відрахувань, що встановлюються у вигляді фіксованих ставок (у відсотках) на базі розрахунку фактичного економічного результату від використання ліцензії (база роялті) і виплачуються ліцензіатом через певні проміжки часу;
- комбіновані платежі.

Види порушень авторського права – це способи недозволеного використання. Найпоширеніші види порушень – плагіат і контрафакція.

Плагіат – недозволене запозичення, відтворення чужого твору (чи його частини) під своїм іменем, несумісне як з творчою діяльністю, так і з нормами моралі та закону, що охороняє авторське право. Плагіат переслідується законом.

Виключне право – право, коли кожна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу, за винятком випадків, установлених законом.

Виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент,

танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються такою ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери.

Винахід – це рішення утилітарної задачі в будь-якій галузі промисловості або іншій сфері суспільно корисної діяльності людини, що відповідає визначеним законодавством умовам надання правової охорони і визнане як винахід компетентним державним органом.

Винахідник – це автор винаходу, корисної моделі, тобто людина, творчою працею якої створено винахід, корисну модель.

Виплата авторської винагороди – за видання творів, ілюстративний матеріал у виданнях, за матеріали, які передані по телебаченню і радіо, публікації в газетах і журналах, написання літературних сценаріїв для фільмів, створення скульптурних творів (масове і малотиражне відтворення), за виконання замовлень на створення драматичних, музичних, музично– драматичних і літературних творів, створення творів станкового живопису і графіки, плакатів, творів декоративного мистецтва та інші види творчих робіт автор має право на винагороду, розмір, спосіб і порядок виплати якої визначається в авторському договорі.

Відчуження прав - це надання уповноваженим державним органом дозволу на використання запатентованого об'єкта інтелектуальної власності без згоди власника охоронного документа, але з виплатою йому відповідної компенсації. Згідно з чинним законодавством України такий дозвіл надається Кабінетом Міністрів України. Дозвіл може бути надано будь-якій юридичній особі, яка має можливість використовувати об'єкт, якому надана правова охорона, виходячи із суспільних інтересів та інтересів національної безпеки України на умовах невиключної ліцензії. Спори щодо умови видачі дозволу і виплати компенсації та її розміру розглядаються в судовому порядку.

Виконавці – актори, співаки, музиканти та інші особи, які виконують ролі, співають, читають, декламують, грають на музичному інструменті, інтерпретують або іншим способом виконують літературні або художні (серед них фольклорні) твори.

Винагорода за авторським договором – це винагорода, яка визначається в авторському договорі або у вигляді відсотка від доходу за відповідний спосіб використання твору, або у вигляді фіксованої в договорі суми (переважно у випадку, коли неможливо визначити дохід у зв'язку з характером твору або особливостями його використання), або іншим способом. Якщо в авторському договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої суми, то в договорі повинен бути встановлений максимальний тираж твору.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) – створена

відповідно до підписаної 14.07.67р. Конвенції, повна назва якої «Конвенція, що засновує Всесвітню Організацію інтелектуальної власності» (набула чинності в 1970 р.), що є формальною угодою, яка об'єднує членів Паризької конвенції з охорони промислової власності та Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а також будь-яку державу, яка не входить у згадані конвенції, що є членами ООН, пов'язаних з ООН, МАГАТЕ спеціалізованих установ або Міжнародного суду. Мета ВОІВ — сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва держав і забезпечувати співробітництво між державами у сфері авторського права і суміжних прав, промислової власності. ВОІВ здійснює програму юридико-технічної допомоги країнам, що розвиваються, країнам із перехідною економікою. Членами ВОІВ є 161 держава (у тому числі Україна).

Відкриття – науковий результат, що вносить радикальні зміни в існуючі знання, розкриває досі невідомі закономірності, властивості та явища матеріального світу, істотно впливає на НТП і розвиток цивілізації, слугує джерелом винаходів.

Географічне зазначення – географічна назва країни, області, району, місцевості, що служить для позначення виробу, який походить з даної країни, області, району, місцевості, якість і особливості якого пояснюються винятково або головним чином географічним середовищем, включаючи природні та людські чинники.

Гудвіл (ділова репутація) – це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу, що виникає внаслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, нових технологій тощо.

Глибина патентного фонду – характеристика фонду патентної документації, що визначає період часу (число років, місяців) між датами публікації найраннішого і найпізнішого з патентних документів даної країни, що регулярно комплектуються.

Дата пріоритету – дата, яка береться до уваги під час визначення першості у набутті права на об'єкт промислової власності. Дата пріоритету може бути встановлена за датою подання заявки на видачу охоронного документа до національного патентного відомства чи до відповідного органу держави-учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності.

Депонування – передання вузькоспеціалізованих робіт (наприклад, рукопису) на зберігання до бібліотеки та інформаційних центрів, що інформують спеціалістів про їх наявність і видають копії для вивчення.

Державна науково-технічна експертиза – науково-дослідний процес, метою якого є перевірка охороноздатності заявлених об'єктів промислової власності, що здійснюються закладом експертизи,

уповноваженим установою, державним закладом (підприємством, організацією) для розгляду та проведення експертизи заявок.

Державна інноваційна політика – сукупність форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов'язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів.

Диверсифікація – поєднання багатьох видів діяльності, введення нових продуктів, зміна їх властивостей тощо.

Дифузія нововведень – процес поширення нововведень для використання у нових місцях, сферах чи умовах.

Державне агентство України з авторських і суміжних прав (ДААСП України) – орган управління, що реалізує відповідно до законодавства державну політику в сфері охорони авторського права і суміжних прав, здійснює на основі угод з власниками авторських і суміжних прав управління їхніми майновими правами, державну реєстрацію прав автора на твір, а також виконує інші функції відповідно до Положення про ДААСП України.

Державне патентне відомство України (Держпатент України) – орган управління, що реалізує відповідно до законодавства державну політику в сфері охорони промислової власності в Україні, приймає до розгляду заявки на об'єкти промислової власності, проводить щодо них експертизу, державну реєстрацію, видачу охоронних документів, публікацію офіційних відомостей, видає підзаконні акти, а також виконує інші функції відповідно до Положення про Держпатент України.

Дострокове припинення дії патенту – дія патенту припиняється достроково при визнанні патенту недійсним: цілком; на підставі заяви, поданої патентовласником; при несплаті у встановлений термін річного збору за підтримку патенту в силі. Відомості про дострокове припинення дії патенту публікуються в офіційному бюлетені патентного відомства.

Життєвий цикл інновації – період від зародження ідеї та її практичного використання до моменту зняття з виробництва.

Електронна заявка – заявка, подана до відомства в електронній формі комп'ютерними мережами з використанням інтернет-технологій. Подання електронних заявок започатковано у багатьох розвинених країнах, але ще потребує вирішення деяких правових організаційних і технічних проблем. У майбутньому подання електронних заявок має стати найзручнішою та найпоширенішою формою надходження матеріалів заявки та інших документів від заявника.

Експерт – кваліфікований фахівець з конкретної науково-технічної проблеми, який залучається до її оцінювання.

Експертна група — колектив експертів, сформований за певними правилами для вирішення поставленого завдання.

Експертиза заявки — перевірка матеріалів заявки на відповідність

встановленим законом вимогам:

по суті — дослідження (аналіз) матеріалів заявки, проведене відомством з метою визначення відповідності заявленого об'єкта умовам патентоспроможності;

формальна — дослідження (аналіз) матеріалів заявки з метою перевірки наявності необхідних документів, дотримання заявником установлених вимог до них і розгляд питання про те, чи відноситься заявлена пропозиція до об'єктів, яким надається правова охорона.

Енциклопедія — наукове довідкове видання; збірник, складений із коротких статей, написаних, як правило, кількома авторами з усіх або окремих галузей знань, які розташовані в алфавітному порядку. Авторським правом на енциклопедії володіє особа (особи), що здійснює її укладання, редагування і розташування в ній матеріалу, без порушення авторського права на кожний з творів, що становить частину енциклопедії.

Єдність винаходу — вимога патентного законодавства до заявки на видачу патенту на винахід, відповідно до якої заявка може відноситися до одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних між собою настільки, що вони утворюють єдиний винахідницький задум. Вимога єдності винаходу визнається дотриманою, якщо: у формулі винаходу, що має один незалежний пункт, охарактеризовано один винахід; у формулі винаходу, що має декілька незалежних пунктів, охарактеризована група винаходів: один з яких призначений для одержання (виготовлення) іншого; один з яких призначений для застосування іншого; один з яких призначений для використання іншого (в іншому); стосовних об'єктів одного виду, однакового призначення, що забезпечують одержання одного й того ж технічного результату (варіанти); корисної моделі — вимога патентного законодавства до заявки на видачу патенту на корисну модель, яка полягає в тому, що заявка повинна відноситися тільки до однієї корисної моделі; естетичних і технічних ознак промислового зразка — взаємозумовленість художніх і технічних властивостей виробу.

Загальновідомий знак — товарний знак, що внаслідок використання став добре відомий широкому колу споживачів. Усі країни-учасниці Паризької конвенції зобов'язані надавати на своїй території захист знакам, що за визначенням компетентного органу країни реєстрації або країни використання набули статусу загальновідомих знаків щодо тотожних або схожих товарів і послуг.

Загальнодоступні відомості — відомості, що містяться у джерелах інформації, з якими будь-яка особа може ознайомитися або про зміст яких може дізнатися законним шляхом.

Зазначення походження як об'єкт промислової власності, згідно зі Статтею I Паризької конвенції з охорони промислової власності, це

позначення, що використовується на товарах, які походять з певної місцевості. Правова охорона зазначення походження полягає в недопущенні використання неправдивих зазначень походження, тобто таких, що застосовуються на товарах, які не походять з місцевості, на яку вказує зазначення походження. Застосування неправдивих зазначень походження може бути причиною введення в оману споживачів і кваліфікується як недобросовісна конкуренція. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» просте зазначення походження товару — це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження: товару, якому надається правова охорона на підставі його використання (без реєстрації). Охорона простого зазначення походження товару полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару.

Закінчення строку охорони – термін, після закінчення якого твори стають суспільним надбанням і можуть вільно та безкоштовно використовуватися будь-якою особою. Якщо твір стає суспільним надбанням, авторські права на нього втрачаються безповоротно.

Захист авторського права і суміжних прав. За захистом свого авторського права або суміжних прав правовласники звертаються в установленому порядку до судових та інших органів відповідно до їх компетенції. Правовласники мають право вимагати: визнання авторського права або суміжних прав; припинення дій, що порушують авторські та суміжні права або створюють загрозу їх порушення; відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду; стягнення доходу, одержаного порушником унаслідок порушення авторського права суміжних прав, замість відшкодування збитків; виплати компенсації, що визначається судом, замість відшкодування збитків або стягнення доходу з урахуванням суті правопорушення; вжиття інших передбачених законодавчими актами заходів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав. Контрафактні примірники творів, записаних виконань, фонограм, передач організацій ефірного або кабельного мовлення підлягають обов'язковій конфіскації за рішенням суду, що розглядає справи про порушення авторського права і суміжних прав. Суд має право винести рішення про конфіскацію будь-яких матеріалів і будь-якого обладнання, незаконно використовуваних для виготовлення і відтворення примірників творів, записаних виконань, фонограм, передач організацій ефірного або кабельного мовлення. Зазначені контрафактні примірники можуть бути передані правовласники за їх вимогою. Не запитані правовласниками контрафактні примірники підлягають знищенню.

Захист інформації – це сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника

інформації.

Заявка – сукупність документів, складених відповідно до вимог чинного законодавства, що подаються до установи на видачу охоронного документа.

Заявник – фізична або юридична особа, яка подає заявку на видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності.

Знак для товарів і послуг (товарний знак) – позначення для розпізнавання товарів і послуг, вироблених і наданих одними виробниками від однорідних товарів і послуг, вироблених і наданих іншими виробниками.

Зовнішнє середовище – сукупність господарських суб'єктів, економічних, суспільних і природних умов, національних і міждержавних інституційних структур та інших зовнішніх щодо підприємства умов і чинників, що діють у глобальному оточенні.

Знак охорони авторського права. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, який вміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі — ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

Знак охорони суміжних прав. Для виникнення і здійснення суміжних прав не вимагається дотримання будь-яких формальностей. Виконавець і виробник фонограми для сповіщення про свої майнові права мають право використовувати знак охорони суміжних прав, який вміщується на кожному примірнику фонограми і складається з трьох елементів; латинської літери R у колі — ®, імені (найменування) володільця виключних майнових прав; року першого опублікування фонограми.

Інжиніринг – здійснення за контрактом з іноземними замовниками певних робіт і надання послуг, включаючи виконання технічних завдань, проведення передпроектних робіт, наукових досліджень, подання проектних пропозицій і техніко-економічних обґрунтувань будівництва, розробки об'єктів техніки та технології, консультації й авторський нагляд під час монтажу, пусконаладжувальних робіт, консультації економічного, фінансового або іншого характеру.

Інтелектуальна власність. У широкому розумінні інтелектуальна власність означає закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в науковій, літературній, художній і промисловій галузях. За встановленою традицією інтелектуальна власність поділяється на авторське право і промислову власність. Авторське право закріплює за авторами та іншими творцями інтелектуальних творів (література, музика, мистецтво) певні права, які надають їм можливість дозволяти або забороняти протягом обмеженого періоду часу ті або інші види використання їхніх творів. У широкому розумінні авторське право включає в себе положення про охорону авторського права, а також охорону суміжних прав (права виконавців,

виробників фонограм, організацій мовлення). Промислова власність передбачає охорону винаходу за допомогою патентів, захист певних комерційних інтересів за допомогою законодавства про товарні знаки і знаки обслуговування, а також законодавства про охорону промислових зразків. До поняття промислової власності входить боротьба проти недобросовісної конкуренції. Конвенція, яка заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності, підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 року, у статті 2 зазначає, що інтелектуальна власність містить права, які відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавської діяльності артистів, радіо і телевізійних передач; винаходів у всіх галузях людської діяльності; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань та комерційних позначень; захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Інформація як товар – інформаційна продукція й інформаційні послуги громадян і юридичних осіб, які займаються інформаційною діяльністю, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним законодавством.

Інвестиції – довготермінові вкладення капіталу в різні сфери діяльності з метою отримання прибутку.

Інвестиції в НДР – інвестиції, що забезпечують і супроводжують проекти, мають необхідні для проведення передпроектних досліджень матеріальні засоби (устаткування, стенди, комп'ютери і прилади) та оборотні кошти (для забезпечення поточної діяльності).

Інноваційна діяльність – діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційна політика – форма стратегічного управління, яка визначає цілі й умови здійснення інноваційної діяльності підприємства, спрямованої на забезпечення його конкурентоспроможності й оптимальне використання наявного виробничого потенціалу.

Інноваційна політика «технологічного поштовху» – визначення головних цілей і пріоритетних напрямів науково-технологічного й інноваційного розвитку, розроблення стимулювальних заходів створення механізму управління.

Інновація (нововведення) – процес вкладення коштів в економіку, що забезпечує модернізацію техніки та технології; кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді виведеного на ринок нового чи вдосконаленого продукту або технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, або нового підходу до соціальних послуг.

Інтелектуальний продукт – результат творчих зусиль окремої особистості або наукового колективу.

Істотні ознаки винаходу – ознаки, необхідні і достатні для досягнення технічного результату, тобто які знаходяться із зазначеним результатом у причинно-наслідковому зв'язку.

Конвенція – міжнародний договір або угода з будь-яких спеціальних питань, що встановлює взаємні права та обов'язки держав.

Колективний знак – товарний знак, який слугує для позначення товарів (послуг), що мають якісні характеристики та виробляються підприємствами, пов'язаними у правовому відношенні.

Контрафакція – підробка; порушення авторського права та суміжних прав у результаті відтворення і розповсюдження чужого товару, порушення прав патентовласника, несанкціоноване використання товарних знаків, виробів, що вже зарекомендували себе тощо.

Корисна модель – результат творчої діяльності людини у галузі технології, пов'язаної з конструктивним використанням пристрою. Корисні моделі відрізняються від винаходів двома аспектами: по-перше, для корисної моделі не вимагається винахідницький рівень; по-друге, максимальний строк охорони, передбачений законодавством, менший за строк охорони винаходів.

Критерії охороноздатності – новизна, промислова придатність, винахідницький рівень.

Коефіцієнт оновлення техніки – показник, що відображає частку вартості нової техніки у загальному обсязі вартості технічних засобів.

Комунікація – процес переведення інформації від однієї особи до іншої (інших).

Консалтинг – консультативна діяльність щодо питань і проблем розвитку та підвищення ефективності підприємства.

Ліцензія – дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що надається на підставі ліцензійного договору або адміністративного рішення державного органу чи рішення суду.

Ліцензіар – фізична чи юридична особа, яка володіє охоронним документом на об'єкт промислової власності, виступає стороною в ліцензійному договорі як сторона, що надає іншій стороні (**ліцензіату**) право на використання об'єкта промислової власності, що охороняється. Ліцензіаром може бути також суб'єкт авторського права та суміжних прав.

Ліцензіат – фізична або юридична особа, що має намір використовувати об'єкт промислової власності і виступає в ліцензійному договорі як сторона, що приймає на себе право на використання об'єкта промислової власності, що охороняється, надане ліцензіаром, на умовах, передбачених ліцензійним договором.

Ліцензійний договір – договір, згідно з яким власник винаходу, промислового зразка, корисної моделі, товарного знака, комерційної таємниці (ліцензіар) передає іншій стороні (ліцензіату) ліцензію на

використання в певних межах своїх прав на патенти, ноу-хау, товарні знаки тощо.

Ліцензійний платіж – форма винагороди ліцензіара, передбачена ліцензійним договором. У світовій ліцензійній торгівлі зустрічаються різні види ліцензійних платежів: паушальні платежі, платежі у вигляді періодичних відрахувань (роялті), передача ліцензіару цінних паперів тощо. Найчастіше застосовуються паушальні платежі та роялті.

Лізинг – довготермінова оренда машин, обладнання, транспортних засобів, виробничих споруд тощо на підставі договору, що передбачає можливість їх викупу орендарем.

Ліцензія добровільна – ліцензія, за якої власник патенту добровільно передає свої майнові права іншій фізичній або юридичній особі на підставі договору, в якому регламентуються обов'язки кожної сторони, обсяг користування та порядок виплати винагороди.

Ліцензія патентна – передання захищеного патентом технічного досягнення.

Ліцензія повна – надання ліцензіату всіх прав на використання та розпорядження технологією з повною відмовою ліцензіара від прав використання та розпорядження.

Ліцензія примусова – дозвіл на використання винаходу, що видається уповноваженою на це урядовою установою за встановленою нею винагородою проти волі патентовласника.

Майнові права – суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном, а також із тими матеріальними вимогами, які виникають з приводу розподілу цього майна й обміну. Основним майновим правом авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій є право на винагороду.

Міжнародна патентна класифікація винаходів (МПК) – єдина система класифікації, яка створена в рамках Страсбурзької угоди про міжнародну класифікацію винаходів (набула чинності 07.10.75 р.) і містить всі патентні документи (опубліковані заявки, патенти на винаходи, авторські свідоцтва тощо);

промислових зразків — дворівнева класифікація виробів, що використовується під час експертизи та реєстрації об'єктів, заявлених і визнаних як промислові зразки;

товарів і послуг з метою реєстрації (МКТУ) — єдина система класифікації, яка використовується під час експертизи та реєстрації товарних знаків. Одна частина МКТУ (з 1 по 34 клас) стосується класифікації товарів, інша (з 35 по 42 клас) — класифікації послуг. Наведені в переліку, що додається до заявки, товари і послуги повинні бути позначені термінами, які використовуються МКТУ.

Міжнародна охорона авторських прав – охорона, здійснювана на

підставі міжнародних (багатосторонніх) і двосторонніх угод. Основними міжнародними угодами в галузі охорони авторських і суміжних прав є: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.), Договір ВОІВ про авторське право (1996 р.), Договір ВОІВ про виконання і фонограми (1996 р.), Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.), Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971 р.), Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники (1974р.).

Міжнародне бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності функціонує з 1970 р., є правонаступником «Об'єднаних бюро з охорони інтелектуальної власності», виконує організаційні (адміністративні) функції щодо більшості міжнародних угод як у сфері охорони промислової власності, так і до угод у сфері охорони авторських і суміжних прав.

Мито – платежі, що стягуються за здійснення патентним відомством дій, пов'язаних із охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки тощо). Мито сплачується за подання заявки на видачу охоронного документа, експертизу заявки, видачу охоронного документа, подовження дії охоронного документа тощо. Розміри та порядок сплати мита визначаються національними законодавствами.

Мотивація – сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають людину до діяльності, формують межі і форми діяльності та спрямовують цю діяльність на досягнення важливих для організації цілей.

Новизна – критерій охороноздатності, який визначається за сукупністю знань так званим «рівнем техніки». Завдання визнають новим, якщо воно не є складовою рівня техніки.

Новація – продукт інтелектуальної діяльності людей оформлений як результат фундаментальних, прикладних чи експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення ефективності виконання робіт.

Науково-технічний прогрес (НТП) – безперервний взаємообумовлений процес розвитку науки і техніки, спрямований на створення нових і вдосконалення існуючих технологій, засобів виробництва продукції.

Немайнові права – суб'єктивні цивільні права, що не мають економічного змісту (право на авторство, на ім'я; право приймати рішення про обнародування твору; право забороняти згадування імені автора, якщо автор твору бажає залишитися анонімом; право вибору псевдоніму у зв'язку з використанням твору; право заперечувати проти зміни твору без дозволу автора, проти його спотворення і проти будь-якого посягання на твір; право

на вилучення твору з публічного користування тощо).

Ноу-хау – форма інтелектуальної власності, науково-технічний результат, що навмисне не патентується з метою випередження конкурентів, повного власного використання його для отримання надприбутку або передання іншим користувачам на вигідних умовах за ліцензійним договором.

Об'єкти, що не охороняються авторським правом – офіційні документи (закони, постанови, рішення тощо); офіційні символи та знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки тощо); вироби народної творчості; результати, одержані за допомогою технічних засобів, засобів, призначених для виробництва певного роду, без здійснення творчої діяльності, безпосередньо спрямованої на створення індивідуального твору.

Об'єкти, що охороняються авторським правом – твори літератури, науки і мистецтва. Під охороною наукових творів розуміють захист їх «літературної» або «художньої» форми, а не наукових ідей.

Обсяг правової охорони

Згідно з чинним законодавством України визначається:

- для винаходу (корисної моделі) — формулою винаходу (корисної моделі);
- для промислового зразка — сукупністю ознак промислового зразка, зображених на фотографіях виробу (його макеті, малюнку);
- для сорту рослин — описом сорту.

Особисті права – права, надані для охорони інтересів особистості. Ці права опосередковано стосуються вимог авторів або виконавців щодо використання їхніх творів або виконань.

Охорона баз даних (компіляція даних) здійснюється авторським правом; не поширюється власне на дані або інформацію та не стосується будь-якого авторського права, яке вже існує, на самі дані або інформацію.

Оцінювання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) – це процес визначення вартості ОІВ у грошовому вираженні. Вартість ОІВ у межах діючого підприємства - величина, що відображає сукупну корисність ОІВ і є внеском до результатів функціонування підприємства як єдиного комплексу у виробництві товарів та наданні послуг.

Опис винаходу – виклад суті винаходу, складений за затвердженими правилами.

Опційна угода (опціон на ліцензію) – угода, що передуює ліцензійній угоді, відповідно до якої потенційний ліцензіат одержує право на детальніше ознайомлення з об'єктом інтелектуальної власності, який цікавить його (як правило в процесі апробації предмета ліцензії у власному виробництві) для прийняття рішення про укладання ліцензійного договору на використання зазначеного об'єкта відповідно до попередньо узгоджених умов. До закінчення строку опційної угоди, як правило,

нікому іншому не можуть бути надані аналогічні права.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) — міжурядова організація, створена у 1946 році, яка діє на підставі Статуту як спеціалізована установа ООН. Цілі ЮНЕСКО полягають у досягненні міцного миру, безпеки і добробуту народів шляхом розвитку міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки, культури, авторського права.

Охоронний документ — документ, що підтверджує право його власника на об'єкт інтелектуальної власності.

Оригінальний продукт — принципово новий виріб, конструктивне виконання та склад поживних речовин якого не були відомі раніше.

Паризька конвенція з охорони промислової власності (1883 р.) — міжнародна угода, що передбачає загальні принципи охорони промислової власності, яку відкрито для участі будь-яких держав (участь в Конвенції залежить лише від готовності даної держави взяти на себе відповідні зобов'язання). Основними принципами охорони промислової власності є принцип національного режиму та принцип пріоритету. Участь у Паризькій конвенції може розглядатися як одна з необхідних умов участі в інших міжнародних угодах.

Патент — охоронний юридично-технічний документ, що видається уповноваженим компетентним органом (Державним департаментом інтелектуальної власності) і яким держава засвідчує виключне право власника на створений ним об'єкт промислової власності (винахід, корисну модель, промисловий зразок). Це юридичний документ, оскільки закріплює за власником патенту визначені законом права. Водночас це технічний документ, оскільки він дає технічний опис об'єкта.

Патент засвідчує від імені держави:

- що заявлена пропозиція є охороноспроможним об'єктом;
- встановлення права авторства на об'єкт;
- визначення права власності на об'єкт;
- визначення пріоритету на об'єкт.

Патентна грамота — офіційний бланк для оформлення патенту видається в одному примірнику незалежно від кількості власників патенту.

Патентна інформація — будь-яка інформація, що міститься в патентних документах.

Патентний пошук — вивчення охоронних документів різних країн з метою виявлення серед них патенту на винахід чи відкриття, аналогічних зробленому чи досліджуваному.

Патентна чистота — юридична властивість об'єкта техніки, що полягає в можливості його використання у даній країні без порушення чинних на її території охоронних документів виключного права.

Патентні дослідження – наукові дослідження, пов’язані з визначенням рівня техніки та тенденцій розвитку об’єктів техніки, їхньої патентоспроможності та патентної чистоти на основі патентної і науково-технічної інформації.

Патентний повірений – представник у справах інтелектуальної власності, який надає фізичним і юридичним особам допомогу та послуги, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності, представляє їх інтереси перед Установою, а також судовими органами, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Патентний фонд – упорядковане зібрання патентних документів і довідково-пошуковий апарат до нього, а також нормативно-методичні та інші матеріали з питань охорони промислової власності.

Патентоздатність – відповідність об’єкта промислової власності критеріям, наявність яких відповідно до чинного законодавства необхідна для надання заявленому об’єкту правової охорони.

Патентування – комплекс заходів, спрямованих на одержання правової охорони на об’єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки та сорти рослин.

Плагіат – недозволене запозичення, відтворення чужого твору (чи його частини) під своїм іменем, несумісне як з творчою діяльністю, так і з нормами моралі та закону, що охороняє авторське право. Плагіат переслідується законом.

Поняття авторського права. Авторське право – це сукупність правових норм, що регулюють відносини щодо створення і використання творів літератури, науки і мистецтва.

Промислова власність – вид інтелектуальної власності, що охоплює права на такі об’єкти промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові знаки, товарні знаки, фірмові найменування та зазначення про походження чи найменування місця походження товарів, а також припинення недобросовісної конкуренції.

Пріоритет – першість участі під час здійснення будь-якої діяльності.

Програмне забезпечення – детальний опис комп’ютерної програми, яка визначає набір інструкцій, і всі види допоміжних матеріалів, призначених для забезпечення розуміння або застосування комп’ютерної програми. Вихідна інформація з програмного забезпечення розглядається як твір, що охороняється авторським правом.

Прототип – найближчий за суттєвими ознаками до об’єкта винаходу аналог, відомий з існуючого рівня техніки. При виборі прототипу з кількох аналогів беруть до уваги кількість суттєвих ознак, що збігаються або близькі до ознак об’єкта винаходу та технічний результат при використанні обох об’єктів. Ознаки прототипу використовуються при складанні формули винаходу, де вони визначаються спільними з ознаками винаходу.

Промисловий зразок – нове, придатне до здійснення промисловим способом художнє вирішення виробу, в якому досягається технічний та естетичний рівень властивості.

Раціоналізатор – це автор раціоналізаторської пропозиції; особа, творчою працею якої створена раціоналізаторська пропозиція, що визнана як така підприємством, організацією, установою, міністерством, відомством.

Реферат винаходу – короткий виклад відомостей про винахід, що містить назву, характеристику галузі техніки, до якої відноситься винахід, і (або) сферу застосування, характеристику суті із зазначенням технічного результату, що досягається. Реферат винаходу відноситься до числа документів, які містить заявка.

Рівень техніки – сукупність конкурентоздатних об'єктів техніки, що визначають максимальні значення техніко-економічних показників на певний момент часу. Поняття «рівень техніки» пов'язують зі ступенем втілення в новостворюваних (створених) об'єктах техніки перспективних науково-технічних ідей (рішень), що результатуються в конкретних техніко-економічних характеристиках промислової продукції. До рівня техніки тільки для перевірки новизни об'єкта промислової власності додатково включаються заявки, які мають раннішу дату пріоритету (крім відкликаних), подані до патентного відомства іншими особами.

Роботодавець – керівник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання, і фізичні особи, які використовують найману працю.

Роялті – періодичний платіж; виплата ліцензійної винагороди протягом ліцензійної угоди, починаючи від моменту випуску готової продукції або у вигляді відрахувань від вартості творів за ліцензією продукції, або у формі відсотку від суми обігу щодо продажів чи від суми прибутку, або у вигляді зборів від одиниці виготовлюваної за ліцензією продукції; особливий різновид авторської винагороди, що становить частку автора в доходах, одержаних від використання його твору.

Свідоцтво про реєстрацію знака для товарів і послуг – охоронний документ, який засвідчує право його власника на використання знака для товарів, послуг і розпорядження ним, а також заборону його використання іншими способами.

Службовий винахід – винахід, створений у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням роботодавця винахідника.

Співавторство – створення об'єктів інтелектуальної власності в результаті спільної праці двох або більше фізичних осіб.

Строк охорони – передбачений законом строк правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Суміжні права – права, що надаються для охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій радіотелепередач щодо їх

діяльності у зв'язку з публічним використанням творів авторів, всіляких виступів артистів або доведення до загального відома подій, інформації або будь-яких звуків чи зображень.

Суб'єкти інноваційної діяльності – фізичні або юридичні особи, які проводять інноваційну діяльність, вкладають власні чи позичені кошти в реалізацію інноваційних проектів.

Твір – будь-який твір науки, літератури, мистецтва, що відповідає вимогам авторського права;

графічний – художній твір, створений шляхом нанесення зображень і (або) фарб на плоску поверхню (рисунок, картина, гравюра);

драматичний – зібрані разом описи взаємопов'язаних дій та роздуми однієї або кількох осіб, які призначені для виконання на сцені і відображають реальну дійсність шляхом драматичного виконання;

колективний – твір, створений двома або більше фізичними особами за ініціативою і під керівництвом фізичної особи з умовою, що твір буде опубліковано останньою під своїм іменем;

літературний – оригінальний письмовий твір белетристичного, науково-технічного або практичного змісту, незалежно від його цінності та призначення;

науковий — твір, в якому всі питання розглядаються відповідно до наукового підходу;

прикладного мистецтва — твір мистецтва, створений ручним чи промисловим способом, що має функції практичного користування або перенесений на предмет практичного користування;

спільний — твір, створений двома або більше авторами;

створений за замовленням — твір, створений відповідно до угоди між автором та іншою фізичною або юридичною особою, що замовила авторові певний твір за погодженою з автором винагороду;

художній — творіння інтелектуальної праці, звернене до естетичного сприйняття людини. Категорія художніх творів містить твори живопису, рисунки, твори скульптури, гравюри, твори архітектури та фотографії, музичні твори, твори прикладного мистецтва.

Твори, що не є об'єктами авторського права. До творів, що не є об'єктами авторського права, національні законодавства про авторське право відносять такі: офіційні документи (закони, судові рішення, інші тексти законодавчого, адміністративного і судового характеру), а також їх офіційні переклади; державні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки та інші державні символи і знаки); твори народної творчості, сповіщення про події і факти, що мають інформаційний характер.

Товарний знак (знак для товарів і послуг) – один із засобів ідентифікації товарів або послуг, тобто позначення, здатне відрізнити товари або послуги однієї особи від товарів і послуг іншої особи.

Торговельні марки – оригінальні позначки, які мають захист і

призначені для вирізнання товарів (послуг), що виготовляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), які виготовляються (надаються) іншими способами.

Тимчасова правова охорона винаходу – заявленому винаходу з дати публікації відомостей про подану заявку надається тимчасова правова охорона в обсязі формули опублікованої заявки; фізична або юридична особа, що використовує заявлений винахід у зазначений період, сплачує патентовласнику після одержання ним патенту грошову компенсацію, розмір якої визначається угодою сторін; тимчасова правова охорона не вважається чинною, якщо прийнято рішення про відмову у видачі патенту, можливості оскарження якого вичерпані.

Умови авторського договору – авторський договір повинен передбачати: способи використання твору (конкретні права, що надаються таким договором); строк і територію, на які передається право; розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання твору, порядок і строк її виплати, а також інші умови, які сторони вважатимуть істотними.

Формула (в заявці на патент або в патенті) – патентні домагання, стисла характеристика, що містить сукупність істотних ознак винаходу (корисної моделі), достатню для досягнення зазначеного заявником технічного результату. Формула служить для визначення обсягу правової охорони, що надається патентом.

Франчайзинг – схема залучення інвестиційних ресурсів у інноваційну діяльність, яка передбачає тиражування інновацій завдяки залученню великого капіталу.

Франчайзер – власник генеральної ліцензії, організатор справ — сторона, яка є власником певного нематеріального ресурсу та диктує умови франчайзингового контракту.

Шумпетер Й. – австрійський економіст (1883-1950) уперше вжив термін «інновація», «інноваційний процес»

Інновація, за Шумпетером Й., – не просто нововведення, а нова функція виробництва. Це зміна технології виробництва речей, яка має історичне значення та є необхідною; це стрибок від старої виробничої функції до нової.

Юридична особа – фірма (компанія, організація, підприємство, установа), що володіє правами і виступає при виконанні покладених на неї функцій, зокрема при укладенні майнових угод, від свого імені як самостійний суб'єкт цивільних прав і обов'язків і, отже, здатна бути позивачем (відповідачем) у суді, арбітражі (третейському суді).

Юрисдикція – правова сфера, на яку поширюються повноваження певного державного органу.

Додаток И

Найвідоміші винаходи XX століття

1906 – конденсація альдегідів

Тищенко В'ячеслав Євгенович (1861-1941), народився в Петербурзі — відомий хімік, який відкрив реакцію конденсації альдегідів, що дозволило організувати промисловий випуск органічних кислот. Державна премія СРСР (1941).

1907 – перший зразок автоматичної гвинтівки

Токарев Федір Васильович (1871-1968), народився в станиці Єгорлицька, Ростовської області, відомий винахідник, створив перший зразок автоматичної гвинтівки, розробив низку систем автоматичної зброї, що знаходилися на озброєнні Збройних Сил СРСР майже 50 років. Державна премія СРСР (1940).

1911 – парашут

Котельников Гліб Євгенович (1872-1944), народився у Петербурзі, винахідник, створив авіаційний ранцевий парашут, який широко використовується в усьому світі для підвищення безпеки у військовій і цивільній авіації.

1918 – мас-спектрометр

Професор Чиказького університету *Артур Демпстер* (1886-1950) революціонізував хімічний аналіз за допомогою приладу, який за декілька хвилин вимірює вагу ізотопів і визначає наявні хімічні речовини.

1923 – управління бізнесом

Альфред Слоун (1875-1966) перший застосував сучасне корпоративне управління. Це допомогло йому врятувати корпорацію «Дженерал Моторс» від краху та зробити її однією з наймогутніших у світі. Він застосовував тип управління з незалежною радою директорів, виконавчими та фінансовими комітетами, які забезпечували рівновагу влади, а також уповноважив структурні підрозділи (які довели свою фінансову ефективність) приймати рішення. Цей стиль поширився в усьому світі.

1924 – заморожування продуктів

До розробки *Кларенса Бердсая* (1886-1956) готування їжі та кріогеніка не мали між собою нічого спільного. Після закінчення коледжу Бердсай працював натуралістом. У Лабрадорі його зацікавив спосіб заморожування, який застосовували аборигени для збереження смакових якостей свіжої риби. Експериментуючи з іншими харчовими продуктами Бердсай вдосконалив

процес заморожування й у 1924 р. відкрив у Нью-Йорку компанію з виробництва заморожених морепродуктів. До 1931 р. заморожені м'ясопродукти й овочі від Бердсая заповнили холодильники продуктових магазинів по всій країні.

1926 – ракетний двигун

Роберт Хатчінгс Годдард (1882-1945), фізик Університету Кларка, присвятив багато своїх праць розробленню математичних теорій ракетного пального та теоретичному обґрунтуванню того, що ракетний двигун може розвивати тягу, достатню для здійснення польоту в космос. Свої теорії Годдард застосував для запуску першої ракети, що відбувся у 1926 р. на полі біля міста Оберн (Массачусетс). Ракета мала вигляд триметрового снаряда з рідкопаливним двигуном у носовій частині та піднялася лише на 12 м. Цей політ став першим кроком у ракетобудуванні.

1926 – збалансований бюджет споживача

Слуцький Євген Євгенович (1880-1948) — видатний український економіст, математик, статистик. Один із засновників праксеології — науки про принципи раціональної діяльності людини та її використання в економічних дослідженнях. На базі застосування граничних величин і математичного апарату показав взаємодію теорії попиту та пропозиції з теорією витрат виробництва. В історію світової економічної науки ввійшов як автор праці «До теорії збалансованого бюджету споживача», яка започаткувала якісно новий етап у розвитку теорії попиту, звільнивши її від жорсткої прив'язки до категорії суб'єктивної цінності, надавши їй значної практичної значущості.

1927 – телебачення

Американець *Філ-Тейлор Фарнсуорт* (1906-1971) за 15 років розробив проект електронного передавання зображень на великі відстані. Через 4 роки він розробив електронно-променеву трубку для створення зображень — вакуумну трубку, у якій фосфор світився під дією електронів, у 1927 р. він уперше здійснив передачу електронного зображення.

1928 – пеніцилін

Після служби в польових госпіталях у роки Першої світової війни англієць *Олександр Флемінг* (1881-1955) завзято, але безуспішно намагався знайти засіб для боротьби з інфекціями, через людські втрати від хвороб, які перевищували бойові. Одного разу, прибираючи в захаращеній лабораторії, він виявив, що пліснявий грибок убив бактерії стафілокока. У 1945 р. Флемінг став *Нобелівським лауреатом* за відкриття пеніциліну.

1929 – синтетичний каучук

Бельгієць *Джуліус Нівланд* (1878-1936) зауважував, що ацетилен може полімеризуватися в еластичну речовину. Через два роки

досліджень Дюпон, який фінансував їх, рекламував отриманий матеріал як неопрен. Синтетичний каучук донині застосовується в ізоляції кабелів, герметизації холодильників, виробництві костюмів для підводного плавання.

1930 – реактивний двигун

Франк Віттл (1907-1996) ще курсантом військового училища написав дисертацію, яка радикально змінила майбутнє літакобудування. Віттл запатентував свою роботу в 1930 р., але витратив 10 років на те, щоб підняти в повітря літак із газотурбінним двигуном. У 1941 р. під час випробного польоту перший реактивний літак досяг швидкості 595 км/год., що значно перевищувало можливості літака з пропелерним двигуном.

1934 – нейлон

Унаслідок нестачі кадрів у період Першої світової війни *Уоллісу Хьому Карозесу* (1896-1937), студенту коледжу, було доручено керувати кафедрою хімії. Пізніше він став професором Гарварду і працював у дослідницькому центрі «Дюпон», де й створив перше синтетичне волокно — нейлон, що стало не лише заміною шовку у виробництві панчіх, а й широко застосовувалося в промисловості.

1935 – радар

Група британських вчених на чолі з Р. Уотсоном-Уаттом. Принцип радара був сформульований в 1904 р. К. Гюльсмайером. Р.М. Пейдж (США) в 1935 р. побудував радарний пристрій. Винахід в 1935 р. магнетрона обумовив практичне застосування радара.

1939 – гелікоптер

Практичне здійснення ідеї вертикального польоту *Ігоря Акарського* (1883-1972) зумовило зміни в засобах ведення війни, порятунку та подорожей. *Сікорський Ігор Іванович* (1889-1972), виїхавши у 1919 р. із Росії до США, розробив десантний літак і літак-амфібію. У 1931 р. він запатентував проект гелікоптера: головний роторний двигун нагорі та вертикальний роторний двигун у хвості, що забезпечували унікальну маневреність апарата. У вересні 1939 р. він побудував перший гелікоптер VS-300.

1940 – атомна бомба

Атомну бомбу створили О. Фріш, й. Бор і Р. Пейерлз

1942 – електронна обчислювальна машина

Американський фізик *Джон Атанасофф* (1903-1995) зробив нарис ідеї першого комп'ютера на серветці одразу після вечора в ресторані. Завдяки проведеній роботі з'явилися такі важливі та застосовувані дотепер ідеї, як регенеративний запам'ятовувальний пристрій, двоїчний арифметичний пристрій та електронний підсумовувальний пристрій. Свою 300-кілограмову машину розміром зі стіл він закінчив у 1942 р.

1943 – аналітична машина

Г. Ейкен з допомогою праць Ч. Беббіджа на основі електромеханічних реле зміг побудувати аналітичну машину на одному з підприємств фірми IBM

1945 – ядерна енергія

У серпні 1945 р. США скинули дві атомні бомби на Японію, знищивши понад 200 тисяч людей. Ядерні вибухи ознаменували початок ядерного століття. У 1957 р. поблизу міста Шиппінгпорт (штат Пенсільванія) запрацював перший в країні ядерний реактор, що постачав електроенергію Пітсбургу та прилеглим територіям.

1947 – мобільний телефон

Д. Рінг, співробітник компанії BeLL Labs Mpriss, сповістив про створення системи мобільного зв'язку, яка використовує малопотужні передавачі, розташовані в запропонованих зонах обслуговування. Однак рішення федеральної комісії зв'язку США обмежити кількість частот радіодіапазону в мобільному зв'язку затримало розвиток ідеї до 1968 р.

1947 – мікрохвильова піч

Інженер *Пері Спенсер* (1894-1970) переніс кухню в космічне століття. 1945р., перебуваючи біля діючої труби магнетрона, основного компонента РЛС, Спенсер помітив, що шоколадна плитка в його кишені почала танути. Він провів експеримент із зернами кукурудзи, які помістив на трубу, і зробив відкриття. У 1947 р. з'явилася перша у світі мікрохвильова піч.

1947 –транзистор

Джон Бардін і *Уолтер Браттейн*, працюючи під керівництвом *Вільяма Шоклі* в компанії BeLL Labs, помітили, що під час подачі електричних сигналів на контакти кристала германія потужність вихідного сигналу була вищою, ніж потужність вхідного. У 1956 р. вони одержали *Нобелівську премію* за досягнення у фізиці.

1950 – кредитна картка

Франк Макнамара одержував відсотки за позички, які надавав дрібним підприємцям. У 1950 р. він випустив картку *Diners Club*, що стала першою кредитною карткою в країні. Нині сумарний баланс пластмасового боргу американців перевищує 700 млрд дол.

1953 – воднева бомба

Випробування (в США) водневої бомби, створеної Е. Теллером та ін.

1954 – атомна електростанція

Введення в експлуатацію першої атомної електростанції в м. Обнінськ (СРСР).

1954 – вакцина проти поліомієліту

У 1952 р. *Джонас Солк* (1914-1995) і *Альберт Сабін* (1906-1993)

створили вакцину проти поліомієліту — вірусу, який викликає запалення нервових клітин спинного мозку, наслідком чого може бути параліч, атрофія м'язових тканин і смерть. Солк перевірів дію вакцини на собі та членах своєї родини. Через рік розпочали вакцинацію населення.

1954 – атомна електростанція

Курчатов Ігор Васильович (1903-1960), народився в Челябінську — відомий фізик, один із керівників атомної науки і техніки в колишньому СРСР. Під його керівництвом було створено перший в Європі атомний реактор (1946), атомну та першу в світі термоядерну бомби, першу в світі атомну електростанцію (1954). Ленінська премія (1954), Державні премії СРСР (1942, 1949, 1951, 1954).

1956 – контейнер перевезення

Малколм Маклін (1913-2001), американський магнат автоперевезень змінив конструкцію причепа вантажівки на зразок залізничного вагона та суднового трюму, що дало змогу прискорити процедуру навантаження. Перше вантажне судно з контейнерами на борту відправилося з Нью-Джерсі в 1956 р.

1956 – оптичне волокно

У 1956 р. *Наріндер Капані* винайшов «волоконну оптику»: пучок гнучких скляних волокон, укритих відбивальним матеріалом, передавав зображення з одного кінця на інший без перекручування з мінімальною втратою світла. Пізніше до «оптичних хвилеводів» було віднесено і лазерний промінь.

1957– штучний супутник Землі

Корольов Сергій Павлович (1907-1966), народився в Україні (м. Житомир) — видатний учений-конструктор ракетно-космічної техніки. Навчався в Київському політехнічному інституті. Під його керівництвом створено низку ракет-носіїв і космічних кораблів «Схід», штучних супутників серії «Електрон», «Блискавка», «Космос». Ракетно-космічні системи дали можливість здійснити політ на Венеру, Марс і Місяць. Ленінська премія (1957).

1958 – вживлюваний електричний кардіостимулятор

Вайлсон Грейтбеті (1919) випадково встановив не той резистор у прилад спостереження за серцебиттям. Він помітив, що імпульсний сигнал пристрою став імітувати биття серця. Прилад було перевірено на собаках і людях.

1959 – інтегральна схема

Роберта Нойса (1927-1990) та *Джека Кілбі* (1923) вважають авторами головного винаходу століття інформаційних технологій. Не знаючи один одного, вони розв'язали проблему мінімізації дискретних елементів монтажною плати комп'ютера та перенесення їх на пластину з

кремнію (Нойс) і германія (Кілбі). Це підвищило продуктивність комп'ютера й одночасно знизило його вартість. Інтегральна схема, як і раніше, залишається головним досягненням ери електроніки.

1960 – лазер

Ідею створення лазера висунув радянський вчений В. Фабрикант в 1940 р. М. Басов, Л. Прохоров (СРСР) і Ч. Таунс за праці, що привели до створення лазера, отримали в 1964 р. Нобелівську премію з фізики.

1961– політ у космос

Ю. Гагарін (СРСР) здійснив політ у космос.

1962 – супутник Tel Star 1

Перший комерційний супутник зв'язку сконструював *Дж.Р.Пірс* у Bell Labs. Апарат використовували для передавання телевізійних сигналів із Європи в США трансатлантичним телефонним зв'язком.

1962 – модем

Модем було розроблено у 50-ті роки ХХ століття. Він був призначений для підвищення якості передавання даних у системі північної зони ПВО США.

1966 – посадка на Місяць космічного корабля "Луна-9"

Перша м'яка посадка на Місяць космічного корабля "Луна-9" (СРСР).

1967 – лазерна хірургія

Початок застосування лазерної хірургії в клініці в Цинциннаті (США).

1969 – банкомат

Протягом багатьох років банкіри говорили про автоматичні пристрої для одержання готівки. Перший банкомат було встановлено у відділенні Chemikal Bank; (Нью-Йорк). Нині близько 1,1 млн банкоматів об'єднані в мережу по всій земній кулі.

1969 – Інтернет

Для того щоб учені, які працюють у Збройних силах США, могли зв'язатися один із одним за допомогою комп'ютера, було створено мережу Arpanet. Пізніше державний науковий фонд, застосувавши таку технологію, створив мережу з більшою пропускну здатністю, що донині є основою існування Internet. Із зростанням комерціалізації мережі Arpanet злилася з Internet.

1970 – компакт-диск

Джеймс Расселл (1936) фізик та аматор звукотехніки. Запропонував ідею оцифрування музики та її запису на фоточутливий диск за допомогою світлових спалахів. Це дало б змогу ЕОМ зчитувати музику без фізичного контакту з джерелом, одразу вирішити проблему старіння

та зносу. Перші компакт-диски були з пластинки фонографа. Расселл продовжив розробляти CD-ROM технології (пристрої зчитування пам'яті), які нині дають змогу створювати не лише музичні, а й DVD- та програмні диски. У наш час лише протягом року продається понад 3 млн записуючих дисків.

1971 – мікропроцесор

Група фахівців компанії Intel на чолі з *Марсяном Хоффом* зробила суттєвий крок на шляху до мініатюризації комп'ютерів, умістивши ЦПУ в одній мікросхемі. Перша модель мікропроцесора могла виконувати 60 тис. операцій за секунду — стільки ж, скільки 30-тонний комп'ютер, створений за двадцять років до цього.

1972 – операційна система UNIX/C

Денніс Річі (1941) та *Кеннет Томпсон* (1943) розробили систему, засновану на простих дискретних командах, що застосовувалася в пристроях із багатьма завданнями та підтримувалася користувачами: один користувач міг запустити перевірку орфографії, тим часом як інший займався створенням документа. Нині C-програмування існує в різних формах і реалізаціях: UNIX продовжують використовувати для користування більшістю інтернет-серверів і великих економічних систем.

1973 – економіка «витрати-випуск»

Леонтьєв Василь Васильович (1906-1999) народився в Санкт-Петербурзі — видатний економіст (у 1931 р. переїхав до США). Творець економіки «витрати-випуск», аналізу міжгалузевих взаємозалежностей, що мало велике практичне значення. Лауреат Нобелівської премії з економіки (1973).

1976 – домашні відеомагнітофони; м'які диски

Початок широкого використання домашніх відеомагнітофонів. М'які диски, дискети.

1976 – промислові роботи; космічний корабель багаторазового використання "Шаттл"

Початок застосування промислових роботів. Практичні основи робототехніки сформулював у 1957 р. С. В. Кенвард.

Космічний корабель багаторазового використання "Шаттл": створений в національному агентстві космічних досліджень (СП ІД)

1975 – надшвидкісні потяги

Надшвидкісні потяги (Франція).

1978 – зварювання в умовах космічного простору

Патон Борис Євгенович (народився у 1918 р. у м. Києві) – вчений у галузі електрозварювання, металургії та технології металів. Закінчив у 1941 р. Київський політехнічний інститут. Дослідження та винаходи у галузі зварювання, спецелектрометалургії, зварювальних процесів у космосі, зварювання м'яких, живих тканин. Ленінська премія СРСР

(1957), Державна премія СРСР (1950), Державна премія України (2004).

1979 – великоформатна таблиця

Деніел Бріклін (1951) і *Боб Франксигон* (1949) винайшли комп'ютерну програму VisiCalc, яка звільнила бухгалтерів та інших професіоналів від багатогодинної роботи, спростивши запас фінансових даних і прискоривши їх порівняльний аналіз. Програма VisiCalc — значний внесок у процес комп'ютеризації, оскільки вона показала реальні можливості застосування ПК.

1980 – відеодиски

Відеодиски.

1981 – космічні кораблі, багаторазового використання "Шаттл"; персональний комп'ютер IBM PC.

Початок польотів космічних кораблів багаторазового використання "Шаттл". Персональний комп'ютер IBM PC, СНІД - дослідники центра із контролю за захворюваннями (Атланта, США) прийшли до висновку про виявлення синдрому, який викликає глибоке ураження імунної системи та пов'язаний з невпинно прогресуючими випадковими інфекціями. Синдром отримав назву СНІД, його збудник — вірус імунодефіциту людини (ВІЛ).

1982 – компакт-диски

Початок використання компакт-дисків, винайдених в 1979 р. компаніями "Філіпс" і "Соні".

1985 – транспортний засіб, що приводиться до руху сонячною енергією; генетичний аналіз ДНК

Транспортний засіб, що приводиться до руху сонячною енергією:

К. Сінклер.

Генетичний аналіз ДНК: А. Джеффріс

1987 – цифровий аудіо- та відеозапис

Цифровий аудіо- та відеозапис.

1988 – оптичний мікропроцесор

Оптичний мікропроцесор.

1992 – надпровідний керамічний мікрочіп: інтерактивний програвач компактних дисків

Інтерактивний програвач компактних дисків: компанія "Філіпс".

1993 – 64-бітний процесор "Пентіум"

64-бітний процесор "Пентіум": компанія "Інтел".

1995 – сповільнювач протеази

У грудні 1995 р. фармацевтична компанія La-Roche одержала препарат Invizase — перший сповільнювач протеази для ВІЛ-інфікованих

пацієнтів. Препарат нового класу припиняв дію ферменту протеази в клітинах людини: з'явилася надія на лікування СНІДу.

1996 – автомобіль з паливно-клітинним двигуном

Автомобіль з паливно-клітинним двигуном: компанія "Даймлер-Бенц".

1997 – клонування

У Великій Британії вперше здійснено клонування (вівці Доллі).

2000 – автоматизований прилад визначення послідовності ДНК

За допомогою 300 швидкодіючих приладів визначення послідовності ДНК генетик *Дж. Крейг Вентер* зробив переворот у науковому світі: його компанії Celera Genomikes вдалося розшифрувати повний генетичний код людини. Вивчення генетичних розбіжностей серед людей дають змогу вченим діагностувати та вилікувати у майбутньому діабет, шизофренію та інші захворювання.

Навчальне видання

Борис Миколайович Пентюк

Іван Іванович Назаренко

Микола Миколайович Вірник

Основи патентознавства та інтелектуальної власності

Навчальний посібник

Оригінал - макет підготовлено авторами

Редактор Т.О. Старічек

Науково – методичний відділ ВНТУ
Свідоцтво Держкомінформу України
серія ДК № 746 від 25.12.2001 р.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, ВНТУ

Підписано до друку
Формат 29,7×42¹/₄

Друк різнографічний
Тираж прим.
Зам. №

Гарнітура Times New Roman
Папір офсетний

Ум. друк. арк.

Віддруковано в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
Вінницького національного технічного університету
Свідоцтво Держкомінформу України
серія ДК № 746 від 25.12.2001 р.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95, ВНТУ